

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL
POLİTİKALARDAKİ DÖNÜŞÜM**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ergün KARADAŞ**

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR

AĞUSTOS-2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL
POLİTİKALARDAKİ DÖNÜŞÜM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ergün KARADAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

“Bu tez 21.08/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç.Dr. Sevim Atila Demir	Başarılı	
Doç.Dr. Yusuf ÇEAİC	BASARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Aydın AKTAY	BASARILI	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Ergün KARADAŞ
Öğrenci Numarası	:	Y166013018
Enstitü Anabilim Dalı	:	Sosyoloji
Enstitü Bilim Dalı	:	Sosyoloji
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Politikalar
Benzerlik Oranı	:	% 18

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

21/08/2019
Öğrenci İmza

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

21/08/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR

Tarih: 21.08.2019

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu tezi yazdığım süre içerisinde beni her zaman doğru yönlendiren, katkı ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR' e ve tezimin nihai aşamaya gelmesinde önemli katkıları olan savunma sınavı jüri üyeleri Doç. Dr. Yusuf GENÇ ve Öğretim Üyesi Dr. Aydın AKTAY hocalarıma çok teşekkür ederim.

Ergün KARADAŞ
21.08.2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLOLAR LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: SOSYAL POLİTİKALAR VE İLİŞKİLİ AÇIKLAMALAR ...	4
1.1. Sosyal Politikanın Tanımı	4
1.2. Sosyal Politikanın Hedefleri	5
1.3. Sosyal Politika Türleri.....	6
1.3.1. Sosyal Yardımlar.....	6
1.3.2. Sosyal Hizmetler	9
1.3.3. Sosyal Güvenlik	13
1.4. Sosyal Politikanın Uygulama Araçları.....	14
1.4.1. Ulusal Araçlar	14
1.4.1.1. Kamusal Araçlar.....	14
1.4.1.1.1. Yasal Düzenlemeler	14
1.4.1.1.2. Kurumsal Düzenlemeler.....	15
1.4.1.1.3. Kamu Girişimciliği.....	16
1.4.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları	16
1.4.1.2.1. Dernekler.....	17
1.4.1.2.2. Vakıflar	17
1.4.1.2.3. Sendikalar.....	18
1.4.1.2.4. Kooperatifler	19
1.4.2. Uluslararası Araçlar	19
1.5. Yerel Yönetimlerde Sosyal Politikanın Uygulanması	23
1.6. Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar	26
1.6.1. Engellilerin Çalışma Hayatına Katılma Gereği.....	28
1.6.2. Engellilik Politikalarına Temel Olan Yaklaşımlar	30
1.6.2.1. Medikal/Tıbbi Model Yaklaşımı.....	30
1.6.2.2. Sosyal Model Yaklaşımı	32

1.6.2.3. Manevi Bakım Hizmetleri.....	34
1.7. İşsizliğe / Genç İşsizliğine Yönelik Sosyal Politikalar	35
1.8. Eğitim, Sağlık ve Bakıma Yönelik Sosyal Politikalar	38
1.9. Yoksulluğa Yönelik Sosyal Politikalar	40
1.10. Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar	43
2. BÖLÜM: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKANIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	46
2.1. Dünyada Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi	46
2.1.1. Sanayi Öncesi Dönem	46
2.1.2. Sanayileşme Dönemi.....	47
2.1.3. Sosyal Protesto ve Muhalefet Hareketleri	49
2.1.4. Refah Devleti ve Krizi.....	50
2.2. Türkiye’de Sosyal Politikaların Tarihsel Gelişimi.....	55
2.2.1. Tek Parti Döneminde Türkiye’de Sosyal Politika Anlayışı	56
2.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Sosyal Politika Anlayışı ve Menderes Dönemi	58
2.2.3. Planlı Dönemde Sosyal Politika.....	59
2.2.4. Türkiye’de Refah Devleti Anlayışının Değişimi Ve Özal Dönemi	60
2.2.5. 2000’den Bugüne Sosyal Politika	62
3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE SOSYAL POLİTİKALARIN MEVCUT DURUMU	65
3.1. Yoksullukla Mücadele ve Dönüşüm	65
3.1.1. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda Yoksullukla Mücadele Politikaları	65
3.1.2. Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda Yoksullukla Mücadele.....	67
3.1.3. Onuncu Kalkınma Planı’nda Yoksullukla Mücadele.....	70
3.2. Türkiye’de İşsizlik ve Genç İşsizliği ile Mücadele ve Dönüşüm	72
3.2.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Genç İşsizliği	73
3.2.2. Genç İşsizliğini Önlemeye Yönelik Aktif İşgücü Piyasası Politikaları	78
3.2.2.1. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları	79
3.2.2.2. Doğrudan Kamu İstihdam Yaratma Programları	79
3.2.2.3. İşgücü Piyasasına Yönelik Eğitim Programları	80

3.2.2.4. Girişimciliğin Desteklenmesi.....	80
3.3. Türkiye’de Engellilik zerine Sosyal Politikaların Dönüşümü ve Güncel Durum	82
3.3.1. Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar	82
3.3.2. Türkiye’de İstihdam Edilen Engel Grubu İstatistikleri.....	84
3.3.3. Engelli İstihdamından Sorumlu Bakanlık Olarak Aile alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)	89
3.4. Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar.....	90
3.5. Yaşılılara Yönelik Sosyal Politikalar	91
3.6. Eğitim, Sağlık ve Bakıma Yönelik Sosyal Politikalarda Dönüşüm.....	95
3.7. Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalarda Dönüşüm.....	96
3.8. Yerel Yönetimlerde Sosyal Politika Dönüşümü	97
3.9. Sosyal Politika Dönüşümünde Bilişim Teknolojileri.....	99
3.10. Türkiye’de Sosyal Politika Alanındaki Temel Sorunlar	103
SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA.....	116
ZGEMİş.....	128

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kayıtlı Olan Engelli Bireylerin Cinsiyet, Yerleşim Yeri, Engel Oranı, Yaş Grubu ve Engel Türleri 2010	85
Tablo 2: Kayıtlı Olan Engelli Bireylerin Engel Türüne Göre Çalışma Durumu, 2010.....	87
Tablo 3: Kamuda İstihdam Edilen Engelli Oranları Devlet Personel Başkanlığı 2018.....	87

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AÇSHB	: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASDEP	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezleri
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
RG	: Resmi Gazete
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SPF	: Sosyal Politikalar Fonu
STİSK	: Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Teşvik Fonu
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
YY	: Yüzyıl

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Entitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Politikalarındaki Dönüşüm			
Tezin Yazarı: Ergün KARADAŞ		Danışman: Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR	
Kabul Tarihi: 21.08.2019		Sayfa Sayısı: vii (ön kısım)+ 127 (tez)	
Anabilimdalı: Sosyoloji			
Sosyal Politika, devletin sosyo-ekonomik hak ve özgürlüklere dayalı, eğitim, sağlık, sosyal koruma ve istihdam gibi politikaları uygulayarak herkes için asgari düzeyde yaşam hakkını ve toplumsal barışı sağlamak için uyguladığı politikalar. Çalışmanın ilk bölümünde sosyal politikalara ilişkin açıklamalara (tanım, hedef, türler, uygulama araçları ve sosyal hizmetler) yer verilmiş olup engellilere, yaşlılara, kadınlara, çocuklara, işsizliğe/genç işsizliğine, eğitim, sağlık ve bakım hizmetlerine yönelik sosyal politikalara değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Dünya’da ve Türkiye’de sosyal politikaların tarihsel gelişimi, tarihsel bir perspektifle ve zaman sıralamasına göre ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümde Cumhuriyet’ten günümüze sosyal politikalarda meydana gelen dönüşüm detaylıca ele alınmıştır. Bu bağlamda Yoksulluk, işsizlik ve genç işsizliği ile mücadele ve dönüşüm, bakıma yönelik hizmetler ve engellilik üzerine sosyal politikaların dönüşümü ve güncel durum, kadınlara, yaşlılara ve çocuklara yönelik sosyal politikalardaki dönüşüm, eğitim, kültür, ve sağlık politikalarında meydana gelen dönüşüm, yerel yönetimlerde sosyal politika dönüşümü, sosyal politikaların dönüşümünde bilişim teknolojileri ve Türkiye’de sosyal politika alanında temel sorunlar başlıkları ile irdelenmiştir. Bu bağlamda bu politikalar doğup geliştikleri koşullar bakımından ele alınmış olup tarihsel, ekonomik ve siyasal süreçlerinde değerlendirilmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze dek süregelen sosyal politikalardaki dönüşümün toplumsal yaşama olan etkisinin nasıl gerçekleştiğini ve mevcut durumun ne olduğunu ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. Çalışma aynı zamanda kendinden sonra gelecek olan araştırmalara referans oluşturarak fikir vermeyi de hedeflemiştir. Araştırmanın sonucunda sosyal politikaların değişimi ile sosyal hayatın olumlu yönde etkilendiği, özellikle eğitim, sağlık ve sosyal yardımlarda önemli mesafelerin kat edildiği görülmüştür. Dezavantajlı grupların istihdamına yönelik yapılan düzenlemelerin olumlu sonuçlar vermesine rağmen beklentilerin altında kaldığı ve özellikle engellilerin ve kadınların çalışma yaşamına katılımındaki artışın yetersiz olduğu görülmüştür. Yerel yönetimlerin sosyal politikanın uygulanmasında giderek önem kazanması ve hemen her alanda önemli hizmetler sunmasıyla beraber sosyal politika uygulamalarında siyasi rantın ve keyfi uygulamaların oluşmasını engelleyecek önlemlerin sıkılaştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Sosyal politika uygulamalarında devletin eşit, dayanışmacı ve korumacı bir anlayış yaratarak homojen bir yapı sağlaması gerekliliği önemini korumaktadır.			
Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sosyal Politikalar, Dönüşüm, Türkiye’de Sosyal Politikalar.			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract Thesis

Master's	x	Degree PhD.
Title of the Thesis: Transformation of Social Policies from Republic to Present		
Author: Ergün KARADAŞ		Supervisor: Assoc. Prof. Sevim ATİLA DEMİR
Accepted Date: 21.08.2019		Number of pages: vii (pre tex)+ 127 (main body)
Department: Sociology		
Social Policy is the policies implemented by the state to ensure the minimum right to life and social peace for all by implementing policies such as education, health, social protection and employment based on socio-economic rights and freedoms. In the first part of the study, explanations about social policies (definition, target, types, implementation tools and social services) are given and social policies for the disabled, the elderly, women, children, unemployment / youth unemployment, education, health and care services are mentioned. Historical development of social policy in the world and Turkey is discussed in the second part of the study, compared to a historical perspective and time rankings. In the third and last part, transformation of social policies from Republic to present day is discussed in detail. In this context, the struggle and transformation against poverty, unemployment and youth unemployment, the transformation of social policies on care services and disability and the current situation, the transformation of social policies towards women, the elderly and children, the transformation in education, culture and health policies, social policy transformation, information technology was discussed with the conversion of the core issues of social policy and social policy headings in Turkey. In this context, these policies were discussed in terms of the conditions in which they were born and developed and evaluated in their historical, economic and political processes. Literature research was used as a method in this study which aims to reveal how the effect of the transformation in social policies that have been going on since the foundation of the republic to the present day is realized and what is the current situation. The study also aims to provide ideas by referring to future research. As a result of the research, it has been observed that social life has been affected positively by the change of social policies and significant progress has been made especially in education, health and social assistance. Despite the positive results of the regulations on the employment of de-cave groups, it remained below expectations and the increase in participation of disabled people and women in working life was insufficient. With the increasing importance of local administrations in the implementation of social policy and providing important services in almost all areas, it was concluded that the measures that would prevent the formation of political rent and arbitrary practices in social policy applications should be tightened. In social policy implementations, the necessity of providing a homogenous structure by creating an equal, solidarity and protectionist understanding remains important.		
Keywords: Social Policy, Transformation In Social Policies, Social Policies In Turkey.		

GİRİŞ

Gelişen dünyanın değişen sorunları da beraberinde getirdiği yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu bağlamda toplumlar tarih boyunca ortaya çıkmış problemlerini çözmek için farklı arayışlar içine girmişlerdir. Sanayi devrimi öncesinde kısmi ve düzensiz olarak çözülmeye çalışılan toplumsal sorunlar, sanayi devriminin artan baskısı neticesinde bir disiplin olarak sosyal politikaların doğmasına yol açmıştır. Sosyal politikaların varlığına bakıldığı zaman geçmiş sanayi devrimi problemlerine çözüm bulmak için aşamalı olarak tüm etmenlerin devreye girdiği bir süreç halinde görülmektedir. Sanayi devrimi ile kitle halindeki işsizliğin ortaya çıkması, maaşların düşmesi ve insanların zor çalışma koşulları altında çalışmaya mecbur bırakılması ile sosyal politika kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır. Sanayi devriminin ardından ise ilk kez aile dışı etmenler kamu sosyal politikaları olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bakımdan incelendiği zaman sosyal politikaların 19. yüzyılın sonunda devreye girdiğini görmekteyiz. Sosyal politikaların bu dinamiği günümüz ülkelerinde ve Türkiye’de de devam etmektedir.

Araştırmanın Konusu

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze dek süregelen ve dönüşüm içinde olan sosyal politikaları sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmek için ilk olarak bu politikaların hangi koşullarda nasıl ortaya çıktıkları incelenmelidir. Bu bakımdan tarihsel perspektif içinde sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmelerin paralelinde incelenirken aynı zamanda arka planda rol alan aktörlerinde ele alınması gerekmektedir. Çünkü Türkiye’de sosyal politika, hemen her zaman; hâkim ekonomik işleyiş, siyasal düşünce ve sosyal yapı ile uyum içinde seyretmiştir.

Cumhuriyet Türkiye’sinde ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan Osmanlı’nın mirası yer almış ve bu alanlarda kırılmalar yaşanmasından ziyade geçişler yaşanmıştır. Bu yüzden, Türkiye’de cumhuriyet döneminden bu yana uygulanan sosyal politikaların günümüzdeki değerini anlayabilmek için ilk olarak geçmişteki yerlerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak da Türkiye’deki sosyal politikaların geçmişten günümüze olan dönüşümünü daha iyi anlayabilmek adına Osmanlı’daki yapının değişim ve dönüşüm kapsamında ele alınması gerekmektedir. Şüphesiz sosyal özellikler taşıyan kamu yapılarının esas halinin cumhuriyet dönemi ile beraber süregeldiğini ve Cumhuriyet’in ilanının Türkiye’deki sosyal politikaların tarihsel

gelişimi kapsamındaki en önemli dönüşümün başlangıcı olduğunun kabul edilmesi uygun bir durum olacaktır. Bu düşünce kapsamında bakıldığı zaman Türkiye’de sosyal politikaların tarihsel gelişimini cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası olarak ikiye ayırmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Her iki dönem kendi içinde belirgin farklılıklar taşımakta ve ait oldukları diğer alt bölümlere ayrılarak değerlendirilmelidir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın başlıca amacı Cumhuriyet’ten günümüze kadar olan süreçte Türkiye’de sosyal politikaların gelişimini ve dönüşümünü irdelemek ve objektif bir bakış açısı ile ele almaktır. Bu bağlamda bu politikalar doğup geliştikleri koşullar bakımından ele alınarak tarihsel, ekonomik ve siyasal süreçlerinde değerlendirilmiştir. Çalışma bu temel amacının yanı sıra kendinden sonra gelecek olan araştırmalara referans oluşturarak fikir vermeyi de hedeflemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada yöntem olarak literatür taraması seçilmiştir. Literatür taraması mevcut olan kaynaklar arasından belirli bir konunun detaylı biçimde araştırılması ve o konuya ait verilerin sistemli bir biçimde toplanması sürecidir. Literatür taraması, araştırma probleminin seçilerek anlaşılmasına ve araştırmanın tarihsel bir perspektife oturtulmasına yardımcı olur. Aynı zamanda veri toplama ve toplanan verinin öneminin tartışılması, toplanan verilerin problemle ilişkisinin kurulması ve bilginin sınıflandırılması aşamalarından oluşan bir süreçtir.

Araştırmanın Önemi

Sosyal politikalar sürekli olarak bir değişim ve dönüşüm içindedir. Zaman içerisinde sürekli değişen insan ihtiyaçları ve artan sosyal sorunlara yönelik çözüm arayışları sosyal politikanın önemini her geçen gün biraz daha artırmaktadır. Bu bakımdan bu çalışma ülkemizdeki sosyal politikaların nasıl bir dönüşüm yaşadığını ve mevcut durumun ne olduğunu ortaya koymayı amaçlayarak sosyal politikaların sosyal dengeye ve toplumsal yaşama yaptığı katkının önemine dikkat çekmektedir.

Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri

Sosyal politikaların sürekli olarak bir değişim ve dönüşüm içinde olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Sosyal politikalarda meydana gelen değişim toplumsal düzeni oldukça

etkilemektedir. Bu bağlamda cumhuriyetin kuruluşundan günümüze dek ülkemizdeki sosyal politikaların ne şekilde değiştiği araştırmanın temel problemini teşkil etmektedir.

Bu bakımdan tezin araştırma problemi “Dezavantajlı guruplara yönelik sosyal politikalar ne şekilde değişmiştir?” sorusu etrafında şekillenecektir. Çalışmanın temel araştırma problemi ile birlikte cevabı aranan alt problemleri şu şekilde sıralanabilir:

“Sosyal politikalar ile ekonomi arasındaki değişim ne şekildedir?

Gelişen sosyal politikalar dezavantajlı grupların çalışma hayatına katılımını arttırmış mıdır?

Yoksulluğa yönelik olarak yapılan sosyal politikalar yoksullukla mücadelede başarılı mıdır?

Yerel yönetimlerin sosyal politikaların gelişimindeki rolü ne olmuştur?

Gelişen teknoloji ile beraber sosyal politikalar ne şekilde etkilenmiştir?

Türkiye’nin sosyal politikalar bakımından eksik yönleri nelerdir?

1. BÖLÜM: SOSYAL POLİTİKALAR VE İLİŞKİLİ AÇIKLAMALAR

İlk defa 19. yüzyılın ortalarında Alman Prof. Dr. Wilhelm Heinrich Riehl'in kullanmış olduğu Sosyal Politika kavramı, sanayileşmeden kaynaklanan işsizlik, gelir dağılımında ki adaletsizlik ve ağır çalışma koşulları gibi nedenlerin etkisinde giderek önem kazanmıştır. Batı dünyasında sosyal politikanın saygın bir akademik disiplin haline gelmesine önemli katkılar sunan Richard Titmuss'un ve T.H.Marshall'ın yazılarında sıklıkla dile getirilmiştir. Sosyal politikanın akademik bir bilim dalı olması 1911 yılında Alman Ottovon Zwiedineck Südenhorst'un yazdığı "Sosyal Politika" adlı eserle birlikte gerçekleşmiştir.

Kavramın Türk terminolojisine girişi, 1933 yılında İstanbul Üniversitesi'nde ders vermeye başlayan Prof. Dr. Gerhard Kessler aracılığıyla olmuştur (Özdemir, 2004: 30-31).

1.1. Sosyal Politikanın Tanımı

Sosyal politika hakkında birden fazla tanım yapılmış olmakla birlikte kesin bir tanım bulunmamaktadır. Yapılan tanımlamalarda ise genelde mağdur gruplar, sosyal sorunlar ve bu grupların korunması ile alakalı politikalardan bahsedilirken, bazen sınıf mücadeleleri ve kapitalist sistemden bahsedilmekte, bazen de sosyal bütünleşme ve sosyal adaletin gerçekleşmesi adına belirlenen hedeflere dikkat çekilmektedir (Koray, 2007: 27).

Sosyal politikayı zengin bir içeriğe sahip olması nedeniyle bir cümlede açıklamanın güç olacağını belirten Genç ve Seyyar'a(2010) göre sosyal politika; Devlete bağlı değişik sosyal kurum ve kuruluşların mevcut düzen içinde var olan tüm grupların sosyal barış ve refah içinde yaşamasını sağlayan ve ekonomik dengesizlikleri gidermeye yönelik uyguladığı tedbir ve politikaların bütünüdür (Genç ve Seyyar, 2010).

Serdar ise (2014:1) sosyal politikayı 19. Yy'da Batı Avrupa'da yaşanan Sanayi Devrimi ile oluşan zenginlikten işçi sınıfının gerekli payı alamaması ve giderek derinleşen gelir adaletsizliği nedeniyle ortaya çıkan yoksulluk ve toplumsal dengesizlik karşısında sürdürülebilir yaşamı oluşturma çabaları olarak tanımlamıştır.

Dar anlamda; Sanayi Devrimi'nin neden olduğu kapitalist düzende sermaye ve emek arasındaki adaletsizliği, mücadeleyi sonlandırmak ve sistemin sürdürülebilir olması adına belirlenen politikalar olarak tanımlanan sosyal politika, geniş anlamda; toplumdaki tüm sınıfların toplumsal yapıya uyumlu şekilde yer edinebilmesi için uygulanan politikalar olarak tanımlanmaktadır (Serdar, 2014:3-5).

Yapılan bütün bu tanımlamalarla birlikte günümüzde sosyal politika daha geniş bir alana sahip olmakta ve yalnızca sermaye ile emek arasındaki sorunları incelemekle kalmayıp, bütün bireylerin adil ve eşit bir şekilde bütünleşmesi ve uzlaşması adına uğraş vermektedir.

Diğer yandan Buğra ve Keyder kapitalizmle sosyal politika arasında bir ilişki kurmuştur. Çünkü onlara göre sosyal politika alanına odaklanmak kapitalizmin en büyük problemidir. Bu bağlamda da en önemli problem refah devletinin sürdürülebilirliğinin süresidir ve bu süreci belirleyen olay İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan düzenin 1970'ler itibariyle gösterdiği dönüşümdür.

Bütün bunlarla birlikte ortaya çıkan sosyal politika aynı zamanda devletlerin sermaye ve küreselleşme karşısında özünü ne kadar koruyabileceğini de ifade etmektedir. Üstelik yine devletler sadece kendi vatandaşları için değil azınlıklar ve göçmenler içinde sosyal politika çalışmaları yapmaktadır (Buğra ve Keyder, 2013:7).

1.2. Sosyal Politikanın Hedefleri

Soysal politika, ihtiyaçların değişiklik göstermesi nedeniyle zamanla değişim göstermiştir. Çünkü değişen ihtiyaçlar sosyal politikanın boyutsal ve kapsamsal olarak değişiklikler yaşamasına neden olmuştur. Bu sebeple sosyal politikalar toplumsal hayatı etkileyen ve tehdit eden bütün problemlerle de mücadele eden bir kimlik kazanmıştır. Diğer yandan batı toplumlarında kişilerin veya grupların gereksinimlerinin ve sorunlarının değişmesi de sosyal politikaların kapsamının ve alanın genişlemesine sebep olmuştur (Serdar, 2014: 6).

Özellikle dezavantajlı gurupların yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen sosyal politikalar, kadın erkek, genç yaşlı, çocuk erişkin, sağlıklı hasta, zengin fakir ayırımı gözetmeksizin tüm toplumsal kesimlerin farklı ihtiyaçlarını karşılayarak, bu anlamda toplumsal barışı ve sosyal dengeyi sağlamayı da hedeflemektedir.

Genç ve Seyyar'a (2010) göre sosyal politika, mevcut sosyal sorunları ortadan kaldırarak sosyal refahı temin etmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda değişik sosyal grupların yaşam standartlarını iyileştirmek ve yaşam kalitesini artırmak da sosyal politikanın bir başka hedefidir (Genç ve Seyyar, 2010).

Hem yerel hem de evrensel boyutlarda sosyal eşitlik, sosyal koruma ve sosyal refahı sağlamayı amaçlayan sosyal politikanın hedefleri arasında, sosyal gelişme, sosyal güvenlik, sosyal bütünleşme, sosyal adalet, sosyal dayanışma, gelir dağılımı, sosyal vatandaşlık ve sosyal diyalogu da saymak mümkündür (Güven, 1995: 19).

1.3. Sosyal Politika Türleri

Yaşamın hemen her alanında kendini gösteren ve insan merkezli sorun ve sıkıntıların çözüme kavuşmasını sağlayan sosyal politikanın sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal güvenlik olarak üç alt boyutu vardır.

1.3.1. Sosyal Yardımlar

Sosyal politikanın en önemli uygulama alanı sosyal yardımlardır. Sosyal yardımlar, gelir dağılımı eşitsizliğine karşı yapılan mücadeleyle ücret ve iş gücü piyasaları kadar etkili olabilmektedir (Yakut, Çakar ve Yılmaz, 2009).

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde gerek sosyal yardım alanının genişlediği gerekse farklı sosyal yardım mekanizmalarının devreye sokulduğu görülmektedir. Gerçekten de Türkiye'de son 20 yılda sosyal yardımlara ayrılan kaynaklarda önceki dönemlerle kıyaslanamayacak bir artış görülmektedir. 2016 yılı itibari ile sosyal yardımların GSYH'ye oranı %1,45 ve sosyal yardımlardan yararlanan hane sayısı ise 3.154.069'dır (ASPB, 2016). Bu oran, Türkiye'de son 15 yılda sosyal yardım ve hizmetlere ayrılan kaynağın GSYH'ye oranında yaklaşık üç katlık bir artışa işaret etmektedir. Nitekim 2002 yılında bu oran %0,5'ti. 2002 yılında bu alanda kullanılan kaynak miktarı 1,3 milyar TL iken bu tutar 2017 yılında 45 milyar TL'ye yükselmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, 2017).

2002 sonrası dönemde sosyal politikalar alanında önemli adımlar atılmış, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş ve bakanlık en büyük bütçeli bakanlıklar arasında yer almıştır. Sosyal yardımlara ayrılan kaynaklardaki artışla beraber nitelik

açısından daha etkin ve hizmet kalitesi açısından çok daha iyi bir seviye yakalanmış ve sosyal yardımlarda “hak” temelli bir anlayış benimsenmiştir (Karagöl ve Dama, 2015).

Ülkemizde halen uygulanan yardım çeşitleri ve alt türleri şu şekildedir:

- 2022 Sayılı Kanun Kapsamındaki İş ve İşlemler (Yaşlı ve engelli aylıkları)
- Ailelere Yapılan Yardımlar (Barınma, gıda ve yakacak yardımları)
- Eğitim İçin Yapılan Yardımlar (engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması, materyal, öğle yemeği, şartlı eğitim, taşıma, barınma ve aile yardımı, ücretsiz kitap dağıtımı)
- Sağlık İçin Yapılan Yardımlar (GSS gelir tespiti, prim desteği ve şartlı sağlık yardımı)
- Özel Amaç İçin Yapılan Yardımlar (Afet ve terörden zarar görenlere yönelik yardımlar ve aşevleri)
- Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakdi Yardım Programı
- Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar
- Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı
- Doğum Yardımı
- Öksüz ve Yetim Yardımı (ASPB, 2016).
- Şiddete maruz kalmış olan bireylerin sosyo-ekonomik desteğe ihtiyaç duyduğunun tespiti halinde “29. 5. 1986 tarih ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu”na istinaden şiddet mağdurlarına maddi destek sağlanmaktadır. ŞÖNİM’de şiddet mağdurlarına maddi destek sağlanması için rehberlik yapılmaktadır (madde:20/b). Ayrıca bu kişilere hukuki danışmanlık hizmetleri ve adli destek hizmetleri barolar ile işbirliği ile sağlanmaktadır (madde 24/1), (29656 Sayılı Yönetmelik).

Yine ülkemizde sosyal politika adına Sosyal Destek Programı (ASDEP) uygulanmaya başlanmıştır. Bu programın amacı ise kişilerin ve ailelerin sosyal hizmet ve yardımlara

olan gereksinimlerinin bulunarak, gereken sosyal yardım ve hizmet modellerinin planlaması ve uygulanması, gerekli durumlarda diğer kamu hizmetlerinden faydalanılması adına bütün sürecin her bir aşamasında gerekli danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin de dâhil edilmesidir. Kısacası, hayat şartlarını daha iyi hale getirmeyi hedeflemektedir.

Programda ayrıca sorunları olan tüm vatandaşlara ulaşarak, onların kamunun sağladığı imkânlar hakkında bilgilendirilmesi ve doğru şekilde yönlendirilmesiyle sorunlarının en etkili rehberlik çerçevesinde çözülmesi hedeflenmektedir. Bütün bunlarla birlikte programla, sağlanan sosyal yardımların amacına uygun şekilde kullanıp kullanılmadığı konusunda etkin ve yerinde denetiminin sağlanması da hedeflenmektedir. Dolayısıyla bu amaç için hizmet veren paydaş kuruluşların faaliyetleri de takip edilmektedir (ASPB, 2016).

SYGM tarafından, 3294 Sayılı Kanun çerçevesinde, SYD Vakıfları aracılığıyla yürütülen sosyal yardım programlarını;

- Barınma yardımları: Eski ve bakımsız olup oturulamayacak derecede sağlıksız olan evlerde yaşayan ihtiyaç sahibi kişilere evlerinin bakım-onarımı ve ev eşyası alımları için nakdi veya ayni olarak verilen yardım türüdür. SYD Vakıfları bu yardımlar kapsamında periyodik paylarından kira yardımı ve eşya yardımı, vb. türlerde yardımlar da verebilmektedir
- Yakacak Yardımları: 2003 yılından itibaren verilen, SYD Vakıfları aracılığıyla tespit edilen muhtaç ailelere en az 500 Kg olmak şartıyla ve standartlara uygun paketlenip bedelsiz olarak evlere teslim edilen kömür yardımlarıdır. Kömür, Türkiye Kömür İşletmelerinden temin edilerek, illere ulaştırılması ise “Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı” tarafından sağlanmaktadır. Kömürün muhtaç hanelere dağıtımı ise Valiliklerin sorumluluğu altında Vakıflarca yapılmaktadır.
- Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yardım: 2012 Şubat ayı itibarıyla başlayan bu yardım programı eşi vefat etmiş kadınların SYD Vakfına başvurmasıyla başlamakta ve başvuru sürecinden yardımların ödenmesine yönelik tüm

işlemler BSYBS üzerinden yapılmaktadır. Hak sahibi kadınlara şartları sağladığı süre içerisinde düzenli yardım” yapılmaktadır. “Ödemeler BSYBS üzerinden doğrudan kadınların PTT hesaplarına aktarılmaktadır. Hak sahipleri ödemelerini, herhangi bir ücret kesintisi olmaksızın PTT şubelerinden, Sosyal Yardım Kartlarını kullanarak ATM’lerden çekebilmekte veya kartlarını alışverişlerinde ödeme aracı olarak kullanabilmektedirler”.

- Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar 2013 yılı Mart ayı itibarıyla başlayan ve sosyal güvencesi olmayan askerlerimize ve muhtaç durumda bulunan ailelerine askerlik süresi boyunca düzenli yapılan yardımlardır. Bu yardım programında hak sahibi; “ asker evliyse eşi, evli değilse annesi veya babasıdır.” Ödemeler doğrudan hak sahiplerinin PTT hesaplarına aktarılmaktadır.
- Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı: 294 Sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi olan ve “babası askerde olan 18 yaşından küçük çocuklara yapılan aylık nakdi yardımlardır.
- Öksüz ve Yetim Yardımı: 3294 Sayılı Kanun kapsamında annesi veya babası vefat etmiş 18 yaşından küçük çocuklardan muhtaç durumda olanlara yapılan nakdi yardımlar olarak sınıflandırmak mümkündür.

1.3.2. Sosyal Hizmetler

Ekonomik ya da sosyal olarak yardıma muhtaç duruma gelen bireyler ve ailelere destek sağlamak, insan onuruna yakışan düzeyde yaşamlarına devam etmelerine destek sağlamak amacıyla verilen hizmetler bütünüdür. Modern yaşamda sosyal hizmetler, toplulukların, grup ve bireylerin yaşam standartlarından kaynaklı ya da kendilerinin kontrolü dışında ortaya çıkan fiziksel, ruhsal, zihinsel eksikliği, yoksulluğu, eşitsizliği azaltmak ya da gidermek, toplumsal değişim şartlarından kaynaklı sosyal problemleri gidermek, yaşam standartlarından kaynaklı sosyal problemleri gidermek, yaşam standartlarını yükseltmek ve iyileştirmek, bireylerin toplumla ve birbirleriyle olan uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla insan haysiyet ve şerefine yakışan eğitim, psikososyal iyileştirme, tıbbi rehabilitasyon, bakım ve danışmanlık alanlarında gönüllü-

özel kuruluşlarla devlet işbirliğiyle sistemli şekilde sunulan hizmet programlarının tamamıdır. Sosyal hizmetler, ailelerin ve bireylerin kendilerinden ya da çevre şartlarından kaynaklanan sosyal, maddi ve manevi olarak yoksulluklarının giderilmesine, sosyal problemlerin önlenmesi ve giderilmesine destek olunması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi ve iyileştirilmesini hedefleyen programlı, sistemli hizmetlerin tamamını ifade etmektedir (2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu).

Sosyal hizmetler, yaşadıkları herhangi bir nedenden dolayı ekonomik ya da sosyal desteğe muhtaç duruma düşmüş olan fertlere ve ailelere destek sağlamak için, insan onuruna uygun bir yaşam standardı sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla verilen hizmetler bütünüdür. Sosyal hizmetler, toplulukların, grup ve kişilerin yaşam şartlarından kaynaklı ya da kendi kontrolleri dışında gelişen ruhî, zihnî ve bedenî eksikliği, eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmak ya da gidermek, toplumun hızla değişen şartlarından kaynaklı sosyal problemleri çözmek, insan kaynaklarının gelişmesini sağlamak, yaşam standardını yükseltmek, kişilerin sosyal çevresiyle ve birbiriyle uyum içinde yaşamalarını kolaylaştırmak maksadıyla insan onuruna yakışan bakım, psikososyal ve tıbbi rehabilitasyon, danışmanlık, eğitim alanlarında özel-gönüllü kuruluşlar ya da devlet tarafından sistemli bir biçimde sunulan hizmet programlarının bütünüdür (1983 tarih ve 2828 sayılı SHÇEK Kanunu, Resmi Gazete, 27.05.1983, Sayı: 18059)

Sosyal hizmetler günümüzde bir yandan bilim dalı bir yandan da sosyal hizmetlerde faaliyet gösteren uzmanlar için çalışma alanı şeklinde tanımlanabilmektedir. Çalışma alanı anlamıyla ayrıca mesleği işaret eden kavram aynı zamanda bilim anlamıyla farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Şeker, 2012).

Kurumlar tarafından gerçekleştirilen sosyal hizmet çalışmaları da, toplumda ihtiyaç duyan bireylerin çevrelerine daha kolay uyum sağlaması, topluma kazandırılmaları ve hayatlarını istenilen düzeye getirmeleri için gerçekleştirilen kurumsallaşmış çalışmalardır. Yapılan bu çalışmalardaki temel amaç ise toplulukların, insanların ihtiyaçlarının karşılanması, sorunlarının toplumsal yapıdaki değişikliğe uygun şekilde çözümlenmesi ve hayatlarını devam ettirmeleri için yapılan çalışmaların sistemli şekilde gerçekleştirilmesidir. Ayrıca ekonomim ve sosyal durumların düzeltilmesi adına alınan

toplu önlemlerde aynı zamanda sağlıklı toplumun sağlıklı bireyler oluşturmasını da hedeflemektedir.

Sosyal hizmet programları çağdaş toplumlarda yalnızca ihtiyacı olan bireylere değil aynı zamanda farklı hedef kitlelerde de hitap etmektedir. Bu bağlamda da alkol ve uyuşturucu bağımlıları, çalışan ya da sokaklarda yaşayan çocuklar, gençler, yaşlılar, aileler, engelliler, hastalar, konutsuzlar, korunmaya muhtaç çocuklar, sığınmacı ve göçmenler, suçlular, tıbbi ve ruhsal açıdan yardıma muhtaç hastalar, zor şartlarda yaşayan kadınlar vb. sosyal sapma göstermiş olan geniş kitlelere de hizmet verilmektedir.

Ülkemizde ise sosyal güvenlik sistemi, temelde primli ücret sistemine dayanmaktadır ancak primsiz rejimin unsuru, sosyal hizmetlere gereksinim duyan birey ve gruplara ulaşılarak sosyal sorunların bazılarına çözüm sunmaktır. Bu bağlamda da bahsi geçen kavram hukukumuzda ilk defa 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'ndaki tanıma denk gelmektedir. Tanıma göre de sosyal hizmet, sosyal devlet hizmetlerine keza daha dar uygulama alanına ve içeriğe sahiptir. Amacı da sosyal devlet uygulamaları çerçevesinde, bireylerin hayatlarını daha insancıl şekilde devam ettirmeleri ve içinde bulundukları toplum ve grubun üyesi olarak sorumluluk alabilecekleri ve işlev görebilecekleri sosyal ortamı yaratmaktır.

Bu bağlamda sosyal hizmetler, bazı nedenlerle ekonomik ve sosyal açıdan gereksinimleri olan kişi ve ailelere faydalı olmak ve yaşamını insana yakışan seviyeye getirmek adına yapılan sunulan hizmetlerdir. Modern yaşamdaki sosyal hizmetlerden bahsetmek gerekirse, kişi, camia ve grupların yapı ve şartlarının neden olduğu ya da kendi denetimlerinin dışında gelişen ruhsal, zihinsel ve fiziksel dengesizlik ve yoksulluğun azaltılması veya engellenmesi, toplumsal başkalaşımının neden olduğu sosyal sorunların giderilmesi ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, hayat kalitesinin arttırılması ve geliştirilmesi, bireylerin toplumda ve kendi aralarındaki uyumun sağlanması adına kişinin gurur ve onuruna yakışan bakını, eğitimi, müşavirlik, psiko-sosyala ve tıbbi rahatlık sağlayacak alanlardaki özel ya da resmi kurumlar tarafından belirli sistemlerle yürütölen hizmetlerin tamamını da kapsamaktadır (1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Resmi Gazete, 27.05.1983, Sayı: 18059).

Sosyal hizmetler ayrıca, nedenin fakirlik olması fark etmeksizin, toplumun ortalama algılama ve yaşayış düzeyini, onlardan kaynaklanmayan sebeplerle sürekli şekilde sağlayamayıp ekonomik ve sosyal olarak finanse edilmesi gereken bireylere ayni veya nakdi olarak sağlanan desteklerdir. Gerçekleştirilen bu destekler karşılık veya karşılıksız olabilmektedir (Çengelci, 1996: 4).

Yine sosyal hizmetler, ailelerin ve kişilerin onlardan ve içinde bulundukları toplumdan kaynaklanan veya kontrol edemeyecekleri nedenlerden meydana gelen sosyal, ekonomik ve manevi noksanlıkların sağlanmasına ve ihtiyaçlarının giderilmesine, sosyal sorunların çözülmesine, destek verilmesine ve hayat şartlarının düzeltilmesini, artırılmasının hedeflendiği programlı ve sistemli hizmetlerin tümüdür (1983 tarih ve 2828 sayılı SHÇEK Kanunu, Resmi Gazete, 27.05.1983, Sayı: 18059).

Sosyal hizmet alanını aile, ayni-nakdi yardım, çocuk, gönüllü hizmetler, kadın, engelli, sokakta çalışan çocuklar, toplum ve yaşlılar oluşturmaktadır. Üstelik kişiler arasındaki sorunların giderilmesi, sosyal boyuttaki farklılık, bireylerin refahları adına özgür ve kuvvetli olmalarını da sağlamaktadır (Özdemir, 2006: 91). Ayrıca genelde toplumun, özelde ise kişinin psikolojik, toplumsal ve fiziksel açıdan ulaşılabilir en yüksek refah seviyesine ulaşması adına çözüm yolları bulmayı da amaçlamaktadır.

Sosyal hizmetler daha çok yaşlıların, çocukların, engelli bireylerin, kadınların ve toplum tarafından haksızlığa uğrayanlarınyanındadır (Duyan, 2003:6). Yine de unutulmamalıdır ki sosyal hizmetler aynı zamanda bahsi geçen haksızlıklara uğramasalar da bazı bireylerin de performanslarını, yeteneklerini arttırmak ve genişletmekle yükümlüdür (Sheafor ve Horejsi, 2006:7).

Tıbbi sosyal hizmetler ise, aileye manevi destek hizmetleri, çocuk koruma ve kurumsal yetiştirme hizmetleri, engellilere yönelik mesleki, bakım ve psiko-sosyal hizmetler, gençliğe eğitsel destek hizmetleri, kurumsal ıslah hizmetleri, kurumsal rehabilitasyon hizmetleri, psiko-sosyal danışmanlık hizmetleri, tabii afetlerde ekonomik destek hizmetleri, yaşlılara psiko-sosyal destek ve bakım hizmetleri şeklindedir (Seyyar, 2002: 519).

Bütün bunlarla birlikte sosyal hizmetlerin diğer hedeflerine bireylerin sosyal

hayatlarında etkililiğin oluşturulması için; bireylerin yaşadığı ve yaşamını sürdürmesine yarayan kaynaklarda etkin olmasını sağlamak, bireyin bağımsızlık ve erklerini temellendirerek yaratıcılığını ve verimliliğini meydan çıkarmak, bireyin insani şartlarda yaşaması ve daha gelişmiş şartlara sahip olabilmesi adına; karşılaştıkları problemlerle başa çıkma yollarını öğrenmelerini ve öğrendikleri bu yetenekleri uygulayabilmeleri ve bu çerçevede de hayat standartlarını arttırarak mutlu ve huzurlu bir yaşama ulaşmalarını sağlamaktır (Cılga, 2004: 32).

Son olarak sosyal hizmetlerin finansı tıpkı sosyal yardım gibi devlet bütçesinden aktarılmaktadır. Aktarılan bu bütçeler toplumun kalkındırılması ve hizmet sunumuna yöneliktir (Seyyar, 2002: 519).

1.3.3. Sosyal Güvenlik

Uluslararası alanda kişilerin yaşlılık, işsizlik, malullük, analık gibi bütün risklere karşı korunması şeklinde tanımlanmakla birlikte vatandaşlar için hak, devlet için görev anlamına gelen sosyal güvenlik, vatandaşların her bir dönemde kültürel, sosyal ve ekonomik gereksinimlerini giderecek şekilde hayat sürdürmelerinin devletçe korunmasıdır. Sosyal güvenlik ayrıca ülkedeki ekonomik şartların değerlendirilerek yoksulların yararına tekrardan dağıtılması ilkesine de dayanmaktadır (Aldemir, 2000: 2).

Sosyal güvenliğin bir diğer tanımı, gelir ve kazançları fark etmeksizin, toplumdaki bütün kişilerin istemi dışında gerçekleşen ve yine bireylerin işgücü, mal varlığı ve gelirlerinde yaşanabilecek bazı sosyal risklerin neden olabileceği sonuçların azaltılması veya ortadan kaldırılması adına alınan önlemlerdir (Kocaoğlu, 1997: 226). Yani bütün vatandaşların bugünü ve geleceğini teminat altına almayı hedefleyen bir sistem türüdür. Üstelik sosyal güvenliğin ortaya çıkış nedeni yoksulluğa düşen kişilere minimum güvence sağlamaktır. Bu sistem ayrıca ülkenin refah seviyesindeki artışa da katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla bir tür sosyal politika aracı olma özelliği de taşımaktadır (Kocabaş, 2010: 25).

Son olarak dar anlamda sosyal güvenlik sosyal sigortaya, geniş anlamda da sosyal sigortaya ilave olarak sosyal hizmet ve yardımlardan meydana gelen geniş kapsamlı bir kavramdır (Aldemir, 2000: 3).

Sosyal güvenliği sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardan ayıran çalışma hayatında yer alan bireylerden sağlanan primler ve vergilerle finanse edilmesidir. Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardan faydalanmak için herhangi bir prim ya da vergi ödeme zorunluluğu olamamasıdır (Gümüş, 2010:4-5).

Sosyal güvenliğin temel amacı, her bireye yaşamı boyunca karşılaşabileceği çeşitli riskler karşısında muhtaç duruma düşmeden, hürriyetinden yoksun kalmadan, insan haysiyetine yakışan bir yaşam düzeyi sağlamak için kamusal yasal düzenlemelerle, sosyal yardımlarla, sosyal sigorta sistemiyle ve çeşitli sosyal hizmetle ilgili alanlarda tedbirler almaktır (Seyyar, 2005: 263).

1.4. Sosyal Politikanın Uygulama Araçları

Sosyal politika, sosyal adalet, sosyal bütünleşme ve sosyal refahı temel alan amaçlarına ulaşmak adına birden fazla araçlardan yararlanmaktadır. Yararlanılan bu araçlar ise ulusal ve uluslararası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.4.1. Ulusal Araçlar

Ulusal nitelikteki sosyal politika araçları; kurumsal araçlar, sivil toplum kuruluşları ve sosyal güvenlik olmak üzere toplamda üç tane

1.4.1.1. Kamusal Araçlar

Hiç kuşkusuz ki sosyal politikanın en temel belirleyicisi kamu otoritesini elinde bulunduran devlettir. Bu bakımdan devlet, yasal düzenlemeleri ve gerekli mevzuatı oluşturmakla beraber aynı zamanda sosyal politikanın birinci derecede uygulayıcısı durumundadır.

1.4.1.1.1. Yasal Düzenlemeler

Yasal düzenlemeler, kamunun sosyal problemleri gidermede en sık kullandığı araçtır. İlk başta iş hayatında gerçekleşebilecek problemler için yapılan bu yasal düzenlemeler son günlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, yoksulluk ve evre gibi toplumdaki bütün muhtaçları da kapsamaktadır. Yasal düzenlemeler ise sırasıyla anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik ve içtihadı yargı kararları şeklinde

Ülkemiz anayasasında çalışma şartlarıyla birlikte sosyal ve ekonomik hak ve ödevlerde

bulunmaktadır. Bunlar 41 ile 65. maddelerde bulunmaktadır. Temel sosyal politika alanları olarak kabul edilenlerde ailenin korunması, çalışma ve sözleşme hürriyeti, çevre, eğitim ve öğrenim hakkı, grev hakkı, konut, sağlık, sendika kurma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, toplu pazarlık hakkı, ücret adaletinin sağlanması şeklindedir. Bunlar aynı zamanda en önemli kamu müdahalesi araçlarıdır (Bedir, 2012: 18).

Kanunlar Anayasadan sonraki sosyal politika düzenleme aracıdır. Bu çerçevede de 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu, 5253 sayılı Demekler Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu vb. kanunlar, içerikleri nedeniyle önemli bir yere sahiptirler.

Bir diğer araç olan tüzükler ise 19402 sayılı Sakatların İstihdamı Hakkındaki Tüzük ve 19403 sayılı Eski Hükümlülerin İstihdamı Hakkındaki Tüzük bu çalışma yaşamını düzenleyen kanuni dayanaklardır (Ören, 2013: 277).

1.4.1.1.2. Kurumsal Düzenlemeler

Ülkemizde çalışanların koruyuculuğu sadece yasal düzenlemelerle değil kurumsal düzenlemelerle de sağlanmaktadır (Kocabaş, 2010: 10).

Başta 1923 yılı itibariyle hizmet veren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yerini alan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Erdal, 2014: 173) olmak üzere, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı direkt olarak sosyal politika ile alakalıdır. Öte yandan İç İşleri ve Milli Savunma gibi bakanlıklarda sundukları güvenlik ve savunma gibi hizmetlerle sosyal politikaya dâhil olabilmektedir. Son olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ile Türkiye İş Kurumu'da önemli kamu müdahale araçlarındandır (Bedir, 2012: 19).

Yerel yönetimlerde kamu yönetiminin önemli bir parçasıdır (Ersöz, 2011: 57). İl özel idareleri, belediyeler ve köylerden meydana gelen yerel yönetimlerin (Eroğlu, 2012: 247) görevi yerel gereksinimlerin elde edilmesi ve vatandaşların kamu mal ve hizmetlerden özgürce yararlanmasını sağlamaktır (Akman ve Akman, 2012:405).

1.4.1.1.3 Kamu Girişimciliği

Devletler direkt ya da dolaylı şekilde piyasalara müdahale de bulunabilmektedir. Yapılan bu müdahaleler kamu kaynaklarının sübvansiyonlar aracılığıyla girişimcilere doğrudan aktarılması, yerli girişimcilerin gümrük uygulamaları ile korunması ve kurulan kurumsal şirketmeler sayesinde hem üretim faaliyetlerinde hem de istihdam yaratması olarak ifade edilebilmektedir. Atılan bu adımlar da direkt veya dolaylı olarak sosyal ve ekonomik kalkınmada etkili olabilmektedir (Çokgezen, 2010: 19). Üstelik devlet bu yönüyle ekonominin içinde bulunduğu durum için bir istihdam alanı da yaratmaktadır. Aynı zamanda en büyük çaplı işveren şeklinde de değerlendirilebilen bu devlet uygulamalarına en çok ekonomik kriz dönemlerinde ihtiyaç duyulmaktadır (İzgi ve Kökocak, 2011: 205).

1.4.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Geçmişi Antik Yunan’a dayanan Sivil Toplum Kuruluşları (STK), zerk olmasına rağmen devletle i ie olan ve sosyal ve ekonomik olarak birden fazla toplumsal öznenin role sahip olduğu sosyal alan olarak tanımlanabilmektedir (Doğan, 2013: 18).

Amacı ise, üyelerinin, hak, menfaat ve çıkarlarının korunmasını baskı mekanizmasıyla siyasal platformlar da sağlamaktır. Bu sayede de kişiiler oy veren seçmen olmaktan çıkararak bir STK yesi olmaktadır ve vatandaşlık kültürü de kazanabilmektedirler. Bu bağlamda da STK’ların devlet ve vatandaş arasında bir tür köprü olması da umulmaktadır (Aydoğdu, 2012).

Diğer yandan günümüzde STK’lar genelde kolektif kuruluşları ve kar amacı gtmeyene kurumlardan meydana gelmektedir. Bu kolektif kendi kendine yardım mekanizması, mevcut yasal düzenlemelerle iş hayatındaki tarafların ilişkilerini serbest şekilde düzenlemesine imkân sağlamaktadır. Üstelik kamu müdahalesinin yeterli olmadığı durumlarda problemlerin çözülmesi ve çalışma hayatı içinde esnek bir yapının oluşmasında da önemli etkilere de sahiptir. Kolektif kendine yardım araçları ise kooperatifler ve sendikalar (zdemir ve Dura, 2010: 48).

Diğer adları üçüncü sektör veya gönüllü sektör olan bu kar amacı gütmeyen sektör, bütün dünyadaki özel ve kamu sektörüyle birlikte kendine ait dinamiklerle meydana çıkmıştır ve kamu alanını da doldurmaktadırlar (zaydın, 2003: 14).

Son olarak kar amacı gütmeyen bu kuruluşlar farklı amaçlar için kurulabilmekle birlikte vakıf ve derneklerden oluşmaktadır (Özdemir ve Dura, 2010: 48).

1.4.1.2.1. Dernekler

5253 sayılı Dernekler Kanununun 2. maddesine göre, kanunda yasak olmayan ve ortak bir amaç için en az 7 tüzel ve gerçek kişinin, çalışmalarını ve bilgilerini devamlı olarak birleştirerek oluşturdukları tüzel kişiliklere dernek denilmektedir (DK, m: 2).

Teknolojide yaşana gelişmeler, sosyal yapıdaki insan refahını arttıran değişiklikler ve nüfusun artması devletin kamu hizmetine daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Devlette bu bağlamda kültür, eğitim ve sağlık gibi alanlarda bazen gerekli finansmanı bulamayabilmektedir. Derneklerde, bireylerin kendi başlarına sağlayamayacakları bu hizmetleri sağlamadaki en önemli kuruluşlardır (Özkan, 2000: 524).

Dernekler kanundaki tanımlarından anlaşıldığı üzere, bir tür insan topluluğu olarak da ifade edilebilmektedir. Bunun nedeni ise emek ve bilginin derneklerde ön planda olmasıdır. Amaçları ise genelde meslek grubu veya yöredeki bireylerin sosyal ve mesleki problemlerin çözülmesidir (Özkan, 2000: 528).

Dernekler aynı zamanda en demokratik kurumlardan biri şeklinde değerlendirilebilmekle birlikte dinsel, mesleki, kültürel, siyasal, sanatsal ve sportif vb. hedeflerle kurulabilmektedir. Diğer yandan mesleki amaçlı dernekler her ne kadar sendikalara benzetilse de yetkileri daha dardır. Üstelik derneklerde gönüllülük esası bulunmaktadır. Amaçları da bu bağlamda bireyleri toplumla bütünleştirmek, devlet kurumlarıyla üyeleri arasında arabuluculuk yapmak, farklı kesimleri ortak paydada buluşturmak, bireylere toplumsal beceri kazandırmak ve toplumsal değerlerin korunması şeklindedir (Yavuziğit, 1995: 424).

1.4.1.2.2. Vakıflar

Bir diğer kar amacı gütmeyen kuruluş olan vakıflar, topluma hizmet sunmak amacıyla kurulmaktadır. Vakıflar vb. olan gereksinimler ise günümüzdeki problemlerin çözülmesi, yapılan işin kapsamı ile topluluğa ve verimliliğe katkıları açısından sürekli olarak artış göstermektedir. Üstelik sosyal yardım kurumları içindeki en önemli kar amacı gütmeyen kuruluşlar şeklinde de değerlendirilmektedir (Kozak, 1994: 34).

Tanımı Türk Medeni Kanununun 101. Maddesinde yapılan vakıflar, gerçek ya da tüzel kişilerin belli miktardaki hak ve mallar devamlı ve belirli bir amaç için özgülemeleri ile meydana gelen tüzel kişilikli mal topluluklarıdır (MK; m: 101). Diğer yandan vakıflar ilk olarak fedakârlığa dayanmakla birlikte koruma, üretme, mutlu olma, kaynaşma, uzlaşma, dayanışma ve yardımlaşmaya dayanmaktadır.

Yine vakıflar sosyal politikanın temel amacını teşkil etmekle birlikte sosyal dengede de önemli bir yere sahip (Özaydın, 2003: 5) olmanın yanı sıra bireylerin günlük hayatta karşı karşıya kalabilecekleri fiziki ve sosyal risklere karşı korumayı da hedeflemektedir (Doğan, 2006: 11).

Vakıflar toplum için sunduğu hizmet ve yardımlarla, onu oluşturan kişiler arasında hem gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermeyi hem de fırsat eşitliğini sağlamayı hedeflemektedir. Üstelik sunulan bu hizmetler bireyleri rencide etmez ve yardımlaşma hissini ilerleterek toplumsak açıdan bütünleşmeyi sağlamaktadır. Vakıflar tarihi incelendiğinde de; kimsesizlerin cenazelerinin kaldırılması, yetimlere, muhtaçlara ve kimsesiz çocuklara yardım edilmesi, fakir çiftçilere tohum yardımında bulunulması ve sağlık problemleri olan yaşlı ve hastalara yardım edilmesi şeklinde toplumsal faydayı arttıran adımlar atmıştır (Doğan, 2006: 14).

1.4.1.2.3. Sendikalar

Sosyal politikanın en önemli kurumlarından bir tanesi sendikalardır (Ören, 2013:135). Hatta batı ülkelerindeki sosyal politika uygulamalarını ilk defa sendikalar başlatmıştır. Bu sendikalar ticari örgütlenmeler şeklinde kendini göstererek işçinin işveren karşısında korunması ve daha güçlü bir hale gelmesi adına dönemin işverenine karşı dengeleyici olmuştur (Yüksel, 2014: 45).

Kavram ilk kez İngiltere'deki işçilerin korunması adına kalfalar arasında kurularak geliştirilen dostluk örgütlerinin eylemlerini anlatmak için kullanılmıştır. Daha sonra da işgücü sahiplerinin bu mesleki örgütlerine sendika odaları denilmiştir. Bugünkü anlamını ise 1839'da kazanmıştır (Tokol, 2011: 15).

Ülkemizde ise 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu bulunmaktadır. Bu kanuna göre sendikanın tanımı; işçi ve işverenlerin iş ilişkilerinde, ortak sosyal hak, çıkar ve ekonomilerinin korunması ve geliştirilmesi adına en az yedi işçinin birleşerek

bir işkolunda etkin olmak adına meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar şeklindedir (STİSK; m: 2).

1.4.1.2.4. Kooperatifler

Kooperatifler kendi kendine yardım anlayışının bir diğer örneğidir. Bu kuruluşlar, genelde ortaklarının maddi ve manevi bütün ihtiyacının piyasadan çok daha kolay ve ucuz şekilde elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda da toplumsal alanda sosyal politika araçlarından bir tanesi şeklinde değerlendirilmektedirler (Kocaoğlu, 1987:149). Diğer yandan kooperatiflerin sosyal politika bakımından önemli noktası ortakların ekonomik yönden güç kazanmasının kendi kendine yardım ilkesiyle sağlanmasıdır. Yine kooperatifçilik mal ya da hizmetin piyasa fiyatı ve gerçek fiyatı arasındaki farkın asgari düzeylere taşınması hedeflemesiyle birlikte, gelir etkisi de yaratarak ortakların alım gücünde artış sağlamaktadır (Ökçesiz, 1999: 157).

Kooperatifler karşılıklı yardım çerçevesinde kurulmaktadır. Yani belli bir hizmet ya da işin gerçekleştirilmesi adına maddi açıdan sorun yaşayan kişilerin, ellerindeki gücü kooperatif altında toplayarak hedeflerini gerçekleştirme fırsatı yakalamaktadır. Bu bağlamda kooperatifler tıpkı sendikalar gibi hem kendi kendine yardım hareketinin iyi örneklerinden hem de sosyal politika hedeflerine ulaşılmasındaki önemli araçlardan bir tanesidir.

Son olarak kooperatifler sosyal dayanışma ve bilinçlenmeyle meydana çıkmış olmakla birlikte, toplumdaki zıtlıkları ortadan kaldıran ve sosyal adaleti sağlayan bir sosyal politika aracı olma özelliği de taşımaktadır (Kocaoğlu, 1997: 38).

1.4.2. Uluslararası Araçlar

Herhangi bir toplumda belirlenen sosyal politika uygulamaları aynı zamanda o toplumun anayasal düzenini, sosyal ve demografik yapısını ve ekonomik gelişmişlik seviyesini de ifade etmektedir. Bu bağlamda sosyal politikaların aynı zamanda sosyal politikalar uygulamalarının milli kimliği olduğu da söylenebilmektedir. Fakat son günlerde daha etkin hale gelen uluslararası örgütlerin belli kurallarla benimsediği bazı normlar, sosyal politikanın ulusal kimlikten çıkarak uluslar arası nitelik kazanmasını sağlamıştır (Altan, 2005: 633).

Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasında meydana gelen sosyal, ekonomik ve siyasi yaklaşımlar, ulusal özellikteki sosyal politika uygulamalarının uluslar arası nitelik kazanmasıyla birlikte uygulamaların evrensel hale gelmesini sağlamıştır (Attan, 2006: 88). Üstelik küresel seviye etkin olan bu kurum ve kuruluşlar sayesinde standart hale gelen bazı ilke ve kurallar aynı zamanda sosyal politika uygulamaları içinde oldukça önemlidir (Kocabaş, 2010: 27).

Uluslar araçların en önemli temsilcilerinden bir tanesi olan Birleşmiş Milletler (BM), kurumları ve faaliyetleriyle oldukça geniş alana sahip bir sosyal politika aracıdır. 10 Aralık 1948 tarihinde BM tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannameyle, sosyal ve ekonomik haklarla demokratik manada kişi hakları bir sentez haline gelmiştir. Üstelik bildirimin 22 ve 28. Maddeleri konumuz olan sosyal politikalar adına oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu maddelerde bulunan şu başlıklar sosyal politikalar çerçevesinde değerlendirilmektedir; anne ve çocukların özel olarak korunma hakkı, çalışma ve sözleşme özgürlüğü hakkı, eşit ve adil ücret hakkı, herkese eğitim hakkı, sendika kurma ve toplu sözleşme yapma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, ücretli tatil hakkı ile çeşitli kültürel haklar şeklindedir (Kocaoğlu, 1997: 111).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) BM bünyesinde bulunmakla birlikte, uluslararası arenadaki en önemli sosyal politika aracıdır. Bunun nedeni de ILO'nun çalışma hayatıyla ilgili şartların düzenlenmesi ile insan haklarının sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan devamlı şekilde geliştirilerek belli standartlar haline gelmesinde aktif rol oynamasıdır. Üstelik yine İLO kalıcı ve evrensel barışın sadece sosyal adaletle sağlanabileceğini savunmakla beraber (Sengenberger, 2014: 9). asgari yaşam standartları, insan haklarına saygı, istihdam olanakları ve ekonomik güvence, insanca çalışma şartları, iş güvencesi ve adil ücret hakkı vb. unsurlarında sosyal adaletin temel bileşenleridir. Bu bağlamda da İLO'nun kabul ettiği bütün sözleşmeler bir yandan uluslar arası çalışma hukukuna kaynaklık ederken diğer yandan da uluslararası seviyedeki sosyal politika uygulamalar ve onların gelişimi de katkı sağlamaktadır (Kaya, 2014: 35).

Uluslararası sosyal politika araçlarında en etkili kurum olan ILO;

- İş görenlerin onlara uygun mesleklerde istihdam edilmesi adına gereken mesleki eğitim imkânlarının sağlanması,

- Analık koruması ve çocuk refahın sağlanması,
- Meslek ve eğitim açısından fırsat eşitliği,
- Eksik istihdamın engellenmesi,
- Gelir açısından korunmaya gereksinim duyanların temel seviyede gelir sağlayan sosyal güvenlik önlemleriyle kapsamlı sağlık bakımı uygulamalarının daha yaygın hale getirilmesi,
- İş sağlığı ve güvenliği için gereken tedbirlerin alınması,
- Tam istihdam sağlanması ve yaşam seviyesinin ilerletilmesi,
- Toplu pazarlık hakkının hem geçerli hem de etkinliğinin sağlanması,
- Bütün iş görenlere ve korunulması gereken gruplara asgari seviyede yaşamları adına ücret sağlanması,
- Gelir, çalışma süresi, ücret ve diğer iş koşullarından herkes tarafından adilce yararlanabilmesi,
- Dinlenme, yeterli beslenme, kültür ve eğlenme imkânlarının sağlanması vb. temel amaçlarla hareket etmektedir (Kapar, 2014: 61).

1946 yılında BM bünyesinde çocuk haklarının korunması amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), bir diğer uluslararası sosyal politika aracıdır. Özellikle de savaş kurbanı olan, aşırı yoksulluk içerisinde hayatını idame ettirmeye çalışan, doğal afetler sebebiyle zor durumda kalan, şiddet ve sömürünün her türlüşüne maruz bırakılan çocukların korunmasına büyük önem veren UNICEF dezavantajlı çocuklara yönelik olarak etkin çalışmalar yürütmektedir.

5 Mayıs 1949'da on Avrupa ülkesi tarafından kurulan ve kurulduktan üç ay sonra Türkiye'nin de kurucu üye sıfatıyla katıldığı Avrupa Konseyi, bir diğer sosyal politika aracı olarak değerlendirilmektedir. İnsan hakları, sosyal işler, eğitim, kültür, spor, gençlik, halk sağlığı, çevre, mimari miras, şehircilik, yerel ve bölgesel yönetimler ve hukuk gibi alanlarda çalışmalar yapmakta ve tüm bu konularda üye ülkeleri işbirliğine teşvik etmektedir (Öncü ve Cevizliler,2013: 15). Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin sosyal haklar bakımından en önemli adımlarından biri Avrupa Sosyal Şartı sözleşmesini kabul etmeleri olmuştur. Avrupa Sosyal Şartı hükümleri gereğince;

- Herkesin istediği işte, özgürce çalışabilmesi
- Tüm çalışanların adil çalışma koşullarına sahip olması,

- Tüm çalışanlara güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı yaratılması,
- Çalışanların, kendileri ve ailelerine yetecek seviyede adil bir gelir düzeyi olması,
- Tüm çalışan ve çalıştıranların ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlar düzeyinde örgütlenebilmesi,
- Tüm çalışanların toplu pazarlık hakkına sahip olması,
- Kadın ve çocukların uğrayacakları maddi ve manevi tehlikelere karşı özel olarak korunması,
- Herkesin yetenekleri doğrultusunda kendine uygun mesleki yönlendirme ve mesleki eğitim hakkının olması,
- Tüm çalışanlar ve onlara bağımlı olan kişilerin sosyal güvelik hakkına sahip olması,
- Gelir düzeyi az olan kişilerin de sosyal yardım ve sağlık yardımı alabilmesi,
- Herkesin sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olması,
- Tüm kadın ve çocukların sosyal ve ekonomik korunma hakkına sahip olması,
- Toplumun temel birimi olan ailenin, sosyal ekonomik ve yasal açıdan korunma hakkına sahip olması,

Engelli kimselerin topluma yeniden kazandırılmak adına mesleki eğitim ve rehabilitasyon hakkına sahip olması gibi konularda mutabakata varılmıştır (Yüksel, 2014: 402).

Uluslararası düzeyde Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) gibi uluslararası kuruluşlar da yürüttükleri çalışmalarla toplumsal sorunların çözümü hususunda etkin bir kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. Bu örgütler gerek tek başlarına gerekse UN'ye bağlı birtakım örgütlerle ortak çalışmalar yaparak, sosyal refahın sağlanabilmesi için evrensel bir çerçeve oluşturmaya çalışmaktadırlar (Şenkal, 2011: 66).

Günümüzde uluslararası çalışma normlarının belirlenmesi için doğrudan ya da dolaylı olarak bir takım çalışmalar yapan kendi kendine yardım mekanizmasının işletildiği kurumlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu, günümüzdeki en büyük sendikal birlik olma özelliğine sahip olup farklı ideolojilerdeki birçok sendikayı çatısı altında toplamayı başarmıştır (Güler, 2014: 134). Dünya Sendikalar Federasyonu, Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Dünya İş Konfederasyonu, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, Asya- Amerika İşçi Sendikaları Birliği ve Uluslararası İşverenler Örgütü gibi sendikal örgütlenmeler, insanın ve iş gücünün korunup geliştirilmesini amaçlamaktadır (Altan, 2005: 647). Ayrıca çok uluslu şirketlerin işgücü maliyetlerini düşürme çabası karşısında küresel emek federasyonları tarafından, çok uluslu şirketlerle başa çıkabilmek ve çalışanlar lehine minimum standartları korumak adına küresel çerçeve sözleşmeler (KÇS) geliştirilmiştir (Koçak, 2014: 165). Bu bağlamda uluslararası emek federasyonları, imzaladığı KÇS'ler sayesinde daha etkin bir konuma gelmektedir.

Kendi kendine yardım kuruluşlarından olan kooperatif girişimler açısından baktığımızda ise ilk akla gelen kuruluş, 1895 yılında Londra'da kurulan Uluslararası Kooperatif Birliği'dir. Dünyanın birçok ülkesinde yaklaşık bir milyara yakın üyesi bulunan Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA); uluslararası kooperatifçilik günleri düzenlemek, kooperatifçilik konularında konferanslar düzenlemek ve yayınlar çıkarmak, az gelişmiş ülkelere uzman ekipler göndererek teknik yardımda bulunmak gibi faaliyetlerle kooperatifçilik bilincini sürekli canlı tutarak ortakların ekonomik ve sosyal refahlarının sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir. ICA'ya ek olarak Kooperatiflere Yardımı Yaygınlaştırma Komitesi (COPAC) ve Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu (IFAP) kooperatifçilik konusunda bilinci artırmak ve bu uygulamaların yaygınlaştırılmasını sağlamak amacıyla kurulmuş diğer örgütlerdir (Tekeli, 1996: 31).

1.5.Yerel Yönetimlerde Sosyal Politikanın Uygulanması

Sosyal politikanın en önemli uygulayıcıları arasında gösterebileceğimiz ve yerel halka hizmet etmekle görevli bir kuruluş olması nedeniyle yerel yönetim kuruluşları içerisindeki en önemlibirimi belediyeler oluşturmaktadır (Eryılmaz, 2008: 151; EraslanYayınoğlu, 2005: 42).

Belediyeler hizmet verdikleri vatandaşlarının sağlık, eğitim, temizlik, trafik, imar, altyapı gibi maddi ve fiziki ihtiyaçlarını karşılayarak onların sosyo-ekonomik olarak kalkınmalarına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda sanat, müzik, edebiyat ve estetik gibi kültür-sanat etkinliklerine katılımın sağlanması içinde gerekli ortamı oluşturmaktadırlar. Bu bağlamda da konuyla ilgili etkinlikler düzenleyerek hem halkın kültürel ihtiyaçlarını giderirler hem de sanata ve sanatçıya destek verirler. Bunlara ek olarak da tiyatro vb. alanlar açmak; sinema, tiyatro, edebiyat, müzik vb. etkinlikleri düşük ücretle ya da ücretsiz etkinlikler düzenlemeleri sosyal politikaların kültürel alanına dâhil edilebilmektedir.

Bireylerin toplumsal standartlarını, inançlarını ve düşüncelerini, yaşam şartlarını oluşturma ve sağlama amacıyla etkili olan sosyal süreçlere eğitim denir. Nitekim eğitim binaların içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler şeklinde görülmektedir. Oysa bütün bireyler, kurumlar ve kuruluşlar konuyla ilgili olarak ödev ve sorumluluklar taşımaktadır. Üstelik toplumsal mekanizmada bulunan tüm olgular eğitime sağladıkları katkı ile fikri yapıyı meydana getirmektedir. Dolayısıyla da toplumdaki gençlere sağlam töresel ve fikri eğitim verilirken, bunların korunması ve sürdürülebilir olması adına toplumdaki ve evdeki çevrelerinin aynı seviyede olması gerekmektedir (Koçer, 1970: 32).

Bir toplumdaki eğitilmişler, o halkın kamu ve devlet etkinliklerine karşı sahip olunan negatif düşüncelerin olumluya dönüşmesini sağlamaktadır. Bunlara ek olarak eğitim, refah toplum standartları ve modern hayata ulaşmada en etkin yol olmakla beraber, yerel yönetimler ve kamu kuruluşlarının görevlerini hafifleterek, doğru bilgiye ulaşan vatandaşların elde ettiği güven sayesinde modern hayatla daha kolay bütünleşebilecektir (Şişli Belediyesi, t.y.).

Diğer taraftan eğitim belediyelerin sosyal hizmetleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Fakat bu durumun sadece çocuklar ve yaşlılar için bir hak olduğu düşünülmemelidir. Çünkü eğitim hem hayat boyu hem de herkes için uygulanan bir hizmettir (Çorakçı, 1997: 168).

Üstelik yaygın eğitim toplumdaki farklı kesimlerin eğitim sayesinde bilgilendirilmesi, desteklenmesi ve sosyalleştirilmesidir. Bu eğitime örnek vermek gerekirse; ilk

yardım kursları, beceri kazanma kursları, madde bağımlılığının engellenmesi kursları, çıraklık eğitimi, okuma yazma ve çocuk bakımı ve eğitimi vb. kurslardır (Yener, 1998: 24).

Bunlara ek olarak belediyeler bu tür etkinlikleri hem yardımlaşma hem de liderlik vasıfları ile gerçekleştirirler. Bu bağlamda da sosyal amaçları adına spor, sağlık, müzik, bilgisayar ve yabancı dil eğitimlerini toplum adına sunmakla beraber kırsal kesim belediyeleri bu amaçla hayvancılık ve çiftçilikle ilgili olarak arıcılık ve organik tarım vb. eğitimler sağlamaktadır.

Ülkemizde belediyeler; kendi imkânları veya araştırma, üniversite ve devlet hastaneleri ile işbirliği yaparak ilkokul ve lise dönemindeki çocuklara sağlık taramaları yapabilmektedir. Bu taramalar şu şekildedir; genel sağlık taraması ile ağız ve diş sağlığı hakkında muayene ve bilinçlendirmedir. Üstelik bu taramalar huzurevi ve çocuk yuvalarında olabileceği gibi kentin dışında yaşamakta olan ve ulaşım imkânı kısıtlı olanlar için gezici şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Belediyeler konuyla ilgili olarak ayrıca semt toplantıları da yapabilmektedir ve yine kentlerdeki mahrumiyet alanlarında ana çocuk sağlığı seminerleri verilebilmektedir. Bunlara ek olarak yine belediyeler genç, yaşlı, kadın ve çocuklar gibi toplumda birden farklı kesimin salgınlara ve hastalıklara karşı korunması adına halk sağlığı faaliyetleri gerçekleştirebilmektedir (Keleş, 2008).

Günümüzde belediyeler spor hizmeti verebilmek adına spor tesisleri açarlar ve işletirler. Hatta spor etkinlikleri düzenleme, amatör spor kulüplerine yasa çerçevesinde maddi ve ayni destek vererek başarılı öğrencileri ödüllendirmektedirler. Böylelikle de kentin ve kentlilerin gelişimine destek olmaktadır.

Belediyeler tarafından verilen başlıca sosyal hizmetler ve faydalanan gruplar özetle şu şekilde tanımlanabilir (Yener, 1998: 93).

- Çocuklara yönelik olarak; Eğitime katkıda bulunulması, yeterli beslenmeye yönelik katkı sağlanması, sokak çocuklarının rehabilitasyonu için çalışmalar yapılması, kreş hizmetleri, koruyucu sağlık hizmetleri ve çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi,

- Engellilere yönelik olarak; Fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde tedavi ve bakım hizmetleri, günlük yaşamı kolaylaştırmaya yönelik mekânsal düzenlemeler, teknik malzeme yardımı, gıda, giyim, yakacak ve ulaşım hizmetlerinden yararlanmaya yönelik ayni ve nakdi yardımlar, meslek ve iş edindirme kursları, çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler,
- Gençlere yönelik olarak; Kötü alışkanlıklar ve madde bağımlılığının önlenmesi, meslek edindirme yardımı, eğitim yardımı, iş edindirme çalışmaları, gençlik merkezleri kurulması, eğlence ve spor alanları yapılması, çeşitli sosyalkültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi,
- Kentleşme problemleri, şehir topluluğu; Kent ekolojisi, kentsel dönüşüm projesi ve sosyal konut politikaları Yaşlı vatandaşlara yönelik olarak; Kurum bakımları, sağlık yardımları, teknik malzemenin tedarik edilmesi ve ihtiyaca yönelik mekânsal düzenlemeler, gıda, giyim, yakacak ve ulaşım hizmetlerinden yararlanmaya yönelik ayni ve nakdi yardımlar, çeşitli sosyalkültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi,
- Yetişkinlere ve muhtaç ailelere yönelik olarak; Ayni ve nakdi yardımlar, fakir ve çok çocuklu aileleri desteklemeye yönelik yardımlar, aile eğitim merkezleri yapımı gibi hizmetler.
- İş-Kur idaresinde ve ortaklaşa projeler çerçevesinde işsizlik; Meslek eğitimi ve aktif istihdam politikaları, Mahalli idareler, meslek örgütleri ve işverenle ya da İş-Kur benzeri istihdam sağlayan kurumlar ile birlikte aktif istihdam politikaları kapsamında yardıma muhtaç kısımdan işgücü taşıyan insanlara meslek eğitimi programları hazırlamak ve şahısları iş sahibi yapmak gibi sosyal yardım süreçlerini kısaltabilir.

1.6. Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar

Türkiye’de engellilerle ilgili politikalar temelini ilk olarak Anayasa’dan almakla birlikte ulusal mevzuatımızda tam katılım, istihdam, sağlık ve eğitim gibi konuların uluslararası sözleşmelerin de onaylanması ile beraber genel itibariyle korunmakta ve geliştirilmektedir.

Ülkemizde engellilerin istihdam edilmesi ile alakalı sosyal politikalar genel olarak 1960’lı yıllarda uygulanmaya başlamıştır. 1967 yılına gelindiğinde de yürürlüğe giren Deniz İş Kanunu ve 931 Sayılı İş Kanunu hükümleri ile şekillenmeye başlanmıştır.

1990'lı yıllarda da engellilik devletin ve kamuoyunun gündeminden çok daha fazla yer alarak sürdürülmekte olan politikalarla da konu hakkında birden fazla düzenleme yapılmasına neden olmuştur. 2003 tarihli 4857 Sayılı İş Kanunu'nun 30.uncu maddesinde ise aynı hükümlerin tekrar düzenlenerek korunmaya devam etmiştir. Ancak ülkemizde engellilerin istihdam edilmesi genellikle zorunlu kota tekniği çerçevesinde uygulanmaktadır.

Ülkemizde engelliler adına politikalar belirleyecek olan kurum olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı 1997 yılında kurulabilmiştir. Böylece engellilerle alakalı örgütlü süreç hızlanmıştır. Bu bağlamda da 1999'da ilk defa gerçekleştirilen I. Özürlüler şurasında alınan temel kararlardan biri ile de Özürlüler Kanun'un çıkarılmasıdır. Fakat kanun taslağı incelendiğinde görülmektedir ki; içerik daha çok medikal modele yakındır. Nitekim engellilere yönelik kanuni hakların düzenlenmesiyle beraber ilgili gereksinim ve talepler, engellilerle alakalı sosyal politikaların şekillenmesini de sağlamıştır (Özgökçeler ve Alper, 2010: 33-54).

Engellilik, sosyal politika kapsamında incelenmekle beraber, ciddi bir paradigma değişiminin de yaşandığı söylenebilmektedir. Konuyla ilgili en önemli politika aracı ise 1.7.2005'de kabul edilen 5378 sayılı "Özürlüler Kanunu"dur. Yine de politikaların oluşturulmasında verimli ve etkili çözüm stratejilerinin belirlenmesi, engellilere olan bakış açısıyla alakalıdır.

Engellilerin istihdam politikalarının incelenmesi adına "5378 Özürlüler Kanunu'ndaki zihinsel engelli istihdamı maddesine değinmemiz gerekmektedir. Bahsi geçen madde 14 maddedir (Değişik: 6/2/2014- 6518/72). Maddenin içeriği ise şu şekildedir; engelli bireylerin iş gücü piyasası içerisinde sürdürülebilir şekilde istihdam edilebilmeleri adına kendi işlerini kurmaya teşvik edilerek mesleki hizmetlerini geliştirmeleri için tedbirler alınmalı ve iş hayatında engelleri nedeniyle herhangi bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalamazlar. Üstelik istihdam edenler gerekli düzenlemeleri yapmak zorundadır. Bunlara ek olarak iş gücü piyasasında zor şekilde çalışacak olan engelliler adına korumalı işyerleri de oluşturulmaktadır. Bahsi geçen işyerlerinin oluşturulmasında ise ÇSGB ile ASPB işbirliğince hazırlanan yönetmelikle gerçekleştirilmektedir (Alvar, 2014: 67). Bütün bunlarla birlikte ülkemizde zihinsel engelli istihdam politikalarıyla alakalı somut veriler bahsi geçen devlet kurumlarından engelli istihdamında yetkili kurum olan ASPB

stratejik planları kapsamındaki yıllık faaliyet raporlarını ve çalışmadaki stratejik planlama kavramını incelemek gerekmektedir.

Herhangi bir kuruluşun uzun ve orta vadeli hedefleri çerçevesinde temel ilke ve politikalarını, önceliklerini ve bu önceliklere ulaşmak adına izlenecek yol ve yöntemlerle kaynak dağılımını düzenleyen planlara stratejik planlama denilmektedir. Üstelik kurumdaki bütün iş görenlerin katılımı ve yöneticinin tam destek vermesi gösterilen bütün çabaları temsil etmektedir. Yine stratejik planlama, kuruluşun hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmak için gereken yöntemlerin belirlenmesini de gerektirmektedir. Bunlara ek olarak da stratejik planlama hesap vermek sorumluluğuna ve kaynak tahsisinin önceliklere dayandırılmasına rehberlikte etmektedir (5378 Özürlüler Kanunu m. 14).

Yine ASPB engelli istihdam politikalarının araştırılması adına yapılan çalışmamız da veri sağlama kaynağının birincil bölgesi stratejik planının irdelenmesi gerekliliğini bulmamız bakımından aynı zamanda yasal dayanakta olan Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunun ilgili maddeleri çalışmamız açısından önemlidir.

Bu bağlamda 5318 sayılı kanundaki amacı, madde 1'e göre; kamu kaynaklarının verimli, etkin ve ekonomik olarak kullanılması, kamu bütçelerinin mali saydamlık ve hesap verilebilirlik için hazırlanması, uygulanması, mali kontrol, maliyetlerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasıdır. Öte yandan stratejik planlamanın kanuni dayanağını meydana getiren kanunun 9. Maddesine göre ise, kamu idareleri ilgili mevzuat gereğince oluşturdukları ilkeler doğrultusunda vizyon ile misyon oluşturmaları ve stratejik amaçlar çerçevesinde somut ve ölçülebilir hedefler belirlenmelidir. Bütün bunlarla birlikte hedefler için meydana getirilen performansların ölçülmesi adına daha önce belirlenen performans göstergeleri ve bu sürecin ölçülmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi adına bir stratejik plan hazırlanır. Üstelik stratejik planlama; kurum ve kuruluşların paydaşlarının ve hedef kitlelerinin beklenti ve gereksinimlerinin karşılanması adına aktif rol oynamasını da amaçlamaktadır.

1.6.1. Engellilerin Çalışma Hayatına Katılma Gereği

İlerleyen teknoloji ile gelişen makineleşme ve otomasyona karşın, ülkelerin ekonomik olarak gelişmelerinde insan gücü kaynağı giderek önem göstermektedir. Bu kaynağın

verimli ve etkin şekilde kullanılması aynı zamanda ekonomik güç adına önemli de bir stratejidir. Bu bağlamda da engellilerin kullanabildikleri yetenekler de potansiyel insan gücü kaynağının bir parçası olarak kabul edilmelidir.

Engellilerin üretimde bulunmaları kişisel ve toplumsal refahı arttırıcı özelliğe sahiptir. Bunun nedeni de istihdam edilen her bireyin ülke ekonomisi açısından vergi geliri, sosyal sigorta prim geliri ve üretkenliği arttırmasının yanı sıra sosyal yardımların azalmasına olan etkisidir. İstihdam edilen kişi için ise ekonomik özgürlük anlamına gelmektedir (Orhan, 2013: 46).

Dünya üzerinde sosyal devlet anlayışını benimsemiş olan ülkeler, herhangi bir fark olmaksızın bütün vatandaşlarına eşit şekilde davranmalıdır. Ülkemizde de bu bağlamda yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Hükümetler engellilerin istihdam edilmesini temelde bir sorun olarak değil sosyal bir devlet için olağan bir durum olarak görmelidir. Çünkü engelli bireylerde tıpkı engelli olmayan bireylerle aynı haklara sahiptir. Bu bağlamda da son dönemler de engelli politikalarının hazırlanması sırasında, insan haklarına saygı çerçevesinde kişinin sosyal hayata ve emek pazarına katılım potansiyeli sayesinde ilerlemektedir (Gündüz, 2007: 34).

Ülkemiz Anayasası madde 49'a göre "çalışmak, herkes için hak ve ödevdir" ve aynı maddenin açıklama kısmında da "....işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam oluşturmak ve çalışma barışını sağlamak için devlet gerekli tedbirleri alır", ifadesi bulunmaktadır. Öte yandan madde 61'de sosyal güvenlik açısından özel şekilde korunması gerekenler ibaresinin açıklama kısmındaki "Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır" hükmüyle engelli vatandaşlarında tıpkı engelli olmayan vatandaşlar gibi sosyal ve ekonomik haklara sahip olduklarının altını çizmektedir. (T.C. Anayasa, Madde 49). Bunlara ek olarak Türkiye 159 sayılı engellilerin mesleki rehabilitasyonu ve istihdamı ile ilgili uluslararası sözleşmeyi de imzalayarak konuya ne kadar önem verdiğini de ortaya koymaktadır.

Bütün bunlarla birlikte engellilerin istihdam edilmeleri aynı zamanda onların psikolojik ve sosyal olarak tedavi edilmelerini de sağlamaktadır. Çünkü iş hayatına katılan

engelliler, başkalarına bağımlı yaşamaktan kurtulacak, insan hayatına yakışan bir seviyeye sahip olacak ve maruz kaldıkları ikinci sınıf insan muamelesinden kurtularak toplumla bir bütün hale gelmesi sağlanacaktır. Bu durumun sağlanması ise herkesten önce devletin görevidir. Üstelik devlet bunu örgütsel ve eğitsel yönleriyle bir bütün olarak değerlendirmelidir (T.C. Anayasa, Madde, 61; Alkan Meşhur, 2006: 63).

1.6.2. Engellilik Politikalarına Temel Olan Yaklaşımlar

İnsanlık tarihinde yaşanan düşünce sistemlerinin gelişmesi ve değişmesi engellilik kavramına olan yaklaşım ve bakış açılarını değiştirmektedir. Bu durum aynı zamanda insan haklarının gelişmesini de sağlamıştır.

Diğer taraftan insanla ilgili diğer konularda olduğu gibi engellilikte bazı disiplinler çerçevesinde incelenmiştir. Sonuçta da genelde birbirini takip eden farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Kordlar, 2013: 66).

Alan yazında engellilik, engelliliğin sosyal teorisi çerçevesinde ve tarihsel boyutta değerlendirildiğinde medikal model ve geleneksel model olmak üzere iki adet insan hakları yansımali modelden oluşmaktadır. Diğer taraftan 1980'lerden beri yaşanmakta olan post-endüstriyel süreçle beraber farklılaşan sosyal ve ekonomik politikaların meydana getirdiği düşünsel gelişme engellilik teorisine ve yine engellilerin sosyal hak ve davranışlarının kavranmasında önemli paradigmlar yaratılmasını sağlamıştır. Günümüzde ise engellilik bir tür insan hakları sorunu olarak değerlendirilmektedir (Alvar, 2014: 22).

Bütün bunlarla birlikte engellilikle alakalı yaklaşımlar sırasıyla ilk model olan medikal-tıbbi model ve sonrasında gelişen sosyal model ve manevi hizmetler başlıkları aşağıda incelenmiştir.

1.6.2.1. Medikal/Tıbbi Model Yaklaşımı

Modernizasyon aşamasında engellilikle alakalı geliştirilen ilk yaklaşım medikal yaklaşımdır. Medikal yaklaşımı kavramı hastalık üstünden tanımlamıştır. Böylelikle de tıbbi yöntemlerin gelişmesini sağlayarak konuyla ilgili bilimsel ve rasyonel yaklaşım getirmiştir. Engellilik alan yazımında ise tıbbi model olarak adlandırılan bu yaklaşım aynı zamanda materyalist ve bireyci bir yaklaşım olarak da kabul edilmektedir (Atasü

ve Topçuoğlu, 2014: 129). Öte yandan engelliliğin tıbbi bir hastalık olarak kabul edilmesinden dolayı engellilik ile ilgili bütün sorunların çözülmesini de rehabilitasyon ve tıp alanındaki çalışmalarla gerçekleştireceğini ön görmüştür (Kordlar, 2013: 22-23).

1970'lere kadar dünyamızda engellilik bir tür medikal model olarak tanımlanmış olmakla beraber sosyal politika çerçevesinde engelliliğin tazmin odağına yaklaşılacak bir süreç yaşanmıştır. Bu durumun en önemli göstergesi ise sürekli olarak bakıma ihtiyaç duyan zihinsel engellinin temelde hastanelerde bırakılmasıdır (Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler, 2014: 132).

Medikal modelin esasında engelli bireyin kendi özellikleri sebebiyle sınırlı olduğu düşüncesine neden olmaktadır. Yani birey kendini eksik ve yetersiz hissetmektedir. Dolayısıyla bireye patolojik açıdan yaklaşarak onu hasta olarak kabul ederek onun uzmanlarca tedavi edilmesini zorunlu kılarak güçlü yanlarını göz ardı etmektedir. Öte yandan model her ne kadar sağlık açısından yararlı olsa da sosyal anlamda gerekli çözümleri sağlayamamıştır (Alvar, 2014: 42). Kısacası sakatlanma, hastalık ve diğer nedenlerden dolayı sorun yaşayan birey engellidir. Örnek vermek gerekirse; Tekerlekli sandalye kullanmak zorunda kalan bir birey her zaman engellidir ve asla iyi olmayacağına inanılmaktadır ve bu durum bireyin kişisel trajedisi olarak kabul edilir ve bu trajedi devamlıdır. Dolayısıyla bu kişilerin olağan durumları ancak tıbbi tedavi ve rehabilitasyonla kontrol altına alınabilmektedir. Ancak bireyler sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarından bu durum aşılacak bir durum haline gelmektedir. Özetle, toplumsal engellilik meydana getirilir. Fakat bu durum birçok yanlış anlaşılmaya ve algıya neden olmaktadır. Çünkü engellilik sosyal bir olgudur ve kişilerin durumları çerçevesinde değişim göstermektedir. Örnek vermek gerekirse; bu bireylerin farklı meslekleri, farklı yaşam şartları ve farklı eğitimleri olabilmektedir. Bu bağlamda da bütün engellilere aynı şekilde davranılması yanlış bir tutum olacaktır (Ünal, 2011: 160).

Bu model engelliliği acizlik olarak da ifade etmektedir. Dolayısıyla toplumda engellilerin aşağılanması, acınması ve dışlanması gibi kötü tutumlar geliştirilerek hayatları sınırlandırılabilir. Bu bağlamda da bahsi geçen modelin engellilerle ilgili ayrımcılık yapılmasını güçlendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bunlara ek olarak engelli bireylerin yetersiz ya da eksik olduğunun düşünülmesi aynı zamanda

bireyler arasında farklılıklar olabileceği gerçeği ile de çelişmektedir (Alvar, 2014: 27).

Yine bu modelin neden olduğu bir diğer sonuç, kendilerini toplumdan soyutlamak zorunda kalan engellilerin mevcut potansiyellerini de ortaya koymasını engellemesidir. Çünkü bireyler medikal modelden sağlanan hizmetler olan bakım ve tıbbi rehabilitasyon hizmetleriyle sınırlı kaldıklarından istihdam vb. faaliyetlerden yararlanamamakta ve sosyal hayattan da kopmak zorunda kalmışlardır (Dalbay, 2009: 29-30).

Bütün bunlarla birlikte modelde “normalleştirme” düşüncesiyle paralel şekilde gerçekleştirilen bedensel hizmet ve rehabilitasyonlar hak anlayışının sınırını da meydana getirmektedir. Bu nedenle de günümüz anlayışı ile medikal yaklaşım arasında bir ilişki kurmak mümkün değildir. Çünkü model engelli bireylerle engelli olmayan bireyler arasında bir hiyerarşi yaratarak bu yapının dışına çıkılmasını engellemektedir. Öte yandan modelde sağlık politikaları geliştirilmesi hedeflendiğinden engellilerle alakalı tanı, teşhis, tedavi, izleme ve bakım programlarının gelişmesini de sağlamıştır. Bunlara ek olarak önleyici ve koruyucu programların başarılı olması engelliliğe neden olan edimsel ve doğumsal sebeplerin ortadan kalmasını sağlasa da engelli bireylerin hayat kalitesini yükseltmemiştir. Çünkü modelin sağladığı hizmetler bütün insan haklarını etkili olarak yerine getirememektedir.

Bütün bu bilgiler çerçevesinde de medikal modelin bireyin yetersizliklerine odaklanan ve çevresindeki etmenleri hiçe sayarak sorunun bireyin kendisinde olduğunu vurguladığından onların topluma bütünleşmesini engelleyerek toplum tarafından dışlanmalarına neden olan bir modeldir.

1.6.2.2. Sosyal Model Yaklaşımı

Sosyal modele geçiş yaklaşımı, refah devletini küçülten ve neoliberal politikaların yayıldığı bir döneme denk gelmiştir. Model 1960’lı yıllarda ortaya çıkmıştır ancak 1976’da UPIAS tarafından yayınlanan temel sakatlık ilkeleri bu modelin ilk adımı olarak kabul edilmektedir. Yaklaşımın özelliği ise, engellerin toplumda karşı karşıya kaldıkları kısıtlılıklarla toplumda engellilere yönelik tutumlar ile çevresel etmenler arasındaki yakın ilişkiyi işaret ederek engelliliğin toplumsal tarafının altını çizmektedir (Atasü ve Topçuoğlu, 2014: 34).

Bu modele göre engelli kişiler engelli olmayan kişilerinde oluşturduğu dünyamızda önemli derecede hedef haline gelmektedir. Dolayısıyla mekânsal ve çevresel şartlarla beraber kişileri engelli kılmaktadır. Örnek vermek gerekirse; tekerlekli sandalye ile çıkılamayan basamaklar, duvarların yüksek kısmına monte edilen elektrik anahtarları ve yüksek kaldırımlar gibi mekansal engeller engelli bireylerin iş hayatından mahrum bırakılmasına neden olabilmektedir. Bu modelde en fazla değişime uğrayan kavram rehabilitasyondur. Çünkü kavram 1990’lardan sonra hizmetin sağlanması ve içeriği açısından genişlemeye uğramış ve içeriğine önem verilmeksizin verilen bir hizmet haline gelerek geçen zamanla da birlikte eğitim ve psiko-sosyal destek veren duruma gelmiştir.

Özetle sosyal model; engelli kişinin bireysel yetersizliklerinden ziyade sosyal devletin ve toplumun engellilerin esas ihtiyaçlarını dikkate almaması ve gereken hizmetleri sunmamasıyla ilgilenir. Çünkü engelliler fiziki ve sosyal engeller nedeniyle, yoksullaşmakta, güçsüzleşmekte ve toplumdan uzaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla sosyal model de engellilik bir politika olarak hem insan hakları problemi hem de sosyal değişimin politik ve ideolojik bir meselesidir.

Diğer taraftan BM Engellilik Özel Raportörü Begnt Lindqvist yaptığı bir konuşma da engelliliğin insan hakları bakımından ne anlam ifade ettiğini şu sözler ile vurgulamıştır; “Engellilik bir insan hakları problemidir. İnsanlar ise engellilere başkaları tarafından korunmaya muhtaç ve sanki bir başka dünyadan geliyorlarmış gibi davranıyor. Oysaki biz engelliler diğer insanlarla aynı haklara sahibiz. Ancak politikacılar ve siyasetçilerde yaptıkları konuşmalarda bizimle aynı fikri paylaşıyor olsa da gerçek hayatta durum böyle değildir. Bunun nedeni ise insan haklarına ait eşitlik ilkesinin sonuçlarının gerçekleştirilememesidir”.

Bütün bunlarla birlikte günümüzdeki gelişmiş ülkeler engellilikle alakalı yaklaşımında sosyal modeli kullanmaya başlamış ve konuyla ilgili yapılan tartışmalar ayrımcılık ve insan hakları arasında sürmektedir. Yine günümüzdeki engellilik politikası bireylerin görme, bedeni, zihinsel ve işitme gibi yetersizlikleri dikkate alınmadan insan onuruna yakışan ve insan haklarına dayanan bir anlayışla yalnızca bireyin yetenekleriyle topluma kazandırılmalarını amaçlamaktadır.

1.6.2.3. Manevi Bakım Hizmetleri

Manevî Bakım hizmetleri tıbbî tedavi, sosyal bakım, ve psiko-sosyalrehabilitasyon hizmetlerinin önemli bir parçasıdır. Bakıma muhtaç kimselerin maneviyatını (kişisel gelişimlerini, morallerini) güçlendirmeyi ve yaşama bağlılıklarını artırmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda bireylerin iç dünyalarıyla barışık olmalarını, manevî sapmalarını, korku ve endişelerini gidermeyi hedefleyen manevi bakım hizmetleri sosyal nitelikli ve insan odaklı bakım hizmetleri olarak görülmektedir. Özellikle süreğen hastalara, kalıcı sakatlığı olan engellilere ve yaşlılığa bağlı sağlık sorunları olan bireylere yönelik maneviyat destekli bütün hizmetlerdir. Tıbbî ve sosyal hizmetlerde bütüncül ve birleştirici bir rol üstlenerek bireylerin sağlığına yeniden kavuşmasına destek olan manevi bakım hizmetleri eğer bireyin sağlığına yeniden kavuşması mümkün değilse mevcut durumu kabullenmesi ve kendiyle barışık bir şekilde yaşamına devam etmesini sağlamayı da önemli görmektedir.

Hastalıklar fiziksel ağrıların yanı sıra psikolojik ve ruhsal travmalara ve acılara neden olabilirler. Bu bağlamda manevî bakım ve destek hizmetleri, bireylerin yaşamını tehdit eden hastalıklarla mücadelede oldukça önemli katkıları olmaktadır. Yaşamın anlam ve amacını, ölümün hikmetini ve ahiret boyutunu, iman hakikatleri paralelinde bireylerin algılayabileceği bir tarzda manevî terapistler veya sosyal ilahiyatçılar tarafından verilen desteklerle bireylerin huzuru ve mutluluğu elde edilebilmektedir. Bu sayede manevî yönden sağlığına kavuşan hastalar, yaşlılar ve engelliler, birçok sorunun üstesinden gelerek hastalıkları yenmede başarılı olacaklardır. Manevi destek hizmetleri birçok Avrupa ülkesinde uygulanmakta sağlık ve evde bakım gibi alanlarda önemli sonuçlar vermektedir. Manevi bakım hizmetleri içerik olarak ilahileri, ibadetleri, duaları, estetik sanatı ve diğer manevî tedavi yöntemlerini de kapsamaktadır (Seyyar, 2005).

Batı dünyasında sağlık ve sosyal bakım uzmanları, sosyal danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları, çocuk gelişim uzmanları, hizmet uygulamalarında manevî unsurlara sık sık başvurarak hizmet verdikleri bireylerle daha iyi iletişim kurarak onların günülerine girmede başarı kazanıyorlar.

Manevî bakım hizmetleri sunan elemanlara düşen görevler şu şekildedir:

- Bakıma ihtiyacı olan bireylerin yaşamın anlam ve önemini bulmalarına yardımcı olmak.
- Bireylerin yaşamlarını sorgulamalarına ve olumsuz durumların ortadan

kaldırılması konusunda cesaret vermek.

- Yardım ettikleri bireylere karşı samimi olmak ve onlara güven vermek.
- Bireylerin inanç ve ibadetlerini yerine getirebilmesi için gerekli iklimi oluşturmak ve manevi huzursuzlukları giderecek telkinlerde bulunmak (Seyyar, 2005).

1.7. İşsizliğe / Genç İşsizliğine Yönelik Sosyal Politikalar

Ülkemizdeki genç işsizlik oranı erişkin işsizliği oranının iki katıdır. Bu durumda ülkemizdeki genç işsizliğin azaltılması politikalarının yetersiz olduğunu gözler önüne sermektedir. Üstelik konuyla ilgili verilere göre genç işsizlikle mücadele de sosyal ve ekonomik politikalar birlikte tasarlanmalıdır.

Dünyadaki işsizlik göstergelerine bakıldığında ülkemiz AB'ye yeni üye olan birçok ülkeden daha iyi durumda olmakla beraber sorun halen önemli boyutlara sahiptir. Konuyla ilgili olarak genç bir nüfusa sahip olan ve yapılan projeksiyonlara göre gelecek 50 yılda sahip olduğu demografik yapıyı koruyacağına inanılan ülkemizin durumu AB'ye yeni üye ülkelerden daha önemlidir. Ancak burada önemli olan nokta eğitim eksikliği değil nitelik eksikliğidir (Duruel ve Kara, 2009: 73).

Aktif istihdam politikaları, işgücü piyasasında eşitliği sağlayan çok önemli politikalar. Bu bağlamda da uygulanan bu politikalarından en fazla etkilenen gençler gibi zor iş bulan kesimdir. Çünkü bu politikalar sayesinde hem eksik istihdamdan tam istihdama geçiş sağlanmakta hem de ekonomide verimlilik artmaktadır (Erol, 2013: 21).

Öncelikli olarak genç işsizliğin ya da uzun süreli işsizliğin yüksek seviyede olduğu dezavantajlı bölgelerde, işsizlerin istihdamını istihdam ya da ücret sübvansiyonları ile destekleyerek iş gücü piyasasının canlandırılmasını amaçlayan uygulamalara ücret ve istihdam sübvansiyonları denilmektedir. Üstelik bu sübvansiyonlar her ne kadar değişen ekonomik şartlar altında tesis edilse dahi kendisine ekonomik gelişme dönemlerinde uygulama alanı bulabilmektedir. Bunlara ek olarak program, istihdamı sosyal dışlanmanın engellenmesi adına teşvik ederek toplumsal bir amaca da liderlik etmektedir (Erol, 2013: 22).

Doğrudan kamu istihdamı yaratma programları, uzun vadeli işsizliğin zarar veren neticelerini yok etmeyi ve kişilerin iş gücü piyasasıyla olan ilişkilerini tümüyle

kesmelerini engellemeleri adına işsizlere gelir dağılımı sağlamayı amaçlamaktadır.

Diğer taraftan bu programlar genellikle, kısa vadeli ve geçici şekilde uygulanmakta ve özel projeler kapsamındaki düşük vasıf gerektiren işlerdeki istihdamı içermektedir. Dolayısıyla da programlar, işsiz bireylerin piyasaya entegre edilebilmesi ve uzun vadede istihdamın sağlanması konularında etkili olmadığı da belirtilmektedir.

Genel olarak son yol olarak kullanılan doğrudan kamu işleri yaratma programları, genç işsizlere ait istihdam sorununu çözmek gibi iddiaya sahip olmamakla beraber uzun vadeli işsizlik halinde ek gelir sağlayarak, gençlerin piyasadan kopmalarını engelleyen tamamlayıcı uygulamalardır. Bu uygulamalar aynı zamanda işsizlik riskiyle karşılaşan bütün dezavantajlı gruplara yönelik olmasına karşın grubun içinde genellikle gençler bulunmaktadır (Basmacı, 2011: 147-148).

Eğitim kurumları ile iş dünyası arasında bilgi eksikliği nedeniyle yaşanan eşgüdüksüzlük sorunu Türk eğitim sisteminde genç istihdamı yaratmadaki en büyük sorunlardan bir tanesidir. Üstelik konu Dünya Bankası tarafında yayımlanan “Yüksek Öğrenim Politika Çalışması: Türkiye’de Yüksek Öğretim için Stratejik Yönelimler” raporunda da öncelikli durumdadır. Bahsi geçen rapora göre, ülkemizde hem yüksek öğretim kurumları özel sektör ile ilgili az bilgiye hem de özel sektör yüksek öğretim hakkında az bilgiye sahiptir. Negatif olan durumda, özel sektör ve yüksek öğretim arasındaki nadir ortaklıklar yapılmasına, sınırlı staj imkânı bulunmasına ve aslında yerel ekonomilerle güçlü olması gereken meslek yüksek okullarıyla beraber bütün yüksek öğretim kurumlarının, müfredatların ve ders programlarının bölgesel gereksinimlere önem verilmeden hazırlanmasına sebep olmaktadır (Murat ve Şahin, 2011: 115).

Girişimciliğin yaygınlaştırılması işsizlik sorununun düzeltilmesinde istihdamın artması açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü yeni girişimciler dinamik işletme yapılarının geliştirmekte ve istihdam sorunun çözülmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla yeni kurulacak olan KOBİ’ler kuruldukları ilk yıllarda ayakta durabilmek adına bazı destek mekanizmalarına gereksinim duymaktadır. Bu destek mekanizmaları da ülkemizde sıklıkla uygulanmakta ve denenmektedir. Bu bağlamda da ülke genelinde kurulmuş olan İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) son dönemlerde birçok proje kapsamında uygulamaya konulmuştur (Gürer ve Korkmaz, 2011: 44).

25.06.2003 tarihinde kurulan Türkiye iş kurumu 4904 Sayılı Kanunla işsizliğin önüne geçilmesi faaliyetlerine yardımcı olmak, işsizlik sigortası hizmetlerinin yürütülmesi ve istihdamın yaygınlaştırılması, korunması ve geliştirilmesi amaçlarını taşımakta ve 02.11.2011’de yayınlanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren 665 Sayılı KHK ile Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü olarak hizmet vermeyi sürdürmektedir. Kurum ayrıca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı olup, idari ve mali açısından özerk, tüzel kişiliği bulunan ve özel hukuk hükümleriyle hareket eden bir kurumdur (İŞKUR, 2019).

Kurumun görevleri ise şunlardır; istihdam politikalarının hazırlanması adına yol göstermek, aktif ve pasif istihdam politikalarını yürütmek ve işgücü piyasası verilerini derlemek ve toplamak olarak ifade edilebilmektedir.

İş ve meslek danışmanlığı ülkemizde uygulanan bir diğer aktif istihdam politikasıdır. Yine ülkemizde iş koçluğu ve kariyer danışmanlığı olarak da bilinen danışmanlık hizmetleri Türkiye’deki tek kamu istihdam ofisi de olan İşkur ile ücretsiz olarak sunulmaktadır. Bu hizmetler ayrıca kişilerin bireysel özellikleriyle iş ve mesleklerinin gereksinim duyduğu şartları ve nitelikleri kıyaslayarak, kişinin istek ve niteliklerine uyan işler seçmesini, seçtiği işle ilgili eğitim imkânlarından faydalanmasını, işe yerleştirilmesini, yerleştirilen işe uyum sağlamasını ve yaşadığı sorunları çözmesini de sağlamaktadır. Üstelik İşkur bu hedef çerçevesinde; iş yeri ziyaretleri ile kişisel ve grup görüşmeleri de gerçekleştirebilmektedir (Çetinkaya, 2008: 118).

Günümüz işgücü piyasaları işçiler ve işler bakımından heterojen bir yapıya sahip olduğundan, emek talebi ve emek tarzı arasında yaşanan eşleşme sorunu bu piyasaların en belirgin özelliklerinden bir tanesidir. Çünkü bazı bireyler piyasadaki bilgilerle kolaylıkla iş bulabilirken bazı bireyler bu bilgilere ulaşamamakta ya da ulaşsa da etkili olarak değerlendiremediğinden işsizlik sorunundan kolayca kurtulamamaktadır. Nitekim iş bulunması süreci işletmeler ve işsizler için zaman kaybı anlamına geldiğinden aynı zamanda maliyet anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla işverenlerin ve işsizlerin piyasa ile ilgili olarak bilgilendirilmeleri hem zaman kaybını azaltmakta hem de açık işler sayesinde iş arayanların doğru şekilde karşılanmasını sağlamaktadır. Bu sebeple de işe yerleştirme ve bilgilendirme hizmetleri birden fazla ülkedeki aktif istihdam politikaları içerisinde önemli bir konuma sahiptir (Erol, 2013: 25).

Son olarak sosyal yardımlar, işsizlik yardımı ya da sigortası alamamış yani iki programdan birinden yararlanamayan işsizlere sağlanan yardım türüdür. Bu yardım türü yerel seviyedeki dernek ve vakıf gibi kuruluşlardan elde edilmektedir. Miktarı ise yardımı sağlayan kuruluşa göre değişmektedir. Diğer taraftan ülkemizde yardıma muhtaç olanlara ve işsizlere; , Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, yerel yönetimler ve gönüllü vakıf ve dernekler yardımda bulunmaktadır.

1.8. Eğitim, Sağlık ve Bakıma Yönelik Sosyal Politikalar

Günümüzde sosyal politika alanında meydana gelen köklü değişim, eğitime yapılan yatırımlar üzerinde de etkiye sahiptir. Şöyle ki; ilk olarak 2002’de MEB’e bütçeden önemli paylar ayrılmaya başlanmıştır. Üstelik bu pay yine 2002’de 11 milyar TL iken 2017’de 122,4 milyarlaraya kadar ulaşmıştır. Buna ek olarak okullaşma oranlarında da önemli artışlar gözlemlenmiştir. Detaylandırmak gerekirse; 2002’de okullaşma oranları ilköğretimde %90,98, ortaöğretimde %50,57, yükseköğretimde %14,65 iken 2016 yılı itibariyle ilköğretimde %96,51, ortaöğretimde %82,54, yükseköğretimde %40,87 seviyelerine kadar ulaşmıştır. Bütün bunlara ek olarak öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile derslik başına düşen öğrenci sayısında da ciddi azalmalar gözlemlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, 2017).

Bir tür sosyal politika aracı olarak uygulanan ücretsiz kitap dağılımı evrensel nitelikte olmakla beraber önemli yatırımlarında yapıldığı bir alandır. Eğitimle ilgili bir diğer önemli uygulama ihtiyaç sahibi ailelere çocuklarını düzenli şekilde okula gönderme şartıyla her ay düzenli olarak yapılan eğitim yardımı türü olan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT)’dir. ŞNT’de kız çocuklarının okullaşma oranı ve ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarının artırılması maksadıyla erkeklerden daha fazla burs verilmektedir. Şöyle ki; ilköğretim seviyesinde erkek çocuklara 35 TL kız çocuklarına 40 TL, ortaöğretim devam edenlerde ise erkeklere 50 TL kızlara 60 TL ödeme yapılmaktadır. Bu bursların karşılandığı yerde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’dur. Fondan 2016 yılı itibariyle yararlanan aile sayısı da 2.132.741’dir (ASPB, 2016).

Diğer taraftan son dönemlerde uygulanmaya başlayan yetiştirme ve destekleme kursları ile dershaneye gidemeyen öğrencilere ciddi düzeyde fırsatlar yaratma olasılığına sahiptir. Yine son yıllarda ilk ve ortaöğretim öğrencilerine belli seviyede başarı elde

etmeleri koşuluyla burs verilmektedir. Bu burslardan yararlanan öğrenci sayısı ve burs miktarında ciddi artışlarda yaşanmıştır. Örnek vermek gerekirse; 2002’de yararlanan öğrenci sayısı 109,894 ve burs miktarı 13 TL iken 2017 yılında yararlanan öğrenci sayısı 258.192 burs miktarı da 204 TL seviyesine ulaşmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, 2017).

Son dönemlerde sağlık hizmetlerinde farklı istihdam statüsüne sahip bireylere çeşitli kalitede sağlık hizmeti veren korporatist özellikli sosyal güvenlik sisteminde meydana getirilen değişiklikler nedeniyle ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Üstelik gerçekleştirilen değişikliklerle formel sosyal güvenlik sistemi dışında kalan bireylere de sağlık hizmeti sunumunda da önemli adımlar atılmıştır (SPF, 2014). Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda ayrıca ülkemizde doğumda beklenen yaşam süresi, 2012 yılında 65 iken günümüzde 78 yaşa kadar çıkmıştır (TÜİK, 2017). Buna benzer bir durum çocuk ölüm oranlarında da gözlemlenmektedir (TÜİK, 2015). Bunlara ek olarak geçtiğimiz 15 yılda anne bebek ölüm oranının yüz binde 64.7’den yüz binde 14.7’ye, beş yaş altı ölüm hızının binde 40’tan binde 9.4’e, bebek ölüm hızının binde 31.5’ten binde 7.3’e ve cepten yapılan sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamasına oranının %16.3 oranında gerilediği de gözlemlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, 2017). Fakat UNICEF tarafından 2014 yılında yayımlanan Dünya Çocukları raporuna göre ülkemizdeki 5 yaş ve altında ölüm hızı ne yazık ki negatif durumdadır. Çünkü ülkemiz 194 ülke arasında 120. Sırada bulunmaktadır (UNICEF, 2014).

Bakım politikalarını incelemek gerekirse; konuyla ilgili 3 kategori bulunmaktadır. Bunlar çocuk bakımı, engelli bakımı ve yaşlı bakımıdır.

İlk olarak engelliler sosyal politika da gereksinimleri en önemli hale getirilen gruplardır ve son dönemlerde engelliler ile ilgili sosyal politikalarda ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Bu bağlamda da ilgili bakanlığın mevzuatında 2005-2006-2007 yıllarında gerçekleştirilen düzenlemelerde, bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı çerçevesinde onlara düşen ortalama aylık gelir tutarı bir aylık net asgari ücretin 3/2’sinden az olan ve bakıma muhtaç engellilere bakan bireylere bakım parası verilmektedir (SPF, 2014). Bunlara ek olarak engelli bireylerin kendilerine de 18 yaşın üstünde olmaları vb. şartların uyması halinde engelli maaşı sağlanmaktadır.

İkinci olarak yaşlı bakım hizmetleri, ailelerin yaşlı bakımında yetersiz hale gelmesi, giderek yaşlanan nüfus ve ülkemizde yaşlı bakımı adına kurumsal kapasitenin zayıflığı nedeniyle dün olduğu gibi ve bugün de önemli bir sosyal politika önceliği olunacağına inanılmaktadır (SPF, 2014).

Üçüncü olarak bakıma gereksinim duyan kesim çocuk bireylerdir. Ülkemizde çocuk bakımının tümüyle ailelerinin sorumluluğuna yüklendiği belirtilmektedir (SPF, 2016). Bu bağlamda da TÜİK verilerine göre 0-5 yaş arasındaki çocukların bakımının %89 seviyesinde annelere kalırken %2,4'lük kısmı kreşler tarafından gerçekleştirilmektedir (TÜİK, 2013). Fakat son dönemlerde korunmaya muhtaç çocuklarla alakalı hizmetlerde ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Bu bağlamda da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ilk hedefi her bir çocuğun bir aile ortamında desteklenmesi ilkesidir. Yine bakanlığa Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü de, korunmaya muhtaç çocukların korunmaya alınmasındaki temel sebebin ekonomik yoksunluk durumlarında o ailelere ekonomik ve sosyal destek sunulmasıyla bahsi geçen çocuğun kendi ailesince bakılması sağlanmaktadır. Diğer taraftan kendi ailesi ile yaşayamayan çocuklar koruyucu aile yanında destelenirken, evlat edinmeye uygun olan çocuklar evlat edindirilebilmektedir. Son olarak bakımı herhangi bir şekilde aile ortamında gerçekleştirilemeyen çocukların bakımı ise aile ortamına en yakın olan ev tipi kuruluşlarda gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede de Haziran 2017'de çocukların bakımlarının toplu olarak yapıldığı yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları kapatılarak aile ortamına benzeyen ve az çocuğun kaldığı çocuk evleri ve çocuk evleri sitelerine geçiş yapılmıştır (ASPB, 2017).

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere, son yıllarda sosyal politikalarda meydana gelen dönüşümlerin en büyüğünü çocuk bakım hizmetlerinde ve genellikle bakım politikalarında gerçekleştirilmektedir. Üstelik devlet bahsi geçen alandaki hizmet sunumunun önemli bir kısmını da yüklenmiştir.

1.9. Yoksulluğa Yönelik Sosyal Politikalar

Küreselleşmenin yoksulluk ve işsizliğe olan etkisi her geçen gün biraz daha artmaktadır. Küreselleşme zenginleri daha zengin kılarken fakirlerin işsiz kalmasına neden olmakta ve yoksullaşmayı derinleştirmektedir. İşsizlik aynı zamanda aile içi ekonomiyi olumsuz etkilemiş ve bireylerin sosyal ortamlardan dışlanmasına sebep olmuştur. Sosyal dışlanmaya maruz kalmış bu insanlar sosyal politikaların işlevsizliğinden, sosyal

sigortaların kapsamından ve sosyal devletin yetememesinden yakınmışlar ve devlete karşı güvensiz bir tutum sergilemişlerdir (Genç ve Vural, 2018: 58)

Geçinme konusunda güçlük yaşayan ve toplumdan dışlanma ile karşı karşıya gelen bireylerin hayatlarının güvence altına alınması hususunda kamu sorumluluğu ilkelerinin kabullenilmesi, beraberinde sosyal yardımı getirmektedir. Üstelik sosyal yardımlarda karşılık beklentisi bulunmamaktadır. Kavramın geniş anlamı ise şu şekildedir; “ yerel ölçüler içerisinde kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu bireylere asgari seviyede dahi olsa geçindirme imkanına sahip olmayan bireylere, resmi kurumlar ya da kanunlarca verilen yetkiler çerçevesinde gönüllü kuruluşlar ya da yarı resmi kuruluşlar tarafından belirlenen muhtaçlık tespiti ve kontrolü ile yapılan ve bireylerin olabilecek en kısa zamanda kendilerine yetebilecek seviyeye getirilmesi adına nesnel ve parasal sosyal gelirden meydana gelen bir sosyal hizmet alanı ve sosyal güvenlik yöntemidir” (DPT, 2001: 51).

Diğer taraftan ülkemizde sosyal yardım hizmetleri farklı kamu kuruluşlarınca verilmektedir. Yine de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulması ile birçok kamu kurum ve kuruluşunca yürütülen sosyal yardım bahsi geçen bakanlıkta toplanmıştır. Günümüzde ülkemizde sosyal yardım hizmeti veren kuruluşlar ise şunlardır; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu ve Belediyelerdir. Bunlara ek olarak verilen yardımlar aşağıdaki gibidir:

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Bu bakanlık sosyal yardım programlarını, istihdam yardımları, yaşlı ve engelli yardımları, özel amaçlı yardımlar, sağlık yardımları, barınma yardımları ve aile yardımları olarak 6 ana başlığa ayırmıştır.
- Aile Yardımları: Bu yardımlar muhtaç asker çocuğu yardımı, yetim ve öksüz yardımı, doğum yardımı, muhtaç asker ailelerine yardım, eşi vefat eden kadınlara yardım, yakacak yardımları, sosyal konut projesi, barınma yardımları ve gıda yardımlarını ifade etmektedir.
- Eğitim Yardımları: SYDTF yardımları içinde en büyük paya eğitim yardımları sahiptir. Şöyle ki; 2002’de eğitim yardımına ayrılan pay %23

2016 yılında ise %29'dur. Eğitim yardımlarını kapsayan yardım türleri ise şunlardır; yurt yapımı, engelli öğrencilerin ücretsiz şekilde taşınması, öğrenci taşıma ve barınma yardımı, ücretsiz ders kitabı, öğle yemeği yardımı, şartlı eğitim yardımı ve eğitim materyali yardımı şeklindedir.

- Sağlık Yardımları: bu yardımlar prim desteği yardımları, şartlı sağlık yardımları ve GSS gelir tespiti yardımlarını içermektedir.
- Özel Amaçlı Yardımlar: Aşevleri özel amaçlı yardımların başındadır. Aşevlerini açıklamak gerekirse de; evinde yemek yapamayacak, yaşlı, kimsesiz ve engellilere sıcak yemek verilmesi için yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı alanlar verilen yardımlardır. Bunun içinde 54 SYDV'ye fondan 14.212.281 TL kaynak aktarımı yapılmıştır.
- Yaşlı ve Engelli Yardımları: bu yardımlar evde bakım yardımı, silikosiz yardımı, engelli yakını yardımı, engelli yardımı ve yaşlılık yardımını kapsamaktadır. Bahsi geçen yardımlar 1.7.1976 tarihinde kabul edilen 2022 sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" ile düzenlenmiştir. Yine aynı kanunla bu yardımların bağlanma şartları, kimlerin yararlanabileceği ve yardım miktarlarının belirlenme şekli gibi 2022 kapsamına giren aylıklar hakkında da düzenlemeler yapılmıştır (ASPB, 2016: 49-60).

Sosyal yardım hizmeti veren bir diğer kurum T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür. Bu alanda Vakıflar Genel Müdürlüğü:

- "Vakfiyelerde yazılı olan hayır şart ve hizmetlerinin gerçekleştirilmesi adına bütün seviyelerde aşevleri, eğitim öğretim-tesisleri ve öğrenci yurtları ve sosyal yardım kurumları gibi tesislerin açılması, açılan tesislerin yönetiminin sağlanması, ihtiyaç sahibi bireylere sosyal yardımlarda bulunulması, engelli ve muhtaçlara aylık bağlanması, öğrencilere eğitim yardımı yapılması, sosyal yardım hizmeti sunan kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapılması, uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapılarak sosyal yardım projeleri ve sosyal politikalar üretilmesi ve yürütülmesi, usul ve esasları Genel Müdürlükçe çıkartılmış olan yönetmelikle belirlenmek üzere ihtiyaç sahibi yükseköğrenim

öğrencilerine 3.3.2004 tarihli ve 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs Kredi Verilmesine İlişkin Kanun hükümlerine tabi olmaksızın burs vermek gibi hizmetleri gerçekleştirmektedir”.

- İmaretler: Yoksullara yiyecek dağıtılması adına kurulan hayır evlerine imaret denilmektedir. 5737 sayılı Vakıflar kanunu çerçevesinde gerekli alanlarda aşevlerini açma ve işletme yetkisine sahip kurum Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir. Aşevlerinden kimlerin yararlanabileceğinden yukarıda bahsetmiş olmakla beraber aşevlerinden yaralanma hakkı şu hallerde son bulmaktadır; ölüm, muhtaçlık durumunun sona ermesi, kurumsal bakıma alınmaları ve habersiz ve aralıksız 10 gün boyunca yemek almamalarıdır.
- Muhtaç Aylığı: Bu aylık 28/09/2008 tarihli ve 27010 sayılı Vakıflar Yönetmeliği kapsamında bağlanmaktadır. Muhtaç aylığı bağlanma şartları da şunlardır; %40 üzeri engeli olan muhtaçların sosyal güvencesinin bulunmaması, anne ve babası olmayan çocuklar, aylığın ve gelirin bulunmaması, kanunla veya mahkeme kararıyla bakım altına alınılmamış olunması ve gelir getiren mala sahip olunmaması ya da olması halinde muhtaç aylığı miktarından az almasıdır.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Burs Hizmeti: 27.02.2008 tarihli ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ve 27.09.2008 tarihli Vakıflar Yönetmeliğinin ilgili hükümleri gereği Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaokul ve liselerde eğitim gören öğrencilere, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ve 20.08.2013 tarihli Vakıflar Genel Müdürlüğü Yükseköğretim Burs Yönetmeliği hükümleri gereği de 2012 yılından beri yükseköğrenim öğrencilerine Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından burs hizmeti verilmektedir.
- Yabancı Uyruklu Fakir ve Garip Hastaların Tedavi Ettirilmesi: Osmanlı sınırlarında yer alan ve vakfiyelerde darüşşifa hayır şartı bulunan ülkelerle yapılan anlaşmalar çerçevesinde gariplerin ve fakirlerin tedavi edilmesidir (VGM, 2016: 48-52).

1.10. Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar

Çocuklarla alakalı hazırlanan sosyal politika uygulamaları, sanayileşmeyle beraber artan çocuk işçilikle beraber meydana gelmiş ve çocuk emeğini korunmasını hedeflemiştir.

19. yy'da da çocukların korunması adına birden fazla düzenleme yapılmış ve konuyla ilgili kurumsallaşmalar gerçekleştirilmiştir. 19. yy' dan sonra da refah devletinin gelişmesiyle beraber devletler çocukların korunması ile daha fazla sorumluluk almaya başlamıştır. Üstelik çocuklarla alakalı sosyal politika uygulamalarının kapsamını da genişleterek birden fazla uluslararası belge çerçevesinde hakları korunmaya alınmıştır. Bu bağlamda da yalnızca suçlu, terk edilmiş, hasta ve yoksul çocukların korunması değil yine çocukların kültürel, fiziksel ve duygusal gelişimlerinin sağlanması da bu politikalara dâhil edilmiştir.

Daha öncede bahsedildiği üzere ülkemizdeki çocuk bakım politikalarına yaklaşım farklılaşmış ve kapsamında genişlemeler meydana gelmiştir. Fakat hala Gayrisafi Milli Hasıla'dan çocuklar için ayrılan pay düşük seviyededir. Örnek vermek gerekirse; 2015 yılından beri aile ve çocuk yardımlarının sosyal koruma harcamalarındaki GSYH payı yalnızca %0,4 seviyesindedir (TÜİK, 2016). Yine de çocuklarla alakalı politikalar çerçevesinde, bakım politikaları dışında da birden fazla kurum faaliyette bulunmaktadır. 2017 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ASPBÇHGM), ülkemizde çocuklarla ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülmekte olan önleyici ve koruyucu politikalarla alakalı değerlendirmelerin yapılması ve kurumlar arasındaki koordinasyonun ve işbirliğinin artırılması adına bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Çalıştaydan elde edilen sonuçlara göre ise ülkemizde çocuklarla ilgili uygulama ve politikalar koordinesiz, çok parçalı ve birbirinden kopuk durumdadır. Üstelik bu durum çocuklarla ilgili etkin sosyal politikaların uygulanmasındaki en önemli engeldir. Yine rapora göre, çocuk hizmeti alanıyla ilgili güvenilir veri ve bilgilere ulaşılması zor olduğundan kurumların verileri paylaşabileceği ortak bir veri sisteminin oluşturulması bir tür zorunluluktur. Nitekim aile ve çevre ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmediği sürece yalnızca çocuklarla alakalı çalışma yapmak yetersiz olmaktadır ve çocukla ilgili koruyucu önleyici politikalarda aile temel alınmalıdır (ASPB, 2017).

2016 yılında Akıllı ve Dirikoç'un gerçekleştirdiği Nevşehir'de bulunan yoksul çocuklarla alakalı çalışmada, ASPB' ce gerçekleştirilen sosyal ve ekonomik desteğin yoksul çocukların ve ailelerin hayata tutulmasında ciddi bir role sahip olduğunu kabullenmekle beraber çocuk yoksulluğuyla ilgili daha geniş kapsamlı ve kurumlar arasında işbirliğinin gerçekleştirilebildiği politikalara gereksinim duyulduğunu

belirtmişlerdir. Nitekim çocuk yoksulluğu hızlı ve çarpık kentleşme, kırsal kalkınma, sosyal yardımlar, istihdam, asgari ücret, sosyal güvenlik, eğitim ve aile kurumu vb. alanlarla alakalı karmaşık ve çok boyutlu bir konudur. Dolayısıyla çocuk yoksulluğunun önüne geçilmesiyle alakalı bütün uygulamaların ve kurumların işbirliği içinde olduğu kapsamlı politikaların geliştirilmesi çok önemlidir. Çünkü bahsi geçen politikaların eksik olması sosyal politika alanında gerçekleştirilen gelişmelerin çocuk yoksulluğunun etkisinin belirli bir seviyede kalmasındaki en önemli neden olarak kabul edilmektedir.

Ceza hukuku ağırlıklı olan 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 1979 yılında Çocuk Mahkemeleri kurulmuştur. 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu” ile suç öncesi koruma, suç sonrası güvenlik tedbirleri ve cezalandırma birlikte ve çok yönlü olarak düzenlenmiştir (Karataş,2017: 162).

5395 sayılı Kanunun 26/1. Maddesine göre; Çocuk Mahkemeleri, esasen asliye mahkemeleri tarafından yargılanması icap eden suçlar bakımından, yaşı küçük olması sebebiyle suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak açılmış olan davalara bakmakla yükümlüdür. 5395 sayılı Kanunun 26/2. Maddesine göre; Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri, esasen ağır ceza mahkemesi tarafından yargılanması icap eden suçlar bakımından, yaşı küçük olması sebebiyle suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak açılmış olan davalara bakmakla yükümlüdür Çocuk Ağır Mahkemeleri, üç hakim ile toplandığı için müzakere sistemiyle çalışır, duruşmanın yöntemi dışında bütün kararlar oy birliği ile alınır.

2. BÖLÜM: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Küreselleşen dünya, gelişen teknoloji ve iletişim olanakları sayesinde hızlı bir dönüşüm içine girmiştir. Tarihsel bir süreç içerisinde neredeyse her alanda kendini gösteren bu dönüşüm sosyal politikalara da önemli ölçüde etki etmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin mevcut sorunların çözümüne ilişkin kullandığı yöntemler, diğer dünya ülkelerine de örnek teşkil etmiş ve sosyo-ekonomik sorunların çözümünde önemli mesafelerin katedilmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda ülkemiz de bir sosyal politika uygulayısı olarak dünyaya entegre olmuş ve mevcut sorunların çözüme kavuşması için önemli adımlar atmıştır.

2.1. Dünyada Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi

Sanayi Devrimi sosyal politikanın ortaya çıkaran en önemli nedenlerden biridir. Araştırmacıların çoğuna göre ise başlangıç nedenidir. Zincirkıran'a (2014: 7) göre ise sanayileşmeyle güçsüzleşen ve zayıflayan kişi ya da gruplara kurumsal ve sistematik destek verilmesi beraberinde sosyal politikaları getirmiştir. Üstelik kurumsal ve sistematik çabalarda sanayi dönemiyle beraber ortaya çıkmıştır.

2.1.1. Sanayi Öncesi Dönem

1780 öncesi döneme sanayi öncesi dönem denilmektedir. Bu dönemde aile, toplum, karşılıklı yardımlaşma sandıkları, meslek birlikleri, gönüllü kurumlar ve dini kurumlar etkin rol oynamıştır ve sosyal hizmet görevlerini de sanayileşmeye kadar gerçekleştirmişlerdir. Çünkü yüksek beklenti olmadığından enformal yardım anlayışı etkili olmuştur (Özdemir, 2007: 177-178).

Yoksulluk karşımıza her zaman çıkan bir sorundur. Ancak günümüz yoksulluğunun temelinde 16. yy'da Avrupa'daki kapitalizm yatmaktadır. Çünkü Gerekmek'e (1994) göre Ortaçağ'da Avrupa'da hem sadaka toplayan kesim rahatsızlık vermiyordu hem de zenginler sadaka verince ruhlarını rahatlatıyordu. Kısacası yoksulların toplumsal işlevi bulunmaktaydı. Ortaçağın ve erken modern çağın yoksulluk algıları birbirinden farklıdır. Çünkü 16.yy'da yoksullar iş gücü olmuştur ve kapitalist sistem dilencilikten hoşlanmıyordu (Buğra, 2015: 25). O dönemde çıkarılan sadaka reformunun temel amacı da kentin yoksullara karşı korunmasıydı. Bu bağlamda da Darülcaze benzeri kurumlar

önemli hale gelmiş ve iş görebilecek olan yoksullar için barınabilecekleri ve çalışabilecekleri kurumlar kurulmuştur (Buğra, 2015: 26). Üstelik Ortaçağ'da aşırı servete kötü gözle bakılmakta ve servetten sosyal hizmete harcama yapılması itibarı yükseltiyordu. Dolayısıyla hayırseverlik yüksek seviyedeydi (Özdemir, 2007: 179).

Buğra'ya göre, 16. Yy Avrupa'sında sosyal politika kapitalizmle beraber meydana gelmiştir. Çünkü kapitalizm emeğini satan işçi sınıfını ortaya çıkarmıştır. Yine Buğra'ya göre sosyal politikanın temelinde “ iş bulamazken, çalıştığı para geçimine yetmezken ve çalışmanın mümkün olmadığı hallerde çalışmak zorunda olan bireye ne olur?” sorusu yatmaktadır. Üstelik 16.yy'da bu soru çerçevesinde “sadaka reformu” adlı bir tartışma yaşanmıştır. Bunun da nedeni de yoksulluğun sadaka ilişkileri ve geleneksel dayanışma yoluyla çözüme kavuşturulamamasıdır. Buğra'ya göre ayrıca sosyal politika ile alakalı ilk metinde bu dönemde yazılmıştır. Bunlara ek olarak bahsi geçen döneme kadar yoksullukla mücadele bir tür sadaka alanı olarak kabul edilmekte ve bu durumun yetkisi büyük ölçüde kiliseye bırakıldığından yine o dönem için büyük bir öneme sahiptir.

2.1.2. Sanayileşme Dönemi

Devletlerin sosyal sorunlara karşı bir politika geliştirmesiemeğin kapitalizme karşı mücadelesi, demokrasi anlayışının gelişmesi, genel oy hakkının kabul edilmesi, işçi sınıfı tarafından verilen mücadelenin siyasallaşmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla Avrupa toplumunun tarihsel gelişimi refah devletinin oluşumu ve toplum modeliyle beraber incelenmelidir. Nitekim bu anlayış içinde ikinci kuşak hakların gerçekleştirilmesini üstlenen bir sosyal refah devleti bulunmaktadır. Bu haklar ikinci kuşak haklar şeklinde kabul edilmekte olan sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin bireylere piyasa dışından sağlanmasını baz almaktadır. Sosyal politika ise bahsi geçen hakların uygulanmasıyla ilgili önemli bir alanı kapsamakla beraber sosyal vatandaşlık çerçevesinde sosyal eşitliği ve adaleti amaçlamaktadır (Koray, 2007:28).

Tüm toplumsal yaşamın fabrika ve sanayileşme çevresinde toplanmasına sanayi toplumu denilmektedir. Sanayileşme ise birden fazla alan da ciddi değişiklikler yaratmıştır. Diğer yandan 18.yy'ın ikinci yarısında bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle üretim yapısında da değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerde beraberinde sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamda köklü değişimlere sebep olmuştur. Dolayısıyla da

ortaya sosyal politika çıkmıştır (Zencirkıran, 2014: 12-13).

İşçi sınıfı sanayileşmeyle beraber ortaya çıkan bir diğer durumdur. Çünkü işçi sınıfının örgütlenme ve hak arama savaşı sanayi toplumlarında ciddi sembollerinden bir tanesidir. Bu bağlamda sosyal politika da işçi sınıfının güçlü durumdaki işveren karşısında sosyal ve ekonomik hak arama mücadelesi etrafında biçimlenmiştir. Üstelik demografik alanda da değişimler yaşanmıştır. Nitekim sanayileşmeyle beraber hızlı kentleşme de sosyal politikanın gelişiminde öneme sahiptir (Zencirkıran, 2014: 16).

Teknolojinin gelişmesiyle beraber yaşanan tarımda makineleşme köylülerin çoğununun işsiz olmasına neden olmuştur. Onlarda geçimlerini kazanmak adına kentlere göç etmiştir. Bu durumda onları fabrikalarda çalışmaya zorlamıştır. Böylelikle de ortaya düşük ücretler, ağır çalışma şartları ve uzun çalışma süreleri çıkmıştır. Ancak bu durum işçiler arasında sınıf bilincinin oluşmasını da sağlamıştır. Kısacası sanayi dönemindeki birçok gelişme sosyal politikayı geliştirmiştir.

Zencirkıran Fransa ve İngiltere’de 1800’lü yıllarda “Makine Kırma Eylemleri” şeklinde adlandırılan olayları işçiler arasında hak arama çabası şeklinde yorumlamaktadır. Sosyal politikanın ortaya çıkma nedeni olarak da işçilerin maruz kaldığı sert cezalandırma ve ağır disiplin yöntemlerini göstermektedir. Çünkü kentleşmenin neden olduğu küçük göç alanlarında işsizlik ve yoksulluk içinde yaşayan kişiler ciddi derece de sert cezalandırma yöntemleriyle karşılaşmaktadır. Üstelik bu durum bütün alanlara da yayılmıştır. Dolayısıyla da sosyal politikalar bunların düzelmesi adına ortaya çıkmıştır (Zencirkıran, 2014: 19-23)

Yukarıdaki bilgiler incelendiğinde görülmektedir ki, sosyal politika toplumsal bütünleşme ve uzlaşmayla beraber adaletli bir toplumsal düzenin oluşmasında çok önemlidir. Üstelik sosyal politikalar hem sosyal hakların yokluğunu hem de sivil ve siyasi hakların olmadığını da ifade etmektedir.

Marshall yurttaşlığı sivil, siyasi ve sosyal olarak üçe ayrılmaktadır. İlk olarak sivil öge; kişisel özgürlükler adına gerekli olan adaletle erişme hakkı, sözleşme yapma hakkı, mülk edinme, ifade, düşünce ve inanç özgürlüğünü ifade etmektedir. İkinci olarak siyasi öge; siyasi iktidara katılma hakkını ifade etmektedir. Son olarak sosyal öge; medeni bir

yaşam sürdürme, sosyal mirastan pay alınması, ekonomik refah ve güvenliğe sahip olma hakları gibi geniş haklar dizisi olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda sosyal haklarla alakalı kurumlar sosyal hizmetler ve eğitim sistemini ifade etmektedir. Bunlara ek olarak Marshall sosyal hakların kaynağının derneklere ve yerel topluluklara üyelik olduğunu fakat zamanla bu kaynağın yerine ücret düzenleme sisteminin ve Yoksul Yasası'nın geçtiğini ifade etmektedir (Marshall, 2013: 21).

Bütün bunlarla birlikte 16. yy'daki sadaka reformu devletin yoksul yardımında aktif olması gerektiğini kabullenmekteydi. Ancak 18. Yy'da bu durum değişmiştir. Bu bağlamda da 1834 tarihli Yoksullar Yasası büyük değişime sebep olmuştur. Çünkü devletin müdahalesi reddedilmektedir. İngiltere ise bu yasayla birlikte sadece yoksulların çalıştığı kurumlar yardım yapmaktaydı ve bu kurumlarda çalışanların şartlarının ölümden beter duruma gelmekteydi (Buğra, 2015: 27,45). Diğer taraftan bahsi geçen yasanın temel ilkesi güçlü gelir araştırmasının sisteme katılmasıdır. Kısacası yoksul yardım alanlarının sayısının azaltılması hedeflenmektedir (Özdemir, 2007: 181). Fakat yasayla beraber serbest piyasa güçlerine müdahale ve ücret sistemine girme iddialarından uzaklaşmıştır. Üstelik hastalık ve yaşlılık sebebiyle çalışamayan, yenilgiyi kabul eden ve merhamet isteyen kişilere de el uzatılmaktadır. Yoksullar ise yoksul evlerinde çalıştırılarak siyasi ve sosyal haklarını yitirmişlerdir (Marshall, 2013: 24). Yine de bu durum 19. Yy'da kalıcı olmamış ve yerini 20.yy'da refah devleti uygulamalarına bırakmıştır (Buğra, 2015: 45).

2.1.3. Sosyal Protesto ve Muhalefet Hareketleri

Sanayi devrimi bütün toplumsal kesimlerin kötüleşmesine neden olmuştur. Bu durum hem toplumsal düzenin tehdit altına girmesine hem de sosyal alanda huzursuzluklara neden olmuştur. Bu duruma kayıtsız kalınması ise muhalefet hareketlerine ve başkaldırıya sebep olmuştur (Serdar, 2014: 26). Dolayısıyla bireyler toplumsal düzeni sorgulamaya başlamıştır.

Sosyal devrime kadar sosyal düzene karşı herhangi bir sosyal protesto yapılmamıştır. Çünkü sosyal düzende tanrısal düzenin olduğu bir anlayış bulunmaktaydı. Muhalefet hareketleri ve sosyal protestoların hepsi de yoksullukla ilgilenmiştir. Sanayi devriminden sonra ise yoksulluk kader olarak kabul edilmekten çıkarak bir mücadele amacı haline gelmiştir. Bu bağlamda da muhalefetlerin ortak noktası gelir dağılımının adil

olması ve yeni bir toplumun kurulması yönündedir. Yani muhaliflerin hepsi liberal kapitalist sisteme kabul etmeyip, reddetmiştir.

Yine sanayi dönemiyle beraber insani şartlarda yaşamayı vaat eden muhalif hareketleri, adil gelir dağılımı, bireylerin içinde bulunduğu ekonominin kötüleşmesi ve adaletsizliğin derinleşmesi konularında muhalefetlerin gelişmesini sağlamıştır. Dolayısıyla da kapitalizme karşı çıkmış ve çıkış yolları aranmaya başlanmıştır. Bu durumda refah devletinin gelişmesinde büyük öneme sahiptir.

2.1.4. Refah Devleti ve Krizi

Koray'a (2007: 27) göre, 18.yy'da endüstrileşmeyle beraber ortaya çıkan yoksulluk ve işsizlik gibi problemlere karşın ahlak çerçevesinde hazırlanan sosyal politikaları uygulanmakla beraber 19.yy'daki sorunlar ve mücadelelerin sonucunda 20.yy'ın ilk yarısında dar ve sınırlı uygulamalarla karşılaşmaktadır.

19. yüzyılın son dönemindeki sömürgecilik anlayışı ikinci dünya savaşının sonuna kadar yoksulların ikinci plana atılmasına neden olmuştur. Nitekim yoksullukla alakalı gerçek mücadele 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Bu bağlamda hazırlanan temel politikalardan bir tanesi sosyal güvenliğe dayanan refah devleti politikalarıdır. Çünkü refah politikaları 1945-1980 yılları arasında yoksullukla direkt olarak mücadele etmeyi hedeflemiş ve temelde bir sosyal güvelik ağının oluşturulmasını hedeflemiştir (Açıkgöz, 2013: 383). Liberal kapitalist sistemin başarısız olması ise refah devleti politikalarının gündeme gelmesindeki bir diğer unsurdur.

Serdar'a (2014: 32) göre; 1929 ekonomik krizi liberal kapitalist sistemin başarısız olduğunun en büyük kanıtıdır. Çünkü toplumdaki sosyal ve ekonomik problemler, hem devlet müdahalesini hem de I v II. Dünya Savaşında devletin sosyal ve ekonomik alanlara müdahalede bulunması düşüncesini güçlendirmiştir. Üstelik Keynezyen ekonomik politikaları da bu durumu desteklemektedir. Sonuç olarak da ortaya nitelikli bir devlet anlayışı çıkmıştır.

Diğer yandan refah devleti birden çok nedenle ortaya çıkmıştır. Ancak en önemli etmenler emeğin sermayeyle mücadelesi, liberal kapitalist sistem ve hak arayışıdır demek yanlış olmayacaktır.

Esping-Andersen'e (2013: 35) göre refah devleti anlayışı 1930-1960 arasında oluşmuş özgül bir tarihsel yapıdır. Amacı ise temel riskleri tekrar dağıtmak, devlet ve yurttaş arasındaki sosyal sözleşmeyi tekrar yazmak ve toplumsal hastalıkları hafifletmektir.

Refah devleti ile ilgili bir diğer tanım ise; müdahaleci, geliri tekrardan dağıtıcı ve düzenleyici devlet şeklindedir. Çünkü hem problemlerin çözülmesi adına önlemler alır hem de piyasa başarısızlıklarında hareke geçmektedir. Üstelik sosyal yardım, sosyal güvenlik ve asgari ücret gibi düzenlemelerde yapmakta ve vergi ve diğer politikalar sayesinde gelirin tekrardan dağıtılmasını da sağlamaktadır. Yani refah devleti sosyal ve ekonomik bakımdan zor durumda olan kişileri farklı düzenleme ve uygulamalarla korumayı hedefler ve bunu sosyal politikalar yoluyla gerçekleştirir (Özdemir, 2006: 27-8).

Refah devletinin ortaya çıkmasındaki bir diğer neden liberal kapitalist ekonomik sistemlerde ekonomik ve toplumsal amaçlara ulaşamaması, emek ve sermayenin çatışması, sosyal sınıf çatışmalarının artması, sosyal protesto hareketleri ve bu hareketlerin sosyalist akımı yükseltmesi olağan düzenin yok olmasını tehdididir (Serdar, 2014: 32).

Fakat ülkelerin kendilerine özgü refah devleti uygulamaları olabilmektedir. Yine de refah devleti 6 adet alanda yoğunlaşmaktadır. Bunlar şu şekildedir; sosyal refah, konut, gelirin tekrar dağıtılması, eğitim, sağlık ve sosyal güvenliktir. Modern anlamda refah devleti ise kimi yazarlara göre 19.Yüzyılın ortalarında İngiltere'de hazırlanan temel eğitim yasalarına dayanırken kimi yazarlara göre Bismark tarafından 1883'te geliştirilen sosyal sigorta uygulanmasına dayanmaktadır.

Ancak genel çerçeveden bakıldığında refah devletinin ortaya çıkarılmasında en etkili 3 gelişme şu şekildedir. Bunlar şu şekildedir:

- 1930'larda ABD'de meydana gelen büyük ekonomik bunalım nedeniyle artan yoksulluk ve işsizliği öteki ülke ekonomilerine de sıçraması, beraberinde refah devletinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.
- Yine refah devletinin ortaya çıkmasında kapitalizme karşı komünizm tehdidinin oluşması da etkili olmuştur. Çünkü komünist devrimin

gerçekleşme olasılığı endişeye sebep olmuştur. Bu bağlamda da refah devletinin temel fonksiyonu sosyal devrimin engellenmesi, çıkar uyuşmazlıklarının azaltılması ve işçi sınıfının kontrol altına alınmasıdır. Kısacası sosyal sınıflar ve gruplar arasında meydana gelebilecek uyuşmazlıkların çözülmesiyle muhtemel devrim engellenmeye çalışılmıştır.

- Son olarak refah devletinin meydana getirilmesinde politikanın da önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü partiler arasında yaşanan rekabet bu devlet türünün gelişmesini sağlamıştır (Özdemir, 2006: 29).

Bunlara ek olarak refah devleti devlet müdahalesine ihtiyaç duymaktadır. Çünkü liberal sistem anlayışında bulunan piyasanın kendi problemlerini sistem çerçevesinde çözebileceği anlayışından ortaya çıkardığı sorunlar sebebiyle vazgeçilmiştir. Daha sonra da devletin temel görevlerinin asgari hayat standartlarını ve şartlarını belirleme ve geliri yeniden dağıtıcılığı olduğuna inanılmıştır.

Serdar'a (2014: 33-34) göre devlet müdahalesi liberal kapitalist sisteme ait olumsuzluklarını 4 adımda kaldırmıştır. Bunlar şu şekildedir:

- Anayasa ve kanunlarla bölüşüm ve üretim ilişkilerine asgari standartları getirilerek ve örgütlenme hakları sağlanarak sosyal sorunlar için çözümler üretilmiş, çalışma süresi, yıllık izin ve hafta sonu tatili ile ilgili düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve işçi ve işveren arasında yapılan sözleşmelerde zayıf tarafın korunması sağlanmıştır.
- Devlet kurumlar oluşturarak piyasa mekanizmasının neden olduğu sorunlara müdahale etmiştir. Bu kurumlar piyasayı desteklemekte ve eksiklikleri gidermektedir. Yine devlet sosyal harcamalarla düşük gelirli grupların yaşamlarını asgari seviyede tutmak için bazı müdahalelerde bulunmaktadır.
- Özel sektörün yatırım yapamadığı alanlarda devletçe yapılan yatırımlarla işveren sıfatı ile piyasaya müdahalede bulunmaktadır.
- İş görenlere kanunla sosyal haklar tanınmıştır. Böylelikle de devlet istediği zaman müdahale edememektedir (Serdar, 2014: 33-34).

Yine refah devletinde, devlet müdahalesiyle asgari standartlar ve şartlar ortaya konulmuştur. Bu durumda toplumdaki çatışmayı kontrol altına almayı hedeflemiştir. Üstelik bu durum kapitalist sistemin sürdürülebilirliğine de imkân vermiştir. Yani sistemi tehdit edecek devrimin önüne geçilmiştir. Çünkü refah devleti muhtaç bireylerin korunmasını amaçlamaktadır.

Bütün bunlarla birlikte sosyal politika refah devletine muhtaç değildir. Ancak refah devleti için aynı şey söz konusu değildir. Diğer yandan bir toplumda sosyal politikadan ancak riskler karşısında kolektif siyasi eylem varsa bahsedilebilmektedir. Fakat Romalıların yoksullara yemek dağıtması, soylu ve loncaların sadaka ve yardım dağıtması ile monarşi ya da ulus devletlerin yoksul yasasını kabul etmesini refah devleti şeklinde yorumlamak doğru olmayacaktır. Çünkü bunlar sosyal politikadır (Esping ve Andersen, 2013: 35-36).

Son olarak yine sosyal politika, II. Dünya Savaşının ardından hem ekonominin toplum ve birey temelli olarak ele alınmasını sağlamış hem de bu dönem de en modern ve ileri uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Refah devleti ise Keynezyen iktisat anlayışının kamusal müdahalelere olanak tanınması ve devletlerin sosyal niteliğinin gelişmesiyle olmuştur. Fakat gelişen teknoloji ve büyüyen sermayenin dünya çapında boyutlara ulaşılması ulus devletlerinin işlevlerini sınırlamış ve müdahale alanını daraltmıştır (Özaydın, 2008: 164).

Refah devletinin amacı, sosyal refahın en yüksek seviyeye çıkarılmasıdır. Devletlerde bu amaç çerçevesinde siyasi, sosyal ve ekonomik hayata kapsamlı ve aktif şekilde müdahale etmektedir. Konuyla ilgili en önemli modeli ise Avrupa göstermektedir. Ancak Avrupa 1970’de yaşanan petrol krizi ve ekonomik durgunluk nedeniyle aile yapısının değişmesi, nüfusun yaşlanması, ekonomilerin uluslararası hale gelmesi gibi ciddi değişikliklere neden olmuş, bu durumda Batı Avrupa’daki refah devletlerinin yeni bir yapılmaya geçmelerine sebep olmuştur. Öte yandan refah devletleri her ne kadar farklı politikalar uygulasa da 80’lerden sonra uygulanan sosyal politika hizmet ve yardımlarının ciddi bir prosedüre bağlanmış ve kamu refah programlarını kısıtlayan bir eğilim baş göstermiştir (Şenkal ve Sarıpek, 2007: 146).

Bu bağlamda da zengin ekonomilere sahip ülkelere yerleşen sosyal güvenlik

programları küreselleşmenin de etkisiyle tehdit altına girmiştir. 1945'ten sonra ise bireylerin fabrikalarda hayatları boyunca çalışırken, refah devletleri ve işverenler kapsamlı bir sosyal güvenlik platformunun oluşturulmasını kabul etmiştir. Örnek vermek gerekirse; işsizlik sigortası, çoğu sağlık harcamasının devletçe karşılanması, emekli maaşlarının güvenli olması ve eğitimin bedava olmasının doğru işlemesi bir tür göstergedir. Fakat sonraki 20 yılda bunların hepsi kriz haline girmiştir. Devletlerde bu bağlamda hem garantilerini çekmiş hem de sosyal harcamada kısıntıya gitmiştir (Buğra ve Keyder, 2013: 7-8).

Serdar'a (2014:36) göre ise refah devletinin altın dönemi 1970 krizi ile sona ermiştir. Çünkü refah devleti anlayışı değişime uğramıştır. Bu değişimlerde yaygın ve sürekli işsizlik ile ekonominin yavaşlamasına sebep olmuştur. 70'lerin sonunda ise neo-liberal düşünceyle beraber devletlerin sosyal ve ekonomik hayattaki rolünün azalması fikri ortaya çıkmıştır.

Kimi yazarlara göre ise refah devleti 1980'lerdeki küreselleşmeyle sona ermiştir. Çünkü gelişmiş ülkelerde 1945 itibariyle tam refahı hedeflemiş ancak bu durum 1975'ten sonra ekonominin ön plana çıkması ile değişmiştir. Üstelik kişiler için yapılan harcamalarının ve kamu sosyal harcamalarının ekonomik yarışı önlediğini inancı da yaygınlaşmıştır (Özdemir, 2006: 30).

Refah devletinin krize girmesindeki diğer nedenler ise mali açıkların devamlı hale gelmesi, yüksek vergiler, kamu harcamalarının ve işsizliğin artması, ekonomide, aile yapısında ve demografik yapıda yaşanan değişimlerdir. Detaylandırmak gerekirse; ilk olarak demografik yapıyı tıptaki gelişmelerle yaşam süresinin artması, doğum oranlarını düşmesi ve yaşlı nüfusun çoğalması değiştirmiştir. İkinci olarak aile yapısını, erişkin olmayan anne sayısının, boşanma oranlarının ve tek ebeveynli ailelerin artması değiştirmiştir. Üçüncü olarak da ekonomik yapının değişmesini profesyonelleşme, kadınların iş gücüne daha fazla katılması ve büyüme hızının düşmesidir. Ancak bu nedenler sosyal harcamaların artmasını sağlarken devletin rekabet gücünü azaltmıştır. Bu durumun çözülmesi adına da devletin bazı sosyal sorumluluklarını başka kesimlere aktarılması, kamu harcamalarının azaltılması ve olağan sosyal refah kurumlarının ve programlarının reforma tabi tutulması gibi yöntemler belirlenmiştir (Özdemir, 2006: 30).

Fakat sosyal harcamalarda sınırlamaya gidilmesi beraberinde kişilerin risklerini arttırmaktadır. Çünkü iş görenler artık aynı yerden emekli olabileceklerine inanmamaktadır ve eksik istihdam işsizlik süresini ve oranını yükseltmektedir. Öte yandan küreleşme nedeniyle eski sektörlerin tavsiye edilmesi ve istihdamın güvensizleşmesi yoksulluğu arttırmaktadır. Bu durumda özellikle Avrupa’da sosyal yardım harcamalarına daha fazla pay ayrılmasına neden olmaktadır (Buğra ve Keyder, 2013: 8).

Bütün bu bilgiler ışığında dünden bugüne sosyal politikaları değerlendirmek gerekirse; sanayi dönemi kilit noktaya sahip olmakla birlikte krizler ile siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimlerde sosyal politikada etkili olmuştur. Bu etkiler olumlu ve olumsuz şekilde gerçekleşmiştir. Örnek vermek gerekirse, refah devleti ile koruma alanına giren gelişmelerin krizle beraber gerilemeye başlaması bu durumu ifade etmektedir.

2.2. Türkiye’de Sosyal Politikaların Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de 19. yy’la gelene kadar devlet sosyal alanda kişilerin refahlarının sağlanmasında direkt etkin olmamakla beraber, Osmanlı devletinde kişilerin mesleki ve sosyal risklere karşı geleceklerinin güvene alınması adına vakıflar, aileler ve meslek kuruluşları ile sağlanmaya çalışılmıştır. Üstelik temel üretim şeklinin tarım ve hayvancılığa dayanması sebebiyle de geleneksel akrabalık ve geniş aile ilişkilerinin varlığı zor durumlarda destek sağlanması gibi toplumsal dayanışma kurumları da sosyal refahın sağlanmasında etkindir (Sallan, 2001).

Yine Osmanlı Devleti’nde 1876 Kanun-i Esasinin kabulünün ardından eğitim imkânlarının yaygınlaştırılması adına köy ve kasabalara ulaştırılması ve vilayet merkezlerinde devlet hastanelerinin açılması gibi girişimlere önem verildiği gözlemlenmektedir. Üstelik bu durum hak ve vatandaşlık bilincinin yerleştirilmesi bakımından oldukça önemli bir yere sahip olmuştur (Sosyal Politikalar Dergisi, 2006: Sayı: 1).

Osmanlı’da II. Abdülhamit döneminde 1895 yılında açılan Dar-ülAceze’nin, farklı derneklerin iktidardan bağımsız fakat saltanat tarafından meydana getirilen yasal zemin çerçevesinde kurulması gibi sosyal politika uygulamalarına rastlanılmaktadır. Öte yandan İslam medeniyetleri ile uyumlu olarak hayırseverlik ve hayrat anlayışı etrafında

yaklaşık bin yıldır yaşamın farklı alanlarında önemli fonksiyonlar üstlenen vakıflarında bahsi geçen alandaki etkililiği çok fazladır (Koray, 2005).

Bütün bu nedenlerle de Cumhuriyetin kurulduğu döneme kadar belirgin bir sosyal politika uygulayıcısı devlet tanımı yapılamamakla beraber bazı sosyal politika örneklerine sahiptir.

2.2.1. Tek Parti Döneminde Türkiye’de Sosyal Politika Anlayışı

Yeni kurulan cumhuriyetin Kurtuluş Savaşı’ndan sonra içinde bulunduğu kötü koşullar kendini hemen göstermeye başlamış ve buna paralel olarak istikrarlı bir ekonomik politikaya gerek duyulmuştur. Yani yeni ülkede Osmanlı’ya ait ekonomik sistem uygulanmamalıdır. Bunun en önemli nedeni ise sanayileşememe ve tarımın geleneksel yöntemlerle yapılmasıdır. İkinci sebepse, Osmanlı devletinin son dönemlerinde tarım ve hayvancılığa önem vermesidir. Dolayısıyla yeni kurulan Türkiye Cumhuriyet’i hem Osmanlı Devleti’nden kalan yükümlülükleri hem de savaşın neden olduğu ekonomik yıkıntıyı düzeltmeyi istemiştir.

Ancak Türkiye Cumhuriyet’i karşı karşıya olduğu bütün olumsuzluklara rağmen Lozan Antlaşmasıyla elde edilen siyasi ve ekonomik bağımsızlığı da kaybetmemek adına adımlar atmıştır. Bu durumda 17.02.1923’te toplanmış olan İzmir İktisat Kongresi’ni açılış konuşmasında şöyle açıklanmaktadır: “Ulusal egemenlik iktisadi egemenlik ile pekiştirilmelidir” . Üstelik bu sözle ekonomik bağımsızlığının ne kadar önemli olduğu vurgulanmış olup Mustafa Kemal liderliğinde toplanan kongreyle, ülkemizin liberal ekonomik düzeni benimsemesi ile özel teşebbüsü geliştirilmesi ve korunması amaçlanmıştır.

Kongreden sonra ise yeni kurulan hükümet cumhuriyetin ilk yerel ticaret bankası olan İş Bankasını kurmuş ve 1924’te faaliyete geçmesini sağlamıştır. 1925 yılında da Sanayi ve Maadin Bankası kurularak sanayi alanında ekonomik destek veren krediler sağlanmıştır. Çiftçilerle ilgili olarak da Aşar Vergisi yürürlükten kaldırılmıştır. 1927’de de “Teşvik-i Sanayi Kanunu” ile sanayi yatırımlarına özendirilme hedeflenmiştir. Ancak 1929 ekonomik buhranı ülkemizde önemli etkiler bırakmıştır. Bu durum ayrıca 1923 yılı itibariyle hedeflenen liberal ekonomi anlayışından vazgeçilerek devletin kaçınılmaz müdahalesine zemin teşkil etmiştir. Bu bağlamda da Mustafa Kemal ve dönemin

hükümeti gerekli olan önlemleri 1930'ya yürürlüğe koymuştur. Yani ekonomide devlet daha ağırlıklı hale gelmiş ve devletçiliği ifade eden ekonomik kurallar ve yasalar uygulanmaya başlanmıştır (İnan,1972).

Devletçilik politikalarının uygulanmaya başlanmasıyla iktisadi devlet teşekküllerinin kurulması, iş kitlesi ve çalışma ilişkilerin oluşturulmasında etkili olmuştur. Bunlara ek olarak devletçilik, 1930'lu yıllarda özel girişimcileri de desteklemiştir (Kongar, 2003: 254).

Bütün bunlarla beraber 1936'da çalışma hayatının düzenlenmesi gereği çerçevesinde İş Yasası yürürlüğe konulmuştur ve yasanın amacı farklı çıkarları bir arada tutmaktadır. Çünkü bahsi geçen yasayla beraber hem çalışma ilişkilerinde bazı haklar tanımlanırken hem de işçi ve işveren arasındaki lokavt ve grev hakkı kesinlikle yasaklanmıştır. Bu bağlamda da tek partili dönemde günümüz sosyal hak teriminden yola çıkılarak sosyal politika üreten bir devlet anlayışından bahsetmek mümkün olmamaktadır. Fakat 1936'da kurulan Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanlığı sosyal hizmet alanında hizmetlerin sunulmasında kurumsal bir yapı kazandırılmasını da sağlamıştır.

Diğer taraftan tek partili dönemde gönüllü kuruluşlar daha etkili hale gelmiştir. Örnek vermek gerekirse Kızılay, 1868'de Osmanlı Mecruhini Askeriye İane Cemiyeti olarak kurulmakla beraber 1935'te Türkiye Kızılay Cemiyeti 1947'de de Türkiye Kızılay Derneği'ne dönüştürülmüştür. Kurumun görev tanımı ise asker ihtiyaçları ve savaş halleri olarak tanımlanmakla beraber, yoksulluk ve doğal afet konularında yardımlarda gerçekleştirmiştir (Buğra ve Keyder, 2006: 184).

Bununla beraber 1945'te kurulan Çalışma Bakanlığı ve yürürlüğe konulan İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Hakkında Kanunla beraber sosyal hak ve çalışma ilişkileriyle alakalı olarak kurumsal ve yasal altyapının kurulması adına önemli girişimlerdir. Bunlara ek olarak 1949'da Emekli Sandığı ile bütün devlet kurumlarında iş gören memurların bir çatıda toplanması adına düzenleme yapılması, malullük sigortası uygulamasına başlanması ve İşçi Sigortaları Kurumu'nun kurulması gibi çalışmalarda önemli adımlar olarak kabul edilebilmektedir.

2.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Sosyal Politika Anlayışı ve Menderes Dönemi

Ülkemizde tek parti dönemi ikinci dünya savaşından sonra gerçekleştirilen genel seçimlerde Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle sona ermiştir. Böylelikle ülkemiz hem dışarıda hem içeride yeni bir gelişme dönemine girmiştir. Diğer taraftan cumhuriyetin ilk yılları ve ikinci dünya savaşı arasındaki dönemde özel sektör belirli bir doygunluk seviyesine ulaşmıştır. Üstelik ülkemiz ikinci dünya savaşına girmemiş olmakla beraber Avrupa’nın revizyonunda rol aldığından Truman Doktrini ve Marshall planı gibi yardımlardan da yararlanmıştır. Alınan yardımlar sayesinde de tarımsal üretimde ürün çeşidinde artış yaşanmıştır.

Demokrat Parti Başkanı ve Başbakan olan Adnan Menderes tarımsal alanda desteklerle tarımda önemli değişimler yaşanmasını sağlamıştır. Marshall yardımlarıyla beraber ise tarımda makineleşmeye gidilmiştir. Ancak tarımdaki makineleşme işsizliğe neden olmuştur. Üstelik tarımda çalışan ve işsiz kalan köylü kentlere göç etmeye başlamıştır. Kente göçün diğer nedenleri ise ekilebilen alanların sınırlara dayanması, toprakların parçalı olması, tarımsal gelirin düşük olması ve toprak dağılımındaki eşitsizlik vb. itici nedenlerdir.

Kente göçün çekici öğeleri ise şunlardır; ulaşım, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin gelişmiş olması, kent hayatının özendiriciliği ve sanayideki ücretlerin tarımdan yüksek olmasıdır. Ayrıca DP döneminde kentleşmeyle beraber ortaya çıkan konutlaşma sorunu sebebiyle gecekondulaşma baş göstermiştir. Sorunun çözülmesi adına da 1948’de 5218 sayılı İmar Kanunu hazırlanmıştır. Kanunun içeriği ise evi ve yeri bulunmayan vatandaşların konut sahibi olabilmeleri adına belediyelere arsa tahsisi yetkisi vermektir. Nitekim kanunla beraber gecekondu sayısının 21.000’e ulaşmasınaneden olmuştur.

Bahsi geçen sorunun yok edilmesi adına ise 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Fakat 1955’te Marshall yardımlarından gecekonduların güzelleştirilmesi adına ayrılan pay ayrılmasının istenmesi gecekonduların kent hayatında doğal olarak görülmesine temel olmuştur. Bunlara ek olarak 1966’da yürürlüğe konulan Gecekondu Kanun’uyla gecekonduların kalıcı olmasına yasal zemin de hazırlanmıştır (Keleş, 2008: 65-66).

Bütün bunlarla birlikte yaşanan gecekondulaşmayla beraber, o alanların ucuz iş gücü şeklinde algılanması ve dayanışma ve yardımlaşma gibi toplumsal değerlerin azalmasıyla kentsel yoksulluk daha görünür bir hal almıştır.

Yine aynı dönemde liberal ekonominin temsilcili şeklinde iktidar olan Demokratların, bütçeyi hazırlarken ve bütçe oranını belirlerken yapısal reformlar içerisinde eğitim, sosyal güvenlik ve sağlık gibi konulardan çok savunmaya pay ayırdıkları görülmüştür.

Diğer taraftan 1959'da işsizlik sigortası ile alakalı gerçekleştirilmek istenen düzenlemeler gerçekleştirilememiş olmakla beraber bu düzenlemeler ancak 2003 yılında uygulanabilmiştir. Yine de iş görenler dışında kalanlar adına devlet bir temel politika olarak sosyal yardımların hizmet biçiminde olanları adına bakılma ilkesi çerçevesinde ele almıştır. Bu bağlamda da 1970'ler sonra korunmaya muhtaç bireyleri, yaşlıları, gençleri ve çocuklar adına sosyal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bahsi geçen uygulamalar ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurum'unca yürütülmüştür. Bunlara ek olarak Kızılay Derneği ve Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin kurulması sayesinde de sosyal hizmetlerde muhtaçlara ve yoksullara yönelik gönüllü kuruluşlarla hizmet üretilmeye çalışılmıştır (Sallan, 2009: 96; Batyal, 2007: 144; Buğra ve Keyder, 2006: 186).

2.2.3. Planlı Dönemde Sosyal Politika

Genellikle planlı dönem olarak adlandırılan bu dönem, 1961 Anayasası nedeniyle ülkemizin sosyal politika geçmişinde çok önemli bir dönemi anlatmaktadır. Çünkü planlı dönem 1961 Anayasasında bulunan “sosyal adalet” ve “sosyal hukuk devleti” düşüncelerinin neden olduğu etki ve planlı kalkınma dönemine geçiş için sosyal politikaların gelişmesinde ciddi bir etkiye sahiptir. Üstelik bahsi geçen döneme gelene kadar cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar izlenen sanayileşme politikaları ve o alanın neden olduğu endüstri işçilerinin meydana gelmesinde de ciddi bir etkiye sahiptir (Koray, 2005: 111; Buğra ve Keyder, 2006: 191).

1961 Anayasasında sendika hak ve özgürlüğü, çalışma hakkı, grev ve toplu sözleşme hakkı gibi sosyal haklar güvence altına alınmıştır. Güvence altına alınan bu haklarla hem sendikalaşma da hızlanma gözlenmiş hem de endüstri ilişkilerinde işverenlerin bu sürece uymaya zorlanmaları sağlanmıştır. Öte yandan 1961 Anayasası'nın 127.

Maddesinde kültürel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın bir planla gerçekleştirileceği hükmünün bulunması nedeniyle DPT'nin kurulmasıyla beraber 1963'de Birinci Beş Yıllık Kalkınma planı uygulanmaya başlanmıştır (Koray, 2005: 164).

Bu kalkınma planı incelendiğinde ise; hızla artan iş gücü için iş imkânlarının sağlanması, dış ödeme dengesine ulaşılması ve %7 civarında kalkınma hızının gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Yine bu dönemde gerçekleştirilen kamu harcamaları incelendiğinde; Birinci Beş Yıllık Planda kamu yatırımlarının %59,9 civarında gerçekleşmesi hedeflenirken, toplam harcamaların %52,4'ü kamu yatırımına aktarılabilmiştir. İkinci plan döneminde toplam yatırımda hedeflenen oran ancak %5 civarında bir yükselme gerçekleştirilmiştir. Beşinci plana kadar geline süreçte ise kamu kesimi, ülkemiz ekonomisi içerisindeki yerini korumuştur (Kongar, 2003: 407-408).

Son olarak söz konusu döneme yoksullukla mücadele çerçevesinde bakıldığında 1976'da yürürlüğe konulan 2022 sayılı kanunla sakatlara, malullere, yaşlılara ve yoksullara aylık ödenmeye başlanmış ve devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi imkânı sağlanmıştır. Yine aynı dönemde DİE'den elde edilen veriler incelendiğinde sağlık ve eğitim alanlarında sabit sermaye yatırımlarının düşük olması, karşımıza önemli bir sorun olarak çıkmakta, sosyal adalet ve fırsatın yetersizliğini ifade etmektedir (Kongar, 2003: 360).

2.2.4. Türkiye'de Refah Devleti Anlayışının Değişimi ve Özal Dönemi

Ülkemizin bahsi geçen dönemde içerisinde bulunduğu siyasal ve sosyal karmaşa, 1980 darbesinin yaşanmasıyla beraber, yetkici ve otoriter yönetim anlayışından uzaklaşılmasının neticesini de gözler önüne sermiştir. Çünkü o dönemde gelişmeyen sosyal politikalar nedeniyle devletten bağımsız olan bir toplumsal tabaka oluşamamıştır. Bu bağlamda da 1982 Anayasası'nın temel hak ve hürriyetlerini sınırlandıran bir yapıya sahip olması, grev ve örgütlenmeyi yasaklaması bahsi geçen ifadenin doğruluğu kanıtlar niteliktedir. Diğer taraftan ülkemizde sosyal niteliğin gerektiği kadar gelişmemesinin temelinde Batı'daki gibi toplumsal ve tarihsel olguların yaşanmamış olmasıdır. Devletin sosyal bir nitelik kazanamamasındaki en önemli neden olarak Avrupa'daki gibi içsel bir dinamik olan işçi hareketleri ile bahsi geçen hareketlerin siyasi hale gelmesi, örgütlü

olarak hareket edilmesi, sendikalaşma ve siyasal-toplumsal güç oluşturma da herhangi bir sınıf bilincinin yerleşmemiş olmasına da bağlamak mümkündür. (Önder ve Şenses, 2005: 199-221).

Yine aynı dönemde, ithal ikameci politikaların neden olduğu tıkanıklıklar sebebiyle serbestleşme ve dışa açık büyüme dönemine girilmiştir. Fakat bu dönemden sonra ekonomik sorunlar daha fazla büyümüş ve devletin yatırımcı rolünden çekildiği, yüksek enflasyon yaşandığı ve istikrarsız büyümenin yaşandığı bir döneme girilmiştir. Nitekim belli bir ücretli grup ve endüstrileşme de meydana gelebilmiştir. Diğer yandan özel sektör endüstri yatırım alanlarında %36,4 pay alırken yatırımların endüstri alanındaki payı % 64,5 seviyesine yükselmiştir. Alınan 24 Ocak kararları ile de ekonomik bakımdan ABD ve IMF yardımları çerçevesinde piyasa temelinde politikalar üretilmeye başlanmıştır. Bunlara ek olarak da dönemin hükümeti, ilk olarak hizmet ve sosyal yardım alanlarında devletin küçültülmesini ve kamunun rekabet ilkesi çerçevesinde yeniden yapılanmasını, devletin sosyal yardım, sağlık, üretim alanları ve hizmetten el çekmesini ve özelleştirmenin yaygınlaştırılmasını amaçlamıştır (Öngen, 1995: 27; Koray, 2005: 31).

Ancak yukarıdaki amaçlar, kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak yaşam şartlarını ve iş edinme imkânlarını kısıtlamıştır. Toplumsal hizmetlerin ticarileşerek paralı hale gelmesi ve ücret düzeylerinin düşmesiyle iş görenler yoksulluk sınırının altına düşmüştür. Bu durumun yaşanmasının altında yatan sebepse kırsalda tarımsal üretimin daha yavaş büyümesidir. Üstelik 1963 ve 1979 yılları arasında da tarım sektöründeki yıllık büyüme oranı %3,4 seviyesindeyken, 1980-1990 yılları arasında bu oran 1,4 seviyesine düşmüştür (TOBB, 1990).

Hem tarımsal büyümenin azalması hem tarımsal üretimden devletin el çekmesi tıpkı önceki dönemlerde olduğu gibi yoğunlaşan kent nüfusu, göç ve barınma sorununu beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda gecekondulaşma sorununun çözümü için 1984’de TOKİ’ nin kurulması sağlanmıştır. Bütün bunların sonucu olarak ülkemizin en büyük konut üreticisi haline gelen TOKİ halen yoksulları konut edindirmede yeterli değildir (Keleş, 2006).

Yukarıdaki gelişmeler çerçevesinde ise yoksullukla mücadele etmek adına en geniş kapsamlı çalışma 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Destekleme

Fonu'dur. Bahsi geçen fonun hedefi, sosyal güvenlik kapsamında bulunmayan düşkün, muhtaç, kimsesiz ve yoksul bireylere devletin sosyal sorumluluğunu yerine getirmesine olanak sağlayan kurumsal yapının oluşturulmasıdır. Kısa adı Fak-Fun-Fon olan Fakir Fukara Fonu ile de, denetlenmeyen ve b t ce dışında olan fon gelirleri bir araya toplanmış ve bu fonların harcamaları bütün demokratik denetimlerin ve meclisin dışında bırakılmıştır. Bu sebeple de daha çok seçim dönemlerinde fon gelirlerinde ciddi artışlar yaşanırken, yoksullukla mücadelede sosyal yardımlar adına ayrılan pay fon gelirlerinin ancak yarısını meydana getirmiştir. Bahsi geçen dönemde fondan elde edilen gelir genellikle ihracatın teşviki ve diğer farklı amaçlar adına kullanılmıştır.

Bütün bunlara ek olarak  zal h k metinden sonra kurulan DYP-SHP koalisyonu dönemi içerisinde 1992 'de " deme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun" yürürlüğe konulmuştur. Kanunun amacı ise, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna dâhil olmayana ve ödeme gücü yeterli olmayan vatandaşların sağlık gereksinimlerinin kar ılanmasıdır. Bu bağlamda da Yeşil Kart, ilaç dâhil ayakta tedavi ve yatakta tedavi masraflarını karşılamaktadır. Finansmanda SYDTF' ce karşılanmaktadır ( nder ve  enses, 2005: 199-221).

Son olarak sağlık alanından gerçekleştirilen düzenlemelerle, hastanelerin ticari işletmeler gibi yönetilmesi ve döner sermaye uygulaması ile özelleştirmeye yönelik politikalara geçiş yapılmıştır (Gül vd. 2007: 86).

2.2.5. 2000'den Bugüne Sosyal Politika

Ülkemizde yaşanan 2001 ekonomik krizi hem ekonomide hem de siyasal alandaki politikalarda ciddi değişikliklere sebep olmuştur.

2001 krizinin nedeni olarak  demeler bilançosunda yaşanan açıkların daha da artması, yüksek enflasyon, yüksek faiz oranları, kamu reformlarının zamanında yapılamaması, cari açık, siyasi istikrarsızlık gibi nedenler sayılabilir.

Yukarıdaki gelişmeler krizden sonra gerçekleşen genel seçimlerde istikrarlı yönetimin daha etkili olan çözümler  rete  ine inanılması Ak Parti h k metlerinin i  başına gelmesine temel olmuştur. AB ve IMF ise krizden sonra ülke genelini alakadar eden sağlık, sosyal güvenlik ve kamu yönetimi reformları gibi alanlarda reform girişimlerinin

gerçekleşmesiyle ilgilenmiştir. Bu reformların arasında en çok tartışılan nokta da yoksullukla mücadele ve sosyal güvenlik reformu konularındaki ‘sosyal içerme’ kavramıdır (Eroğlu, 2002: 206).

Sosyal içermenin tanımı, çocukların ve erişkinlerin toplumda saygın, değerli ve katılımcı üyeler olmalarını garantilemeye yönelik bir araç şeklindedir. Sosyal dışlanma ise, bireylerin yeterli para kazanamaması, işsizlik, hastalık, yaşlılık ve engellilik hallerinde uygulanacak müdahalelerle alakalı bir kavramdır (Coşkun ve Tireli, 2008: 40-46).

Bu kavramlar AB’ye uyum sürecinde karşımıza çıkmakla beraber, AB’ni yoksullukla mücadele politikalarının da çıkış noktasıdır. Bu bağlamda 2004’de Ortak İçerme Belgesi (JIM) hazırlanmıştır. Hazırlanan belgeyle aday olan ülkeler politik önceliklerini belirleyebilir, elindeki politikaların zayıf ve güçlü yanlarını analiz edebilir ve sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele de yaşadıkları sorunları belirleyebilmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 301).

Bu bağlamda Avrupa Komisyonu ve Ak Parti Hükümeti’nin birlikte hazırladıkları rapordaki politikalar şu şekildedir;

- Mesleki ve eğitime ulaşamayan kişi ve gruplarının eşit şartlarda eğitim ve mesleki eğitime katılmalarının sağlanması, okul bırakma oranlarının cinsiyet eşitliği temelinde azaltılması, eğitime ve okul öncesi eğitime ulaşamayan yoksul ailelerin çocuklarına özel önem verilmesi,
- İş gücü piyasasının dışarısında kalan, kaliteli istihdama ulaşamayan birey ya da grupları içeren aktif iş gücü politikalarının uygulanması ile bunların mesleki eğitim yolu ile geliştirilmesi,
- Sağlık hizmetlerindeki bölgesel farklılıkların azaltılması,
- Sosyal yardımların bütüncül bir anlayışla uygulanması ve bu alandaki plansız ve dağınık yapının tekrardan düzenlenmesidir.

Yukarıdaki tespitlerin sonucunda ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde 2006-2008 yılları arasını kapsayan bir Orta Vadeli Programın belirlenmesiyle, sosyal dışlanmanın yok edilmesi için işsiz, engelli, yaşlı ve kadınlar

adına ya istihdam alanı yaratılması veya topluma katılımlarının sağlanması hedeflenmektedir. Bunlara ek olarak sosyal hizmet ve yardımların etkili biçimde sunulması adına hizmet veren kurumlar, STK'lar ve yerel yönetimler arasında işbirliğinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Yine aynı dönemde sosyal politika yoksullukla mücadelede hayırseverlik ve gönüllülük temeline dayalı sosyal yardım anlayışının, yerel yönetimler ve STK'ların ön plana çıkartıldığı sosyal hizmet anlayışı ile yoksul girişimciliğini yükseltmek adına uygulanan mikro-kredi uygulamalarıyla karşılaşılmaktadır.

Ülkemizde Adalet ve Kalkınma Partisi yönetimi ile dağıtılmaya başlanan ücretsiz ders kitaplarının sosyal politika çerçevesinde eğitim gören bütün öğrencilere dağıtılması devletin sorumluluk taşıması bakımından önem arz etmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 304). Konuyla ilgili diğer uygulama ise sosyal güvenlik reformudur. Bu reformun hazırlanma nedeni mevcut sosyal güvenlik sisteminin sosyal ihtiyaçları karşılayamamasıdır. Bu bağlamda da 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” ve 5502 sayılı “Sosyal Güvenlik Kurum Kanunu” yürürlüğe konulmuştur (Buğra, 2008: 234).

Öte yandan 5510 sayılı kanunda 4 temel değişiklik bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir;

- Sağlık dışındaki kısa vadeli sigorta kollarından bir emeklilik sigorta rejiminin kurulması,
- Bütün nüfusu içine alan adaletli, kaliteli, eşit, tedavi edici ve koruyucu sağlık hizmeti adına genel sağlık sigortasının meydana getirilmesi,
- Dağınık şekilde yürütülen sosyal hizmet ve yardımların bir yerde toplanması,
- Yukarıdaki hizmetler için kurumsal yapının oluşturulmasıdır.

3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE SOSYAL POLİTİKALARIN MEVCUT DURUMU

Ak Parti hükümetleri döneminde gelişen ekonomi ve buna bağlı olarak artan milli gelir, sosyal politika uygulamalarında olumlu bir biçimde yansımıştır. Başta eğitim, sağlık ve sosyal yardımlara ayrılan kaynaklardaki artış olmak üzere, kamu ve özel sektördeki engelli istihdamındaki iyileşme, kendi işlerini kurmaları için kadın ve gençlere yönelik ucuz kredi imkanları, meslek edindirme kursları, yaşlı ve engelli bakım hizmetleri gibi bir çok alanda sosyal politikanın olumlu bir dönüşüm içinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bu başlık altında dezavantajlı gruplara yönelik sosyal politikalardaki mevcut durum 2001 sonrası kalkınma planları ile beraber ele alınacaktır.

3.1. Yoksullukla Mücadele ve Dönüşüm

Yoksulluk her zaman öncelikli konular arasında yer almıştır. Yoksulluğun en temel nedeni olarak gösterebileceğimiz işsizlik, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türkiye’nin en önemli sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber milli gelirin adil bir biçimde dağıtılamaması da yoksulluk sorununun çözülmesinin önündeki engellerden biridir. Devletin her beş yılda bir planladığı kalkınma planlarında yoksulluğun durumu, sosyal politikalar ve hedeflere de yer verilmektedir. Bu bağlamda 2000 sonrası Türkiye’inde sosyal politikalarda meydana gelen dönüşüme rehberlik eden kalkınma planlarını incelemek yerinde olacaktır.

3.1.1. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda Yoksullukla Mücadele Politikaları

2001-2005 yılları arasını kapsayan Sekizinci Kalkınma Planında, yeşil kart uygulamasının devam ettiği ve bu bağlamda 8,7 milyon kişinin ücretsiz olarak yararlandığı, sağlık sigortası bağlamında nüfusun % 86,4’e ve sosyal güvenlik kapsamındaki nüfusun % 91’e yükseldiği ifade edilmiştir. Ülkemizdeki işsizliğin artış nedeni olarak 1999’daki deprem ve küresel kriz olarak belirtilmiştir. Bu durumun düzeltilmesi adına istihdam yaratmak için yeni yasalar ve teşvikler getirildiğini fakat kentlere olan göçün bu durumu negatif yönde etkilediği ifade edilmiştir. İş gücü ile ilgili olarak ise; iş gücü piyasalarının ihtiyaçları ve kariyer danışmanlığı sistemi gereği 250 meslek standardı getirildiği, iş gücü politikalarının belirlendiği ve işsizler için beceri kazandırma kursları düzenlendiğinden bahsedilmektedir. Yine planda sosyal hizmet ve yardımlara duyulan gereksinim aile ve kentleşmedeki değişime bağlanmıştır. Bu

bağlamda da sosyal hizmet ve yardım hizmeti sunan kurumlarda koordinasyon ve işbirliği eksikliği olduğu, yoksullukla mücadelede uygulanmakta olan sosyal koruma programların etkili olmadığı belirtilmiş olup, faiz ödemeleri ve yüksek enflasyon sebebiyle gelir dağılımı ve sosyal refahı düzeltici, yoksulluğu azaltıcı politikaların daha az uygulanabildiği ifade edilmiştir. Gelir dağılımındaki adaletsizlikle alakalı olarak da ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılmasındaki etkisini sınırladığından bahsedilmiştir. Yine bu kalkınma planında “Sosyal Refahın Artırılması” adlı bölümde “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele” adlı bir başlık bulunmaktadır. Başlığın içeriği ise şu şekildedir; ekonomik büyümeden elde edilen gelir artışında yoksullar gerektiği gibi faydalanamamakta ve sosyal yardım ve sosyal güvenlik sisteminin yoksulları korumada yeterli olmadığı yer almaktadır. Dönemin işsizlik sigortası yasası ise işsiz kalanlara gelir güvencesi sağladığından olumlu olarak kabul edilmektedir.

Temel ilke olarak da; ekonomik büyümenin temel alındığı, mutlak yoksulluğun giderildiği, göreceli yoksulluğun azaltıldığı ve yoksul kesimin ortalama seviyeye yaklaştırıldığı sosyal ve iktisadi politikaların uyumlu şekilde uygulanması gerektiği belirlenmiş olup aşağıdaki konulara dikkat çekilmiştir.

- Aile yardımlarının da sosyal yardım programı çerçevesinde uygulanması için çalışma yapılması,
- Bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyinin azaltılması adına ekonomik, sosyal hizmet, eğitim ve sağlık yatırımlarına hız kazandırılması,
- Sosyal hizmet, sağlık ve eğitim hizmetlerin yoksullar için ulaşılabilir olması,
- Doğal afet ve ekonomik kriz gibi hallerde yoksulluğun artmasını önleyici sistemlerin oluşturulması,
- Tarımsal ürün çeşitliliğinin ve kırsal kesimde verimliliğin artması adına mesleki yönlendirme program ve projelerine ağırlık verilmesi,
- Yeni, küçük ve orta seviyedeki girişimcilerin teşvik edileceği ve desteklenmesi,
- Gönüllü kuruluşların ve özel sektörün sosyal hizmet faaliyetlerinin destekleneceğidir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yine “Sosyal Refahın Artırılması” bölümünde “Sosyal Hizmetler ve Yardımlar” başlığı altında ise,

- Yoksullukla mücadele için sosyal hizmet ve yardımların yoksullara daha etkin olarak ulaştırılması,
- Yoksulluğun azaltılması, sosyal korunmanın etkin olarak sağlanması, sosyal hizmetlerin ihtiyacı olanlara sürekli, yaygın ve etkili olarak ulaştırılmasının temel alınması,
- Yoksullara gıda güvencesinin sağlanması adına sistem geliştirilmesi,
- Yoksulluk hakkında bazı standart ve kriterlerin belirlenmesi,
- Sosyal hizmet ve yardımlardan faydalananların objektif olarak belirleneceği ve uygulama sonuçlarının takip edilmesi,
- Sosyal yardım ve hizmet sağlayan bütün birimler arasında işbirliğinin sağlanması,
- Sosyal koruma sistemi oluşturulması şeklindedir.

Son olarak Sekizinci Kalkınma Planı’nda “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele”ye “Sosyal Refahın Artırılması” ve Sosyal Hizmetler ve Yardımlar” bölümlerinde yer verilmiştir. Planı genel olarak incelendiğinde de;

Bu plana genel olarak bakıldığında; yoksulların gelir dağılımındaki dengesizlik sebebiyle ekonomik büyümeden yeteri kadar yararlanamadığı, sosyal yardım ve sosyal hizmet sisteminin yoksulları koruyamadığı ve sosyal yardım ve sosyal hizmetlere duyulan gereksinimin kentleşme ve değişen aile yapısı ile artış gösterdiği ifade edilmektedir. Bunlara ek olarak etkin sosyal korumanın sağlanması, yoksulluğun azaltılması, sosyal refahın artırılması, transfer sisteminin gelir dağılımını iyileştirecek hale getirilmesi ve adaletsizliğin dağıtılması da amaçlanmıştır (DPT, 2000: 74-102).

3.1.2. Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda Yoksullukla Mücadele

2007-2013 yılları arasını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planında, yoksulluk göstergelerinde ve gelir dağılımında olumlu gelişmelerin olduğu, sosyal harcamaların GSYİH krizden sonraki sıkı maliye politikalarına rağmen arttığı ve kişi başına düşen milli gelirin arttığı ifade edilmektedir. Bunlara ek olarak asgari ücretin reel olarak arttığı ve gelir artışını sağlayacak transferlerin yapıldığı, bahsi geçen transferlerin de genellikle

yoksul ailelere, öğrencilere, dul ve yetimlere, engellilere ve emeklilere aktarıldığının altı çizilmiştir. 2002-2004 yılları arasında ise ülkemizde kırsal alandaki yoksullukta artış yaşanırken genel olarak yoksullukta azalma olduğunu ve yine kırsal kesimde 2004 yılında ücretsiz aile işçilerinin en yoksul grup olduğu ifade edilmiştir. Kırdan kente göç edenlerin hem vasıfsız işgücünü oluşturmaları hem de eğitim seviyelerinin düşük olması sebebiyle hizmet sektöründe yevmiye karşılığında çalışmakta olduğundan bir yandan toplumsal uyum sorunu yaşamakta diğer yandan da düzenli gelire sahip olamamaktadır. Engellilerle ilgili olarak ise her beş engelli bireyden yalnızca birinin çalışabildiği, geri kalan kısmın da az talep nedeniyle istihdam dışı kaldığı ve uygun ortamın olmaması nedeniyle işsiz kaldığının altı çizilmiştir. Bu bağlamda da 2005’de 5378 sayılı Özürlüler Kanunu’nun yürürlüğe konulduğu ve kanunla engellilerin topluma katılmalarının hedeflendiği bu bağlamda da sosyal güvenlik, istihdam, eğitim ve sağlığa erişim imkanlarının yükseltileceği ifade edilmektedir. Bu kalkınma planında azalan çocuk işçilere karşı çocuk işçiliği ve sokakta çalışan çocuk problemlerinin hala önemli olduğu, kadın istihdamı probleminin kadınların halen sosyal dışlanma ve yoksulluk riskleri karşısında hedef olduğu, çocuklara ve kadınlara yönelik şiddetin engellenmesi adına eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının sürdüğü, yoksulluk riskiyle karşılaşanlara, engellilere, kadınlara, yaşlılara ve çocuklara yönelik sağlık, eğitim ve kültür hizmetlerinin artırılmasının devam edeceği ile değişen aile yapısı ve yaşlı nüfusunun artışının yaşlılara yönelik hizmetleri daha önemli kıldığı ifade edilmektedir. Bütçeden sosyal sigorta kuruluşlarına ayrılan tutarın GSYH’ ye oranı 2000’de %2,6 iken 2005’de %4,8 seviyesine ulaştığı belirtilmiştir. Sosyal güvenlik sistemindeki sorunlar ise şu şekildedir; sistemindeki denetim mekanizmasının etkin şekilde işlememesi, ortak bir veri tabanının olmaması, bilgi işlem yapısının yeterli olmaması, kuruluşların farklı hak ve yükümlülükler sunması ve bütün nüfusu kapsamamasıdır. Bahsi geçen sorunların çözülmesi içinse Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu yürürlüğe konulmuş ve böylelikle sosyal güvenlik kurumları bir yere toplanarak genel sağlık sigortası kurulması hedeflenmiştir. Yine kalkınma planında sosyal yardım ve hizmetlere olan gereksinimin arttığı ve bu artışın nedenlerinin ise işsizlik, nüfus artışı, aile yapısında meydana gelen değişim, kentleşme ve göç olduğunun altı çizilmiştir. Diğer yandan sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanacakların belirlenmesi adına sağlık kriterlerinin belirlenmesi çalışmalarına başlandığı, gönüllü kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi gereksiniminin devam ettiğine ve gerçekten ihtiyacı olanların nitelikli personel sıkıntısı ve kurumlar arası işbirliği

eksikliği sebebiyle gereken seviye de hizmet sunulamadığı ifade edilmektedir (DPT, 2006: 42-45).

Dokuzuncu kalkınma planında “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele başlığı altında,

- Aileye yönelik eğitici programların arttırılacağı, yaşlılar için evde bakım hizmetinin desteklenmesi ve kurumsal bakım adına huzurevlerinin sayısının ve kalitesinin arttırılması,
- Kadına şiddetin önlenmesi adına toplumsal bilincin arttırılacağı, kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının arttırılacağı ve kadınlar adına mesleki eğitim fırsatlarının geliştirilmesi,
- Kayıt dışı şekilde çalışan yoksullarla alakalı tedbirlerin alınması,
- Kırdan kente göç eden vasıfsız ve yoksul bireylerin işsizlik risklerinin azaltılması adına aktif istihdam politikalarını geliştirilmesi,
- Daha çok kırsal kesimdeki yoksul aile, engelli ve kız çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasının destekleneceği ve eğitime ulaşmalarının kolaylaştırılacağı ile çocuk işçiler adına önleyici tedbirlerin alınması,
- Engelliler adına sosyal fiziki çevrenin düzenlenmesi, korumalı işyerlerinin ve özel eğitim imkânlarının geliştirilmesiyle onların sosyal ve ekonomik hayata katılmalarının arttırılması,
- Transfer politikalarının etkin hale getirilerek yoksullar adına tekrardan dağılımının yapılması, sosyal güvenli sisteminin gelir dağılımındaki sosyal riskler için toplumdaki her kesime güvence sağlayarak olumlu etkiye sahip olmasının sağlanması,
- Yoksullara yönelik gelir sağlayıcı projelerin desteklenmesi, kırsal ve az gelişmiş bölgeler öncelikli olmak üzere girişimciliğin teşvik edilmesi,
- Yoksulluğu önlemeye yönelik hizmetlerin, yoksulluk kültürünü oluşturmayı engelleyen ve yoksulların üretici konumuna geçişini sağlayacak özellikle olması,
- Sosyal dışlanmasının ve yoksulluğun engellenmesi adına uygulanan politikalarda bütün kesimlerin uyumlu olarak çalışmasının sağlanması,
- Sosyal dışlanma ve yoksulluk riski taşıyanların sosyal ve ekonomik hayatta yer almalarını sağlanması ve hayat kalitelerinin yükseltilmesidir.

Bunlara ek olarak planda, sistemden yararlananların belirlenmesi adına bir veri tabanı oluşturulacağı, kayıt dışı istihdamın engelleneceği, tespit mekanizmalarının nesnel ölçütler işleyen şekilde kurulacağı, sosyal güvenlik sisteminin bütün nüfusu kapsayacak hale getirileceği, sosyal yardım ve hizmet sisteminde etkililik, etkinlik, sosyal adalet ve eşitlik ilkelerinin temel olacağı ve sosyal sigorta sisteminin iş görenlerin tamamını kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacağı ifade edilmektedir (DPT, 2006: 88- 90).

Son olarak planda “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele” başlığı “Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi” bölümünde bulunmaktadır. Plana genel olarak bakıldığında ise, sosyal harcamalarda artış olduğu, bahsi geçen harcamaların muhtaç ailelere çocuklara, engellilere, yaşlılara yönelik olduğu; gelir dağılımında iyileşme ile yoksulluk verilerinde düşüş yaşandığı; gelir artışı adına transferlerin yapıldığı bunların da genellikle yoksul aile, öğrenci, engelli, dul- yetim, emeklilere yönelik olduğunun altı çizilmiştir. Bunlara ilavetende gelir dağılımı ve yoksulluktaki dengesizliğin kesin olarak azaltılacağı, yoksulluğun engellenmesi adına gerçekleştirilen hizmetlerin yoksulları üretici konuma geçiren ve yoksulluk kültürünü engellemeyi hedefleyen nitelikte olacağı ile engelli, yaşlı, çocuk ve kadınlara yönelik sosyal içermeyi hedefleyen çalışmaların gerçekleştirileceği ifade edilmiştir.

3.1.3. Onuncu Kalkınma Planı’nda Yoksullukla Mücadele

Dokuzuncu kalkınma planının ilk yıllarında iç siyasi gelişmelerin ve yaşanan küresel krizin Türkiye’yi de etkilediği, 2002-2006 yıllarında % 7,2 oranında artan GSYH, 2007-2012 döneminde % 3,3 oranında büyüdüğü belirtilmiştir. Bu dönemde kayıtdışı istihdam oranının özellikle tarım dışı sektörlerde gerilediği, çalışma saatlerinin azaldığı, asgari ücretteki artışın ise enflasyonun üzerinde olduğu vurgulanmıştır. Dokuzuncu kalkınma planında sosyal kalkınma ile ilgili önemli ilerlemenin kaydedildiğini, eğitim ve sağlık başta olmak üzere temel kamu hizmetlerinin daha nitelikli, yaygın ve kolay ulaşılabilir olduğunu, kapsayıcı bir sosyal güvenlik sistemi ve yaygın bir sosyal destek sisteminin sosyal içerme ve yoksullukla mücadele için oluşturulduğu belirtilmiştir. Plan döneminde sosyal sigorta kuruluşlarının tek çatı altında toplandığı, tüm vatandaşlara aynı standartlarda sağlık hizmeti sunan zorunlu genel sağlık sigortasının (GSS) kurulduğu, nüfusun neredeyse tamamına yakının sağlık sigortası kapsına alındığı vurgulanmıştır. Dünyada ekonomik kriz nedeniyle sosyal harcamalarda azalma

yaşanırken ülkemizde sosyal harcamalarda artışın yaşandığı, sosyal yardımların kapsamının genişlemesi ve miktarının artması, yoksullukla mücadelede kurumsal kapasitenin geliştirilmesiyle birlikte ülkemizdeki gelir dağılımının iyileşmesine katkı sağlandığı, kadınların, çocukların, engellilerin ve yaşlıların ekonomik ve sosyal hayatta yer almalarının, aynı zamanda yaşam kalitelerinin yükselmesi için önemli adımların atıldığı, geri kalmış bölgelerde sosyal içermenin sağlanması için Sosyal Destek Programlarının (SODES) ve bölgesel kalkınma planlarının uygulandığı belirtilmiştir. Ayrıca gelecek dönem için sosyal harcamaların denetiminin artırılması ve destek uygulamalarının üretim sürecine dahil olunacak şekilde iyileştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Düşük gelir gruplarına yönelik sosyal koruma kapsamında yapılan ödemelerde, ücret ve maaş gelirleri ile emekli aylıklarında önemli iyileştirmelerin yapıldığı, ayrıca yoksulluğun nesiller arası aktarımını engellemek için eğitim alanındaki sosyal yardımlarda düşük gelir gruplarına önem verildiği, bir önceki kalkınma planına göre bu alandaki yardımın yaklaşık iki katına çıkarıldığına değinilmiştir. 2006 yılında ülkede toplam kamu sosyal harcamalarının GSYH'ye oranının % 0,86 iken 2011 yılında % 1,18'e ulaştığını, sosyal hizmet ve yardım alanındaki dağılımı gidermek için çalışma yapıldığı, bu alanda faaliyet gösteren kurumların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altında yeniden yapılandırıldığı belirtilmiştir. Sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanacakların tespitinde nesnel ölçütlerin getirildiği, sosyal transferden yoksul kesimin daha etkin yararlandırılması ihtiyacının ise devam ettiği, sosyal yardım faaliyet gösteren kuruluşlar arasında işbirliği ve iletişim artırıldığı, korumaya muhtaç çocuklar için, sevgi evi ve çocuk evi modeline geçildiği, engellilere yönelik evde bakım ve eğitim desteğinin artırıldığı, sosyal yardım ve istihdam arasındaki bağın güçlendirilmeye çalışıldığı, engelliler için istihdam teşviklerinin genişletildiği vurgulanmıştır. Bu bölümde temel amaç olarak, “yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması” esas alınmıştır. Bunun için ailenin ihtiyaçlarına bütünsel olarak yaklaşan arz odaklı ve istihdam bağlantılı sistemin sosyal hizmet ve yardım alanında kurulması gerektiği belirtilmiştir. Planın kapsadığı dönemlerde mutlak yoksulluğu minimum seviyeye indirilmesi ve göreceli yoksulluğa odaklanması amaçlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı 2013: 19-43).

Onuncu kalkınma planında “Sosyal Koruma” başlığı altında:

- Engellilerle yönelik yardım ve hizmetlerin özelliklerin artırılması,
- Fiziki çevrenin engelliler için uygun şekle getirilmesi,
- Kamu hizmetlerine ulaşılmasında fırsat eşitliğinin güçlendirilmesi,
- Sosyal yardım ve hizmet programlarında belirli standartların oluşturulması,
- Sosyal hizmet ve yardım sağlayan kurumları kalitelerinin artırılması,
- Sosyal istihdam ve yardım bağlantısının güçlendirilmesi, yoksul kesimin üretken duruma geçişini ve istihdamını sağlayacak programlara devam edilmesi,
- Sosyal hizmet ve yardım alanında bir bütün halinde hizmet sunulması adına Aile Sosyal Destek Programının (ASPED) uygulanması,
- Sosyal transfer ve vergilerin gelir dağılımı eşitliği sağlama etkisinin artırılması,
- Yaşlıların evde bakımlarına adına verilen hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması,
- Yoksullukla mücadelede STK katılımlarının arttırılacağı ve yerel yönetimlerin konu ile ilgili rolünün arttırılacağı şeklindedir (Kalkınma Bakanlığı 2013: 44).

Bu kalkınma diğer iki kalkınma planının aksine içeriğinde yoksulluk bulunan bir başlığa sahip değildir. Onun yerine “ Sosyal Koruma” başlığı altında ele alınmıştır. Plan genel olarak değerlendirildiğindeyse; dünyanın aksine ülkemizde sosyal harcamaların arttığı, yoksullukla mücadele için yapılan çalışmaların gelir dağılımı iyileştirdiği, sosyal içerme adına programların uygulandığı ve yoksulluğun nesiller arasında aktarımının engellenmesi adına eğitime önem verildiği ifade edilmiştir. Bunlara ek olarak göreceli yoksulluğa odaklanması, mutlak yoksulluğun minimum seviyeye indirilmesi ile sosyal yardım ve hizmetlerde bütüncül hizmet sunulmasının hedeflendiği ve bunun için belli standartlar belirleneceğine yer verilmiştir.

3.2. Türkiye’de İşsizlik ve Genç İşsizliği ile Mücadele ve Dönüşüm

Türkiye’de işsizlik gelişen ekonomiye rağmen hala önemli bir sorundur. İşsizlik sorununun çözümüne yönelik atılan adımlar olumlu bir takım gelişmeleri beraberinde getirir. İşsizlikle mücadelede tam bir başarı sağlayamamıştır. Oldukça genç ve

dinamik bir nüfusa sahip olan ülkemizde işsizlik sorununa yönelik alınan tedbirler arasında meslek edindirme kursları, kredi ve hibe destekleri, ücret sübvansiyonları, SGK prim desteği, doğrudan yatırıma yönelik teşvikler gibi uygulamalar sayılabilir.

3.2.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Genç İşsizliği

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967 yıllarını kapsamakla beraber, gençlik konusuyla alakalı olarak, nüfus artış hızı ve nüfusun tarımsal yoğunluğuna dikkat çekilerek, istihdamla alakalı şu dört madde belirlenmiştir (Basmacı, 2011: 132). Bu maddeler şu şekildedir;

- İş gören nüfusu meslek gruplarına adaletli şekilde bölüştürmek,
- Bütün seviyelerin yeterliliğini baz alan bir çalıştırma politikasıyla nitelikli iş görenlerin yerinde kullanılması,
- İş gücünün mesleki yeterlilik düzeyinin artırılması,
- İşsizlik sorununa çözüm bulunmasıdır (DPT, 2019: 442).

1968-1972 dönemi İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, gençlik konusuna sorunlar başlığı altında değerlendirmiş ve 14-24 yaş arasındaki bireyler genç olarak kabul edilmiştir (DPT, 2019:257-258).

- Kalkınmadaki en önemli grubun gençler olduğu üstünde durularak onlara gereken imkân ve ihtiyaçların sağlanması durumunda gelecekte ülke adına faydalı olacaklarının ön görülmesi,
- Yaygın eğitim ile kırsalda yaşayan genç nüfusun ve öncelikli olarak genç kadın ve kızların devamlı olarak gelişen sosyal ve ekonomik yaşamın gereklerine uyabilmeleri adına programlar yapılması,
- Gençlere ortaokul ve lisede iken mesleki ve sosyal rehberlik hizmetiyle destek sağlanarak onların özel sorunlarında, ders dışındaki faaliyetlerinin geliştirilmesinde, kabiliyetleri çerçevesinde üst seviye de öğrenme ya da okulu bırakanların bir mesleğe yönlendirilmesi ile boş zamanlarında bir işte çalışmalarını planlamada yardımcı olunmasıdır.

1973-1977 dönemini kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda genç işsizliği açısından, istihdama teşvik edici ve okuldan işe geçişi kolay bir hale getiren politikalar

içermektedir. Bu politikalar şu şekildedir (DPT, 2019: 791-792);

- Gençlik ve Spor Bakanlığı gençlere hizmet veren örgütler arasında işbirliğini sağlayarak bu hizmetlerin etkinliğini ve boyutunu yükseltecektir.
- Gençlerin Gençlik ve Spor Bakanlığı önderliğinde, öncelikli olarak yüksek öğrenim gençliğinin ülke genelinde yayılmış olan kalkınma projelerinde kabiliyetleri çerçevesinde gönüllü olarak katılmaları imkânları araştırılacak ve özendirilmeleri sağlanacaktır.
- Okula gitmeyen ya da gidemeyen gençlerin eğitilmesi adına yaygın yayım ve eğitim imkânlarından faydalanılarak onlara ekonomik ve sosyal faaliyetlerle ilgili yetenek ve becerilerin kazandırılmasının sağlanmasıdır.

1979-1983 dönemini kapsayan dördüncü beş yıllık kalkınma planında her ne kadar gençlerin istihdam edilmesi adına bir politika belirlenmese de gençlerle ilgili bazı sorunlardan bahsedilmiştir.

- Kentlerde eğitim ve öğretim imkânlarının artması, sanayide ücretlerin ve kentteki yaşam cazibesinin arttırılması gibi nedenlerden dolayı gençlerin kırsaldan göç etmesinin ekonomik olarak aktif olanların sayısını azaltmaktadır.
- Genç işçilerle alakalı olarak yer ve su altında çalıştırma yasağı, ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılma yasağı, gece çalıştırılma yasağı, çocuk işçi çalıştırma yasağı ve çalışma yerleri ve şartların ile alakalı her ne kadar düzenleme yapılsa da uygulamada yeterli ve etkin bir denetim sistemi oluşturulamamıştır.

1984-1989 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında daha önce yapılan planlarda bulunan gençlerin işsizliği ve istihdam edilmesi gibi konulara gençlik sorunları bağliğında değerlendirilmiştir. Üstelik plan gençlerin istihdam edilmesiyle alakalı belirgin politikaların belirlendiğı de ilk kalkınma politikası olma özelliğini de taşımaktadır. İlgili madde şudur:

- Gençlere orta öğretim seviyesinden başlanarak mesleğe yöneltme hizmetleri sağlanacaktır (DPT, 2019: 133-155).

1990-1994 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında, istihdamın geliştirilmesi ve sürdürülmesi ile ilgili en belirgin plandır. Bu planda 15-24 yaş arasındaki bireyler genç olarak değerlendirilmiştir ve onların istihdamını direkt ve dolaylı olarak etkileyebilecek maddeler bulundurmaktadır.

- Toplumun farklı kesimlerindeki gençlerin okula gitmesi, eğitime devam etmesi ve nitelikli iş gücü olabilmeleri adına birden fazla çalışma yapılması,
- Yaygın eğitimde ilk hedefin istihdama yönelik beceri eğitimin verilmesi olacaktır. Bu bağlamda da iş ve işçi kurumuyla işbirliği yapılarak meslek ve beceri kazandırıcı eğitimin kapsamı ve imkânlarının da genişletilerek konuyla alakalı olarak özel ve kamu istihdam kuruluşlarının hizmet vermeleri adına teşviki sağlanacaktır (DPT, 2019: 288-296).

1996-2000 yılları arasını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, genç nüfusla ilgili birden çok tespitte bulunularak onların istihdam sorunu ile gelecekteki durumları üstünde durularak bilhassa gençlerin eğitim imkânlarındikkat çekilmiştir. Kısacası planda gençlerle alakalı maddelerin çoğu eğitimle ilgilidir (DPT, 2019: 22-29).

2001-2005 yılları arasını kapsayana Sekizinci Beş Yıllık Plan'da ise amaç, genç bireylerin istihdam ve serbest zamanı değerlendirme, sosyal güvenlik, iş hayatı, eğitim ve sağlık gibi problemlerinin belirlenmesi ve belirlenen problemlere çözüm bulunmasıdır (Kayalı, 2015:138).

Planda ayrıca piyasadaki temel sorunlar yinelenerek bu sorunların çözüme kavuşturulması adına bazı hedefler belirlenmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Belirli ve yeni standartlar dışındaki çalışma türlerinin uluslararası standartlara uyması sağlanarak istihdamın artmasının sağlanması,

- Meslek danışmanlığı sisteminin kurulmasının sağlanması ve Türk meslekler sözlüğünün güncellenerek 250 meslek standardının ve sınav soru bankasının oluşturulması,
- KOBİ'lere destek verilerek istihdam oluşturma potansiyellerinin artırılması,
- İş gücü piyasasının etkinliğinin artırılması adına ekonominin gereksinim duyduğu işgücünün farklı eğitimlerle yetiştirilmesi ve bunun için Meslek Standartları Sınav ve Belgelendirme Sisteminin oluşturulması,
- İstihdam yapısının tarım dışı sektörler çerçevesinde değiştirilmesi,
- Eğitim ve istihdam projesi sonucunda 81.000 işsiz adına istihdam garantili kursların gerçekleştirilmesi,
- Engelliler, gençler ve kadınlar ile alakalı aktif ve pasif istihdam politikalarının uygulanması,
- Beyin göçünün önlenmesi adına nitelikli ve vasıflı işgücünün yurtiçinde istihdam edilmesinin sağlanması,
- Aktif istihdam politikalarının istihdam hizmetlerindeki etkinliğinin artırılması, özel istihdam bürolarının faaliyetlerine imkan tanınması, vasıfsız işçiler ve işsizlerin belirli eğitimlerle daha yetkin olmasının sağlanması, mesleki danışmanlık sistemi kurulup ve uygulanması ile eğitim ve istihdam projelerinin uygulanmasının sürdürülebilirliği hedeflenmiştir (DPT, 2019: 103-104).

2007-2013 Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planını kapsayan dönemde gençler genellikle bireysel ve toplumsal birden fazla problemle karşılaşmıştır. Bu sorunların başında ise istihdam sorunu, umutsuzluk, özgüven eksikliği, toplumsal olaylara duyarsızlaşma ve aileden kopma bulunmaktadır.

Planda özetle, işgücü piyasasının geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. Eğitimin işgücü piyasasına cevap verebilmesi, aktif istihdam politikalarının geliştirilmesi gibi öneriler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yerel yönetimlerin istihdam politikasının oluşturulması adına yapılacak düzenlemelerin yapılması gerekliliği,

- Yenilikçi girişimciliğin meslek, başlangıç veya risk sermayesi olarak desteklenmesi,
- Ulusal Mesleki Yeterlilikler Kurumu'nun kurulması gerekliliği,
- Ulusal İstihdam Stratejisi'nin oluşturularak uygulanması,
- Bütün iş görenlerin iş ve hayat şartlarının iyileştirilmesi adına sosyal politika uygulamalarına ağırlık verilmesi,
- Mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin bütün işçileri kapsamı,
- Öğrencilerin mesleki eğitim sistemi, ekip halinde çalışma, sorun çözebilme ve karar verebilme, sorumluluk alabilme gibi piyasanın ihtiyaç duyduğu temel yeteneklere sahip olmasının sağlanması.
- Meslek dallarının eğitim sürelerinin ve içeriğinin Sendika, Üniversite, Odalar ve STK'larla koordineli şekilde belirlenmesi,
- Kırdan kente göçenlerin iş piyasasına uyan çalışmalarda bulunabilmesi ve göç ettikleri alanla ilgili beceri kazandırılmaları,
- İşsizlik sigortası fonunun bütün işsizleri kapsayacak şekilde mesleki eğitim programlarına aktarılması,
- İşkur' un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi ve sertifika programları veren kurumların koordine edilmesi sağlanarak istihdamın artırılması,
- İş gücü niteliğinin mesleki ve hayat boyu eğitimle geliştirilmesi,
- İşgücü piyasasının talep ettiği mesleklerle ilgili mesleki eğitimlerin uygulanması,
- Kurumlarla istihdam politikası arasındaki koordinasyonu güçlendirilmesi,
- Girişimciliğin teşvik edilmesi ve öncelikle gençlere ve kadınlara yönelik olanların desteklenmesi,
- Ekonomi politikalarındaki her bir aşamanın nitelikli işler oluşturulmasını amaçlayan istihdam stratejilerinin konulması gerekliliği,
- Dezavantajlı gruplar adına alternatif politikaların oluşturulması gerekliliği şeklindedir (DPT, 2019: 39-84).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Plan'ına göre; ülkemizde 2012 yılında 18 yaş altı nüfusun %30'unu, 15-24 yaş arası nüfusu %16,6'sını meydana getirmektedir. Diğer yandan 15-29 yaş aralığının % 47,1'i iş gücü piyasasında, 31,4'ü eğitimde %28,1 ise iki yerde de

bulunmaktadır.

Kalkınma Planında gençlere yönelik maddeler ise şöyledir;

- Genç bireyler, bilgi toplumunun gereklilikleri ile gelişmiş, ülkenin kalkınması adına konuya dâhil, girişimci, insani ve milli değerlere haiz, kendisine güvenen, dinamik ve aktif hale getirilmeleri ile yine gençlere verilen hizmetin daha kaliteli hale getirilmesi ve istihdam ve eğitimde olmayanların toplumsal ve iktisadi yaşama katılımlarının yükseltilmesi amaçlanmıştır.
- Genç bireylerin sosyal hayatta karar verici ve söz sahibi olabilmesi adına platformlarda daha faal olması adına yardımcı olunacaktır.
- Genç bireylerin zararlı alışkanlıklardan ve şiddetten uzak tutulması adına sanat, kültür ve spor gibi alanların gelişmesi adına uygulanan programların devamlılığının sağlanacağıdır.

Bunlara ek olarak kadınlar ve gençler başta olmak üzere dezavantajlı grupların istihdamının artırılması ve iş gücüne katılımı, kayıt dışı istihdam, iş kazalarının, işsizlik oranlarının ve kırılğan istihdamının düşürülmesi ve iş gücü niteliğinin artırılması gibi konular halen önemini korumaktadır. Çünkü işgücü piyasasında etkinliğin artması adına aktif ve pasif işgücü programları, sosyal diyalog, alt işverenlik, kıdem tazminatı ve esnek çalışma vb. alanlarda sosyal taraflarla uzlaşma sağlanmasıyla ilerlenmelidir. Üstelik sektörel, yerel ve bölgesel işgücü dinamikleri çerçevesinde gençlerin ve kadınlar başta olmak üzere bütün gruplar adına nitelikli istihdam fırsatlarının geliştirilmesi sürdürülecektir. Son olarak genç nüfusun meydana getirdiği demografik imkân penceresinden en yüksek düzeyde yararlanması ve nüfusun bu haliyle korunmasının çalışılmasına ek olarak ülke ekonomisini destekleyecek etkili bir göç yönetiminin meydana getirilmesi hedeflenmiştir (DPT, 2019: 42).

3.2.2.Genç İşsizliğini Önlemeye Yönelik Aktif İşgücü Piyasası Politikaları

İşgücü piyasasında eşitliğin sağlanmasına yardım eden en önemli politikalardan bir tanesi aktif istihdam politikalarıdır. Bu bağlamda uygulanan politikalarsa gençler gibi dezavantajlı gruplara yöneliktir. Çünkü bu politikalarla istihdam sağlanırken hem eksik istihdamdan tam istihdama geçiş hem de ekonomide verimliliğin artmasına katkı

sağlanmıştır (Erol, 2013: 21).

3.2.2.1. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları

Daha çok uzun vadeli işsizliğin ya da genç işsizliğin yüksek seviye de olduğu alanlarda, istihdam sübvansiyonları ya da işsizlerin istihdamıyla desteklenmesiyle işgücü piyasasının canlandırılmasının hedeflendiği uygulamalara ücret ve istihdam sübvansiyonları denilmektedir. Öte yandan sübvansiyonlar genellikle ekonomik gelişme dönemlerinde uygulanmaktadır. Programın amacı ise dezavantajlı grupların sosyal dışlanma yaşamaması adına istihdamı teşvik ederek toplumsal bir amaca liderlik etmektedir (Basmacı, 2011: 145-146).

Öte yandan sübvansiyonların yeni iş alanı yaratıp yaratmadığı hala tartışılmakla beraber iki adet olumsuz etkiye sahiptir: İlk olarak, işverenler toplam istihdamı yükseltmektense yaşlı çalışanları sübvansiye edilmiş olan gençlerle değiştirmektedir. İkinci olarak, maliyetin yüksek olması ve bu durumun kaldırılması hedeflendiğinde bazı gruplarda baskıya neden olmasıdır. Bu aksaklıklar ise ancak ödeme miktarları ve süreçlerine destek olacak hedef grupların dikkatle belirlenmesi ve etkili bir denetim mekanizmasıyla minimum seviyeye düşürülebilecektir. Bu açıdan incelendiğinde ise yine genç işsizliğin çözülmesinde ücret sübvansiyonları ikinci derecede önem taşıyan destekleyici ve ülkelerin zenginlikleriyle doğru orantılı politikalar (Erol, 2013: 22).

3.2.2.2. Doğrudan Kamu İstihdam Yaratma Programları

Uzun dönemli işsizliğin hasar veren neticelerini yok etmeye ve kişilerin iş gücü piyasasıyla olan ilişkilerini tümüyle kesmek adına işsizlere gelir desteği sağlamayı hedefleyen programlara doğrudan kamu istihdamı yaratma programları denilmektedir.

Programların kapsamında genel olarak kısa ve geçici olarak uygulanan ve özel projeler çerçevesinde düşük nitelik gerektiren işlerin istihdamı yer almaktadır. Bu nedenle de programlar, uzun vadeli istihdamın sağlanması ve işsizlerin piyasaya entegre edilmesinde etkili değildir. Çünkü genelde son yol olarak başvuru kamu işleri yaratma programları genç işsizlerini istihdam sorununu yok etmektense onların ek gelir elde ederek piyasadan kopmamalarını amaçlayan tamamlayıcı uygulamalardır. Nitekim program her ne kadar bütün dezavantajlı gruplara yönelik olsa da genellikle gençler üzerine çalışılmaktadır (Basmacı, 2011: 147-148).

3.2.2.3. İşgücü Piyasasına Yönelik Eğitim Programları

Ülkemizdeki eğitim sisteminde genç istihdamın yaratılmasındaki en büyük problemlerden bir tanesi eğitim kurumları ve iş dünyası arasındaki bilgi alışverişi noksanlığıdır. Üstelik konu Dünya Bankası'na hazırlanan “Yüksek Öğretim Politika Çalışması: Türkiye’de Yüksek Öğretim için Stratejik Yönelimler” raporunda da yer bulmaktadır ve rapora göre özel sektör ve yüksek öğretim kurumları arasında çok az bilgi paylaşımı söz konusudur. Staj imkânlarının sınırlı olması ve yüksek öğretim programlarının müfredatlarının bölgesel ihtiyaçları dikkate alacak şekilde hazırlanmaması da sorunun çözülmemesinde etkindir (Murat ve Şahin, 2011: 115).

Üstelik işgücü piyasaları ile yüksek öğretim arasındaki eşgüdümsüzlük önemli göstergelerle daha da kesinleşmektedir. Bu durumun en önemli göstergelerinden bir tanesi, Yüksek Öğretim Kurulu tarafından üniversite sınavından önce belirlenmekte olan farklı programlara alınacak olan öğrenci kontenjanların yıllar boyunca yalnızca marjinal değişimlere uğramış olan statik bir yapıdan meydana gelmesidir. Ancak günümüzün dışa açık rekabetçi ekonomilerinin ihtiyacı, işgücü piyasalarında gerekli hallerde yeni alanların ortaya çıkarılarak, zaten var olanlardan bazılarının önemini yitirmesi ya da bütünüyle yok edilmesi şeklindedir (Murat ve Şahin, 2011: 115).

Bütün bunlarla birlikte işgücü eğitim programlarının doğru şekilde yürütülebilmesi adına devletin; finansman sağlamak, eğitim programları düzenlemek , bilgi ve standartları derlemek gibi görevleri bulunmaktadır. Hatta iş gücünü hâkim şekilde analiz edebilen, istihdam politikalarını oluşturma sorumluluğuna sahip, hangi alanda işgücü talebi olduğunu, hangi sektörlerle yönelik niteliksel iyileştirme yapılması gerektiği, işsiz gençlerin hangi vasıflara sahip olduğu ve ne kadar süredir işsiz kaldıklarını en iyi bilen kurumlarda kamu istihdam kurumlarıdır. Dolayısıyla da bu kurumlar, hem hangi mesleklere talep olduğunu verilerle görebilmeleri hem de mesleki eğitim alanlarını belirleyebildiklerinden daha sağlıklı iş gücü eğitim programları tasarlayıp onları organize edebilmektedirler (Erol, 2013: 21).

3.2.2.4. Girişimciliğin Desteklenmesi

İşsizlik probleminde girişimciliğin yaygınlaştırılması istihdamı arttıran en önemli etkindir. Üstelik bu girişimler dinamik işletme yapılarını da geliştirmektedir. Fakat bu girişimlerin en ciddi problemlerinden bir tanesi, ilk faaliyet yıllarında piyasada başarısız

olmalarıdır. Bu bağlamda da yeni kurulacak olan KOBİ'lerin başlangıç dönemlerinde sürdürülebilir olmaları adına bazı destek mekanizmaları gerekli olmaktadır. Nitekim ülkemizde konuyla ilgili olarak birçok destek mekanizmaları denetlenmekte ve uygulanmaktadır. Örnek vermek gerekirse; bütün ülkede kurulan İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) çok farklı projeler çerçevesinde uygulamaya konulmuştur (Gürer ve Korkmaz, 2011: 44).

KOSGEB ise kendi işini kurmak isteyenlere, Girişimcilik Destek Programını oluşturmuştur. Programın amaçları şu şekildedir; sürdürülebilir ve başarılı işletmelerin kurulmasının, girişimciliğin desteklenmesinin ve girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, yerel dinamiklere dayalı girişimciliğin desteklenmesi ile istihdamın artırılması ve iş geliştirme merkezleri ile girişimciliğin yaygınlaştırılması ve desteklenmesidir. Girişimcilik Destek Programı en az 60 saatten oluşan atölye ve eğitim çalışmalarından meydana gelen bir eğitim programını içermektedir. Üstelik uygulamaları girişimcilik eğitimlerini yine KOSGEB İş-Kur, üniversiteler ve Belediyelerden destek alarak düzenlemektedir. Düzenlenen eğitimler ise özel ve genel hedef grupları olan kadınları, gençleri ve dezavantajlı grupları içermektedir. Hatta eğitim sırasında bir ücret talep edilmemektedir. Bunlara ek olarak KOSGEB'in kapsamında iki tür destek bulunmaktadır. Bunlar; Yeni Girişimci Desteği ve İş Geliştirme Desteğidir.

Diğer yandan girişimcilikle alakalı danışmanlık ve eğitim hizmetleriyle gençlerin daha başarılı olabileceği de belirtilmektedir. Çünkü genç girişimciler, gereken finansal ve beşeri sermayeye ulaşamadıklarında konuyla ilgili deneyim kazanamamaktadır. Verilen bu eğitimlerin sayesinde kendilerine sağlanan kaynakları yerinde kullanabileceklerdir. Eğitim programları kapsamında verilen hizmetler içerisinde vergi yapısı, yasalar, ekonomik gelişmeler, İK eğitimleri, üretim ve yönetim teknikleri, banka ilişkilerinde yardım ve finansal danışmanlık eğitimlerinin bulunmaktadır.

Bunlara ek olarak uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan genç istihdamıyla alakalı çalışmalarda da girişimciliğin altı çizilmektedir. Fakat küçük girişimcilere bu kadar önem verilmesindeki temel neden yalnızca gençleri istihdam etmek değil Neo-liberal politikalarla beraber enformel sektörün genişlemiş olmasıdır. Çünkü enformal sektör işletmeleri genelde mikro işletmeleri ekonomik büyümenin motoru olarak kabul

etmektedir. Bu bağlamda da girişimciliğe ekonomik büyüme ve istihdam sağlanmasında aracı olduğundan çok önem verilmektedir. Fakat devletler genç işsizliğini yükleneceği sorumlulukları az da olsa hafifletebilecek veya aşabilecek birden fazla boyutlu problem olarak kabullenmelidir. Nitekim, sistemin kendi içinden doğan genç işsizliğine, yine kendi içinden girişimcilik faaliyetleriyle çözüm aramak ancak çözümün sorumluluğunu devlete yıkmaktır.

3.3. Türkiye’de Engellilik Üzerine Sosyal Politikaların Dönüşümü ve Güncel Durum

Dezavantajlı gruplar içerisinde en fazla desteklenmesi gereken kesim şüphesiz engellilerdir. İnsanın yaşamı boyunca her an karşılaşabileceği bir durum olan engellilik, sosyal politika uygulamalarında da oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Bununla beraber eğitim, sağlık, ulaşım, istihdam gibi birçok alanda sosyo-ekonomik desteğe ihtiyaç duyan engelli bireylerin yaşam standartlarını geliştirmeye yönelik uygulanan politikaların hala istenilen seviyede olmadığı çok açıktır. Aynı zamanda toplumsal anlamda bir engellilik bilincinin oluşturulması ve engellilere yönelik davranış eğitimi verilmesinin yanında, engelli ailelerinde gerekli eğitim ve rehabilitasyon sürecine tabi tutulması önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.1. Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar

Ülkemizde engellilerin istihdam edilmesiyle alakalı sosyal politikalar 1960’lı yıllarda başlanmış ve 1967’de yürürlüğe giren Deniz İş Kanunu ve 931 Sayılı İş Kanunu hükümleriyle de şekillenmeye başlamıştır. 1990’lara gelindiğinde de engellilik, kamuoyunun ve devletin gündeminde daha fazla yer alarak engellilikle ilgili politikalar kamusal ve hukuki birden çok alanda düzenlemeye dâhil edilmiştir. 2003 tarihli 4857 Sayılı Kanun’un 30. Maddesinde de buna benzer hükümler tekrar düzenlenerek korunmalarına devam edilmiştir. Ancak bu düzenlemeler yalnızca zorunlu kota tekniği ile sınırlı kalmıştır. Diğer yandan milli bir engelli politikasını belirleyen kurum olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı 1997’de kurulabilmiştir. Engellilikle alakalı örgütlü harekette ancak bu süreçten sonra ivme alabilmiştir. Bu bağlamda da ülkemizde ilk kez 1999’da gerçekleştirilmiş olan I. Özürlüler şûrasının temel kararları arasında Özürlüler Kanununun çıkarılmasından bahsedilmiştir. Bu kanunun içeriği medikal modele daha yakın olmakla beraber engellilere yönelik sosyal politikalar, engellilerle ilgili kanuni hakların düzenlenmesiyle ilgili ihtiyaç ve taleplerle şekillenmiştir (Özgökçeler ve Alper,

2010: 33-54). Sosyal politika kapsamında değerlendirilmeye başlanması ayrıca önemli paradigma değişimler bir nebze olsa değişikliğe uğramıştır. Ancak engelli sorunlarının en doğru şekilde çözülmesine yardımcı olan en önemli politika aracı 1.7.2005’de kabul edilen 5378 sayılı “Özürlüler Kanunu”dur. Yine de politikaların oluşturulmasında en verimli ve etkili çözümünde stratejilerin belirlenmesi engelliğe bakılma şekli ile alakalıdır (Oğuztürk, 2005: 20-21).

Diğer yandan ülkemizde uygulanmakta olan engelli istihdam politikalarıyla eldeki somut veriler AÇSHB stratejik planları çerçevesinde hazırlanan yıllık faaliyet raporları ile incelenmelidir. Burada ise çalışmamızın kapsamında stratejik planlama kavramından bahsetmek gerekmektedir.

Kavramın tanımı şu şekildedir; herhangi bir kuruluşun uzun ve orta vadeli hedefler çerçevesinde temel politika ve ilkelerini, önceliklerini ve onlara ulaşma da izlenecek yöntem ve yollarla kaynak dağılımının düzenlendiği planlardır. Üstelik kurumda görev yapmakta olan bütün kademelerdeki bireylerin katılımı ve kurum yöneticisinin tam desteğini de içeren ve sonuç almaya yönelik bütün çabaları da teşkil etmektedir. Yine stratejik planlama, kuruluşun hedef ve amaçlarını bulmak adına gereken yöntemlerin belirlenmesini de gerektirmektedir. Bunlara ek olarak hesap verme sorumluluğuna ve kaynak tahsisinin önceliklere dayandırılmasına yardımcı da olmaktadır (5378 Özürlüler Kanunu m. 14; Tüzün, 2008: 7; DPT Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Klavuzu, 2006: 7).

Yine çalışmamız için AÇSHB engelli istihdam politikalarının araştırılmasında çalışmaya veri sağlama kaynağının birincil belgesi stratejik planlarının incelenmesi gerekliliğinin saptanmasında yasal dayanak olan Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunun ilgili maddeleri önem arz etmektedir.

Bu bağlamda da, 5318 sayılı Kanunun amacı madde 1’e göre; “ kamu kaynaklarının verimli, etkin ve ekonomik şekilde kullanılması, hesap verilebilirliği ve mali saydamlığın sağlanması adına kamu bütçelerinin hazırlanması, uygulanması, maliyetlerin muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve mali kontrolün sağlanmasıdır. Madde 9 ise; kamu idareleri ilgili mevzuat çerçevesinde oluşturulan ilkeler kapsamında vizyon ve misyonları oluşturmaları ve stratejik hedefler çerçevesinde ölçülebilir ve somut hedefler belirlemelidir. Çünkü kurumlar amaçlara yönelik etkinliklerin performanslarını

ölçmek adına daha evvel belirlenen performans göstergeleriyle bu süreçlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi adına bir stratejik plan hazırlamaktadır. Bunlara ek olarak yine stratejik planlama, kuruluş veya kurumların hedef kitlesinin, paydaşların beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanması adına bahsi geçen süreçlere dâhil edilmesini ifade etmektedir (5318 Kamu Mali Kontrol Kanunu).

3.3.2.Türkiye’de İstihdam Edilen Engel Grubu İstatistikleri

Engelli kişilerin problemlerinin belirlenmesi ve engellilerin özel durumlarına uyan, etkin ve kapsamlı politikaların oluşturulmasında ilk olarak engelli sayısı ve engelli grupların dağılımları bilinmelidir. Çünkü bu bilgilerle engelliler adına sağlanacak olan sosyal yardım ve hizmetler ile bunlarla alakalı stratejik planlama metotlarının belirlenmesi adına politikalar oluşturulmaktadır (Seyyar, 2015: 47-48).TÜİK tarafından tüm ülke genelinde yapılan 2010engellilerin sorun ve beklentileri araştırmasından elde edilen verileri hedef kitlesi ve içeriği şöyle açıklanmaktadır: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüyle yapılan protokol çerçevesinde; ulusal engelliler veri tabanında kayıtlı olan engelli bireylerin sosyal hizmetler, iş hayatı, sağlık, eğitim gibi alanlarda genel yapıyı özetleyen temel göstergelerle, günlük hayatta karşı karşıya kaldıkları sorunlarla beklentilerini ifade eden istatistiklere ulaşılarak, bahsi geçen politikaların etkili şekilde oluşturulması çerçevesinde kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır (TÜİK, 2018).

Tablo 1:

**Kayıtlı Olan Engelli Bireylerin Cinsiyet, Yerleşim Yeri, Engel Oranı, Yaş Grubu
ve Engel Türleri, 2010**

	Toplam	Görme Engelli	İşitme Engelli	Dil ve Konuşma Engelli	Ortopedik Engelli	Zihinsel Engelli	Ruhsal ve Duyusal Engelli	Süreğen Hastalık	Çoklu Engellilik
Toplam	100,0	8,4	5,9	0,2	8,8	29,2	3,9	25,6	18,0
Erkek	58,6	67,0	57,5	67,0	56,2	61,1	67,9	56,2	53,5
Kadın	41,4	33,0	42,5	33,0	43,8	38,9	32,1	43,8	46,5
Yerleşim Yeri									
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kent	62,4	59,2	67,1	70,6	59,8	61,1	61,0	64,6	62,8
Kırsal	37,6	40,8	32,9	29,4	40,2	38,9	39,0	35,4	37,2
Engel Oranı									
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
%20	%39	15,2	28,3	16,6	52,3	33,8	6,7	12,3	17,1
%40	%69	42,4	28,1	78,8	37,1	49,4	43,3	25,8	40,0
%70 +		42,4	43,6	4,6	10,5	16,9	50,0	61,9	43,0
Yaş Grubu									
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-6	4,9	1,4	9,6	25,1	3,7	7,4	2,0	3,6	3,7
7-14	16,2	5,1	17,4	37,1	5,1	36,1	10,5	4,6	11,5
15-24	17,2	16,1	20,9	14,9	13,1	27,5	9,3	9,2	14,9
25-44	27,7	36,2	32,4	11,7	39,2	23,3	49,5	23,6	25,0
45-64	18,9	25,5	12,0	7,5	22,1	4,9	22,1	33,1	18,4
65 +	15,2	15,8	7,7	3,7	16,7	0,8	6,6	25,9	26,4

Kaynak: (TÜİK, Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010).

Yukarıda TÜİK’ den elde edilen veriler zihinsel engellilerin öteki engelli gruplar içinde en az istihdam edilen grup olduğunu göstermektedir.

TÜİK, Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010 verilerine göre; “Ulusal Engelliler Veri Tabanına” kayıtlı olan engellilerin, %58,6’sı,erkek% 41,4’ü kadındır. Yerleşim yerine göre, % 62,4’ü kentte, %37,6’sı kırsal kesimde yaşamaktadır.%20 %39 arası ile % 70 ve üstü engel oranına sahip olanlar %42,4’tür. Kayıtlı engellilerin % 4,9’u 0-6 yaş grubu, % 16,2’si 15-24 yaş grubu, % 27,7’si 15-24 yaş grubu, % 2 18,9’u 45-64 yaş grubu, % 15,2’si 65 ve üzeri yaş grubundadır.

Kayıtlı engellilerin % 29,2’si zihinsel engelliler, % 25,6’sı süreğen hastalığı olan engelliler, % 8,8’i ortopedik engelliler, % 5,9’u işitme engelliler, % 3,9’u ruhsal ve duygusal engelliler, % 0,2 dil ve konuşma engelliler ve % 18’i birden fazla engele sahiptir.

Tablo 2:**Kayıtlı Olan Engelli Bireylerin Engel Türüne Göre Çalışma Durumu, 2010**

	Toplam	Görme Engelli,	İşitme Engelli	Dil ve Konuşma Engelli	Ortopedik Engelli	Zihinsel Engelli	Ruhsal ve Duyusal Engelli	Süreğen Hastalık	Çoklu Engellilik
Çalışanlar	14,3	24,8	26,8	18,0	25,5	5,8	7,6	13,6	11,4
Ücretli, Maaşlı, Yevmiyeli	77,4	80,1	79,8	76,7	82,3	67,7	66,5	75,6	77,1
İşveren, kendi hesabına	15,0	14,0	10,4	(0)	10,3	13,4	17,7	20,2	15,4
Ücretsiz Aile işçisi	7,6	6,0	9,8	(0)	7,3	18,9	15,8	4,2	7,4
Çalışanların SGK(1)'ya Kayıtlılık durumu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kayıtlı	69,6	70,2	75,2	69,3	79,7	47,4	41,6	70,4	68,5
Kayıtlı Değil	30,4	29,8	24,8	30,7	20,3	52,6	58,4	29,6	31,5
Çalışmayanlar	85,7	75,2	73,2	82,1	74,5	94,2	92,4	86,4	88,6
İş arayan	6,3	14,4	13,5	13,8	11,5	2,6	8,1	5,3	4,1
Diğer	93,7	85,6	86,5	86,2	88,5	97,4	91,9	94,7	95,9

Kaynak: (TÜİK, Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010).

TÜİK'in elde ettiği bu veriler zihinsel engellilerin diğer engel gruplar içerisinde en az istihdamı sağlanan engel grubunu oluşturduğunun istatistiksel göstergesidir.

Yine tablodaki kamuda engelli istihdam edilen engelli istatistik verileri de zihinsel engellilerin az istihdam edildiğini destekler niteliktedir.

DPB tarafından hazırlanan 2018 yılı engellilerin kamuda istihdamına yönelik sayısal veriler aşağıdaki gibidir.

Tablo 3:**Kamuda İstihdam Edilen Engelli Oranları Devlet Personel Başkanlığı, 2018**

İstihdam edilen Memurlarının Engelli Grupları, Engelli Oranları ve Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı, 2018				
		Kadın	Erkek	Toplam
Engelli Oranı %	%40-%60	9.809	30.509	40.318
	%61-%80	2.013	5.746	7.759
	%81-100	1.372	3.568	4.940
Engel Oranlarına Göre Sayısal Dağılım		13.194	39.823	53.017
Engel Grubu	Dil ve Konuşma	124	331	455
	Ruhsal ve Duygusal	270	1100	1.370
	İşitme ve Konuşma	1.076	2.426	3.502
	Zihinsel	611	2.731	3.342
	Ortopedik	3.914	10.979	14.893
	Süreçten (Kronik)	1.556	4.535	6.091
	Görme	2.460	7.990	10.450
	Sınıflanamayan	3.183	9.731	12.914
Engel Gruplarına Göre Dağılım		13.194	39.823	53.017
Eğitim Durumu	İlköğretim	919	5.751	6.670
	Ortaöğretim	3.806	15.460	19.266
	Ön lisans	2.852	7.051	9.903
	Lisans	4.259	10.843	16.102
	Lisansüstü	358	718	1076
Eğitim Durumlarına Göre Dağılım		13.194	39.823	53.017

Kaynak: (www.dpb.gov.tr , 21.03.2019).

Tabloda görüldüğü üzere DPB istatistiklerinden sağlanan verilere göre; ülkemizdeki en kalabalık engelli istihdam grubunu engellilik oranı %40 ile %60 olanlar meydana

getirmektedir. Ancak bu durum yeni istihdam politikalarına rağmen ağır engellilerin istidamı konusunda başarısız olduğu gözler önüne serilmektedir. Yine tablodan elde edilen diğer sonuçlar ise şu şekildedir; cinsiyet bakımından kadınların, engel bakımından zihinsel engellilerin dezavantaja sahip olduğu ve kamuda istihdam edilen engellilerin düşük seviyede eğitilmiş oldukları şeklindedir.

3.3.3. Engelli İstihdamından Sorumlu Bakanlık Olarak Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)

Daha öncede bahsettiğimiz üzere ülkemizde engellilerle ilgili hizmetlerin gerçekleştirilmesi adına 571 sayılı KHK ile 30.05.1997’de Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlığın kurulma amacı ise şudur; engelliler adına hizmetler yürüterek ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılmasıyla, engellilerle alakalı ulusal politikaların oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Diğer yandan kurum 22.11.2002’de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı olarak 2011 yılına kadar çalışmalarına devam etmiştir. Kurumun görevleri 633 sayılı KHK’nın 2. Maddesinde detaylı şekilde ifade edilen görevleri ana çerçevede; aile yapısı ve değerleri, engelliler gibi dezavantajlı gruplarla alakalı strateji ve politikaların belirlenmesi, sosyal hizmet ve yardımlar adına standart, ilke ve usullerin belirlenmesi, sosyal yardımlar ve hizmetler olarak sayılabilmektedir (Altunok, 2014: 90-92).

Diğer taraftan Ulusal İstihdam Stratejisi’nde, istihdam hizmeti veren kamu kurum ve kuruluşların AÇSHB çatısında bir araya getirilmesini ve mevzuatın geliştirilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir. 2014-2023 istihdam hedeflerinin bulunduğu “Ulusal İstihdam Stratejisi ise dört temel politika birleşenlerinden bir tanesi olan özel politika gerektiren grupların istihdamının arttırılmasından meydana gelmektedir. Bu bağlamda AÇSHB’nin hizmet sunmada bahsi geçen grupları önceliğine alması aynı zamanda ilgili Bakanlığın istihdamla ilgili sorumluluğunun arttığını da ifade etmektedir. Çünkü AÇSHB’ nin dezavantajlı grupların tümünü kapsayacak şekilde örgütlenmesi yine bakanlığın toplumsal sorunlar grubuyla ilgili politika yapma ve uygulama görevini üstlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Son olarak ülkemizde AÇSHB engelli haklarıyla ilgili sosyal politikaları yapabilecek kurum olduğundan yine kurum engellilerle alakalı istihdam, eğitim ve rehabilitasyon gibi hizmetlerin sunulması adına oluşturulan Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel

Müdürlüğü'ne ait yıllık idare faaliyet raporlarının incelenmesiyle zihinsel engelli bireylerin istihdam edilmesi ile adına politikaların araştırılması hedeflenmektedir.

3.4. Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar

Bir ülke için gelişmek demek her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması demektir. Türkiye'de yapılan cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmalar kadınların ilerlemesi ve güçlenmesi hedefiyle yapılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde kadınlara yönelik sosyal politikalar üzerine değerlendirme yapılacaktır.

Eğitim: İnsanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olan eğitim; insanları belli bir amaca göre yetiştirme sürecidir. Eğitim, çağlara ve toplumların gelişim düzeylerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Günümüzde eğitiminin amacı; eğitim ile bireysel ve ekonomik yeterliklerini geliştirerek toplumsal sürekliliği sağlamaktır. Cumhuriyet'in kuruluşundan önce 1921'de toplanan ilk Heyet-i İlmiye ile birlikte başlayan eğitim çalışmalarının sonucu, Cumhuriyet'in ilanının ardından yapılan yasal düzenlemeler, eğitimin yaygınlaştırılmasına verilen önemin bir göstergesidir.

Günümüzde, Türkiye'sinde yapılan yasal düzenlemelerin hemen hepsinde fırsat eşitliğine atıfta bulunularak kadın ve erkek arasındaki ayrımın ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda tüm vatandaşların eğitilmesi koşuluyla, ülkemizdeki mevcut ataerkil toplum yapısı sebebiyle kadınların eğitim imkanlarından yeteri kadar yararlanamadıkları gözlenmektedir.

Pekin Eylem Platformu'nda kadının ilerlemesi ve güçlendirilmesi adına kadın ve kızların gelişmeleri ve güçlendirilmesinin artırılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu bağlamda kadınlara yönelik kredi imkanlarının sağlanması bilim ve teknoloji, tarım ve toprak, mesleki eğitim bilgisi, iletişim olanakları gibi ekonomik kaynaklara eşit ulaşmalarını sağlayacak tedbirlerin alınması dile getirilmiştir (Pekin Deklerasyonu, 1995: 4).

Dünyada ve ülkemizde başlayan kadın hareketleri ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması kapsamında yapılan çalışmalardan biri de sağlık alanında yapılan çalışmalardır. Yine araştırmaların sonuçlarına göre Türkiye'de bebek ölüm, çocuk ölüm, beş yaş altı ölüm hızında ve anne ölüm(canlı doğum) oranlarında azalma görülmektedir. Ayrıca doğum öncesi bakım hizmetlerinde ve sağlık personelinin

katılımıyla gerçekleştirilen doğum oranlarında artışlar gözlenmektedir. Hem anne hem çocuk için doğum sonrası bakım hizmetleri, gebeliği önleyici yöntemler ve erken evliliklerin önlenmesi konusunda bilincin artmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Sağlık Bakanlığı tarafından “ Sağlık Sektörü İçin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı 2012-2015” kapsamında çalışmalar devam etmektedir. Bütün bu yapılan çalışmaların genişletilmesi için sağlık çalışanlarına yönelik eğitim programları da sürmektedir

Çalışma Yaşamına Katılım: İkinci Dünya Savaşı sırasında erkekler askerlik nedeniyle ordu emrine verildiğinde ekonomik dengenin korunması için kadının ev dışında, iş alanlarına girmesi sağlanmıştır. Bu olay ücret karşılığı çalışma sürecini gündeme getirmiş ve kadın çalışanlara önemli bir işgücü olarak bakılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte kadınların bugünkü anlamda “ücretli” olarak ve “işçi” statüsü altında çalışma yaşamı içinde yer almaları 18. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde kamu ve hizmet sektörünün büyümesi, kadınların toplam işgücü içindeki oranlarının artmasına neden olmuştur (Çiçek, 2013: 107-110).

TÜSİAD, Dünya Bankası ve ASPB işbirliğinde “ Adım Adım Anadolu Buluşması” toplantıları gerçekleştirilmiş olup, ASPB himayesinde “ İş’te Eşitlik Platformu” kurulmuştur. Türkiye’de kadınların ekonomik fırsatlara erişimini arttırmak amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. İŞKUR tarafından kadınlara yönelik kurslar, meslek ve iş danışmanlığı hizmetleri verilmektedir. KOSGEB “ Kadın İş Geliştirme Merkezleri” ile kendi işlerini kurmak isteyen kadın girişimcilere başlangıç desteği verilmektedir. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından Kadın Girişimciler Kurulu kurulmuştur. İŞKUR, KOSGEB ve Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı da kadınlara yönelik çeşitli hizmetler vermektedir. MEB’e bağlı Halk Eğitim Merkezlerinde kadınlara ve kızlara yönelik çeşitli kurslar açılmaktadır. Türkiye’de bazı bölgelerin az gelişmişliğine bağlı olarak GAP, DAP, DOKAP projeleri yürütülmektedir. Yoksulluğu önleme amaçlı olarak Türkiye’de mikro kredi uygulamaları devam etmektedir.

3.5. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar

Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biride yaşlanma sorunudur. Sorunun geçmiş dönemlerde fazla önemsenmemesi yeterli deneyime sahip olamamamıza neden olmuştur. Yaşlanma sorunu yalnızca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyanın neredeyse her yerinde artan yaşlı nüfus, aktif çalışanlar üzerinde her geçen gün biraz daha yük oluşturmaktadır. Bu durum yaşlanma sorunuyla alakalı gerekli politikaların üretilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu bağlamda insan hayatını uzatmaya yönelik politikaların üretilmesi yanında yaşlı nüfusunda yaşam standartlarını artırmaya yönelik tedbirlerin de alınması gerekmektedir.

Yaşlılara yönelik sosyal politikalar genel hatları ile şu şekildedir:

- **Gelir Güvencesi Sağlamaya Yönelik Politikalar:** Yaşlı bireyler fiziksel biyolojik ve psikolojik yönden zor dönemler geçirmesi nedeniyle ekonomik yaşamdan uzak tutulmaktadırlar. Bu bakımdan yaşlı bireylere yönelik harcamaları asgari seviyede tutmak ve toplumsal hayata yük olmasını engellemek yaşlı bakımı konusunda kabullenilmiş bir bakış açısıdır. Mevcut emeklilik ve yaşlı aylıkları bu tutumun bir sonucudur. Yaşlı bireylere yönelik ihtiyaçların karşılanması toplumun tüm kesimleri üzerinde yük oluşturmaları nedeniyle emekli maaşları, sağlık ve sosyal güvenlik sistemi açısından rolleri tartışma konusu olmuştur. Bu durum yaşlı bireyin hakları açısından risk oluşturmaktadır. Halbuki yaşlanma bir tercih değil bir zorunluluktur. Tüm bireylerin uzun süre yaşaması durumunda mutlaka karşılaşılabilecek kaçınılmaz bir durumdur. Bu yüzden yaşlıların sağlıklı ve onurlu bir yaşam sürmelerinin önündeki engelleri kaldırmak ve onlara destek olmak kamusal bir görevdir (Doğrul ve Tekeli, 2010: 12).
- **İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Politikalar:** Yaşlı bireylerin iş hayatına katılımını kolaylaştıran etkenlerden bir diğeri ise küreselleşmeyle beraber istihdamda meydana gelen değişimdir. Bu bağlamda teknolojiye meydana gelen gelişmeler esnek çalışma şekillerini tercih edilebilir hale getirmiştir. İşin ve işgücünün niteliğini değişmesini beraberinde getiren esnek çalışma kavramı aile içerisindeki rollerin değişmesine de neden olmuştur. Değişen aile içi rollerle beraber yaşlı bireylerin evde oturmak yerine iş dünyasında daha kolay yer alabilecekleri gibi, çalışma saatleri daha az olan ya da fiziksel güce fazla ihtiyaç duymayan evde çalışma şeklindeki işlerde çalışarak çalışma hayatında var olmaya devam edebileceklerdir. Bu bağlamda yaşlıların

Çalışma yaşamına katılımları ülke ekonomisine ciddi katkılar sağlayacaktır (Doğrul ve Tekeli, 2010: 12).

- Yaşam Boyu ğrenme: Yaşlanan toplumlarda önemli bir rol oynayan öğrenme, toplum içerisinde yaşlıların istihdama katılımını sağlayarak bilgi ve becerilerini yeniden geliştirmek, sağlık ve sosyal harcamalarını kontrol altında tutmak gibi uygulamalarla yaşlanan toplumlardaki zorlukları fırsatlara çevirme konusunda önemlidir. Gün geçtikçe küresel bir hal alan dünyamızda yeni teknolojiler ve uygulamaların sürekli gelişmesi sonucunda öğrenme durağan değil aksine sürekli bir eylem olma zorunluluğu haline gelmiş, işyerlerinde informal öğrenme yerine bilgi alışverişi tercih edilir bir yöntem olmuştur. Bu açıdan bakıldığında yaşlı insanlar için yaşam boyu öğrenme bilgi toplumuyla iletişim halinde olmak açısından önemlidir (Doğrul ve Tekeli, 2010: 12).
- Aktif Yaşlanma Eylem Planları: Kavramsal olarak aktif yaşlanma bireylerin yaşlandıkça yaşamaktan daha fazla mutluluk duyarak sağlık ve güvenlik hizmetlerinden mümkün mertebede yararlanabilmesidir. Yaşlıların sağlık ve güvenlik gibi ihtiyaçlarını gerçekleştirirken kendilerini ifade edebilmesini ve içinde bulundukları toplumdan dışlanmadan yer bulmasını kapsamaktadır. Bunun beraber fiziksel yönden aktif olmayı içererek, yaşlı bireylerin aktif bir biçimde yaşama katılmasını sağlayan politikalardan oluşan kavram, aynı zamanda yaşlılara yönelik yaşam standartlarının st seviyede oluşmasını sağlamaktadır (AB Bakanlığı, 2011: 2).
- Kamu Politikaları: Uluslararası tecrübeler, 50 yaşını aşmış bireylerin iş hayatını uzatmak adına aşağıdaki önlemlerin alınmasını gerekli grmştir
 1. 45 yaşını aşmış bireylerin niteliklerine ve yeterliliklerine yönelik iyileştirici kamu politikalarının geliştirilmesi,
 2. Kamu İstihdam Hizmetleri ve Kamu İstihdam Servisi (PES) dışında görevlendirilen istihdam hizmetleri sağlayıcıları da dahil olmak üzere, yetkili kuruluşlarca etkili ve uygun bir şekilde uygulanan açık hedefi olan 45-50 yaş grubundaki işsizlerin etkinleştirme programlarını organize etmek,
 3. Bireylerin erken emekli edilmesinin önüne geçerek, emeklilik

olanaklarını azaltıp mobilitayı artıracak tedbirlerin uygulanması (AB Bakanlığı, 2011: 2).

- Yaş Ayrımcılığını Önlemeye Yönelik Politikalar: Genel anlamda kişilerin dış görünüşlerine karşı oluşan ayrımcılığı ifade eden yaş ayrımcılığı hemen hemen her alanda kendini göstermektedir. Özellikle yaşlı işçilere karşı gösterilen tutumlar neticesinde belirginleşen yaşlı ayrımcılığı bireylerin, işe giriş aşamasından başlayarak işten erken ayrılmasına yönelik teşviklere varıncaya dek sürmektedir. Yaşa yönelik yapılan bu ayrımcılık kimi zaman bireyin genç olması kimi zamanda yaşlı olması nedeniyle farklı muamele görmesine yol açmaktadır. Genç bireylere yönelik yapılan ayrımcılığın en önemli sebebi olarak mesleki yetersizlik ve tecrübesiz olması gösterilmektedir. Yaşlı bireyler ise yaşlanmanın bir sonucu olan fiziksel yetersizlik, gelişen teknolojiye uyum sağlayamaması ve teknolojik aletleri kullanamaması gibi nedenlere dayanmaktadır. Bu bağlamda yaşlı bireyler önceleri mesleki tecrübeleri nedeniyle işveren ve toplum için daha değerli görülürken günümüz dünyasında iş gücü piyasasına yük ve gereksiz görülmektedirler (Buz, 2015: 269).
- Sağlık Yardımlarından ve Hizmetlerinden Yararlandırmaya Yönelik Politikalar: Yaşlılarında herkes gibi eşit haklara sahip olmaları son derece önemlidir. Fakat bir takım nedenlerden dolayı sağlık alanında eşitsizlikler meydana gelmekte ve yaşlı bireylerin sağlık hizmetinden eşit bir biçimde yararlanmasına engel teşkil etmektedir. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği'nin yaptığı bir çalışma yaşlıların düşük eğitim seviyesi nedeniyle sağlık hizmeti almalarında önemli bir eşitsizliğin olduğu görülmüştür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen olan bu durumun önüne geçilebilmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir (Bahar vd. 2009: 89).
- Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politikalar: Dünya genelinde yaşlanmada ciddi artışlar yaşanmakta ve bu durum yaşlı bakım hizmetlerinin daha aktif çalışmasını gerektirmektedir. Yaşlanan dünya ile beraber önemli bir sorun haline gelen yaşlı bakımı sosyal hizmetlerin alanına giren önemli konu olarak görülmektedir. BM'nin de kabul ettiği yaşlı ilkelerinde, yaşlıların ihtiyaçlarının

karşılanması ve yaşlılığın özellikle aile ve toplum tarafından benimsenmesi yaşlanan bireylerin mutlu ve huzurlu bir yaşlılık dönemi geçirebilmeleri için kamu politikalarının oluşturulması gerekli görülmüştür. Yaşlılara yönelik bakım, yaşlıların bağımsız bir biçimde yaşayabilmeleri, toplumsal yaşama katılımları yaşlı ilkeleri olarak sayılmaktadır bu bağlamda yaşlıların kendilerine yetecek ekonomik bir gelire sahip olmaları toplumsal yaşamın dışına çıkarılmamaları bilgi ve becerilerine dayalı bir yaşam sürmeleri ve her türlü sosyal aktiviteye katılarak aktif bir biçimde yaşlanmaları sağlanmalıdır (Bahar vd. 2009: 89).

3.6. Eğitim, Sağlık ve Bakıma Yönelik Sosyal Politikalarda Dönüşüm

Ülkemizde son dönemlerde sosyal politikada meydana gelen büyük dönüşüm, aynı zamanda eğitimde yapılan yatırımlarda da önemli etkiye sahiptir. Şöyle ki; 2002’de MEB bütçesi yaklaşık 11 Milyar iken bu bütçe 2017’de 122,4 milyara ulaşmıştır. Üstelik okullaşma oranlarında da artış yaşanmıştır ki, 2002’de okullaşma oranları ilköğretim % 90,98, ortaöğretim de % 50,57, yükseköğretimde % 14,65 iken bu oranlar 2016’da ilköğretim %96,51, ortaöğretim de % 82,54, yükseköğretimde % 40,87’ye kadar artmıştır. Bunlara ek olarak öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile derslik başına düşen öğrenci sayısında da azalmalar meydana gelmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, 2017).

Yine son dönemlerde, farklı istihdama sahip bireylere farklı kalitelerde sağlık hizmeti sunan korporatist özellikli sosyal güvenlik sisteminde gerçekleştirilmiş olan değişimler sayesinde sağlık hizmetlerinde ciddi gelişmeler meydana gelmiştir. Bu değişimlerle, formel sosyal güvenlik sistemi dışındakilere de sağlık hizmeti sunulmada da ciddi adımlar atılmıştır (SPF, 2014). Bunların sonucu olarak da ülkemizde yaşam süresi 2002’de 65 iken 78’e yükselmiştir (TÜİK, 2017). Öte yandan geçtiğimiz 15 yılda anne ölüm oranının yüz binde 64.7’den yüz binde 14.7’ye gerilediği, beş yaş altı ölüm hızının binde 40’tan binde 9.4’e, bebek ölüm hızının binde 31.5’ten binde 7.3’e ve cepten yapılan sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamasına oranının % 16.3 oranına gerilediği de belirtilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, 2017). Fakat UNICEF Dünya Çocuklarının Durumu 2014 yılı raporuna göre ülkemiz beş yaş altı ölüm hızı oranında 194 ülke arasından 120. Sırada yer almaktadır (UNICEF, 2014).

Bakım politikaları ise 3 farklı üç farklı hedef kitle bulunmaktadır. Bunlar engelli, yaşlı ve çocuk bakımıdır. İlk olarak engelliler sosyal politikada öncelikleri olan bir grup haline gelmiştir ve engellilerle ilgili sosyal politikalarda ciddi gelişmeler meydana gelmiştir. Örnek vermek gerekirse, ilgili bakanlığın mevzuatında 2005, 2006 ve 2007’de gerçekleştirilen düzenlemelerle bakıma muhtaç engellilere bakmakta olan bireylere, bakmak zorunda oldukları kişi sayısı, onlara düşen ortalama aylık gelir tutarı asgari ücretin üçte ikisinden az olması şartları çerçevesinde aylık bakım parası ödenmektedir (SPF, 2014).

İkinci olarak yaşlı bakım hizmetlerinin, ülkemizdeki yaşlı bakımı için kurumsal kapasitenin zayıflığı, giderek artan yaşlı nüfus ve ailelerin yaşlı bakımı konusunda daha az yeterliliğe sahip olması nedeniyle bir öncelik olabilecek iken, konuyla ilgili sorumluluk daha çok ailelere bırakılmaktadır (SPF, 2014).

Üçüncü olarak çocuklar bakıma ihtiyacı olan bir diğer gruptur. Çünkü çocukların bakımı tümüyle ailelere bırakılmıştır (SPF, 2016). TÜİK verilerine göre de ülkemizde 0-5 yaş arasındaki çocukların bulunduğu evlerden bahsi geçen çocukların bakımının % 89’u annelere aittir (TÜİK, 2013). Nitekim son dönemlerde korunmaya muhtaç çocuklarla alakalı hizmetlerde ciddi gelişmeler meydana gelmiştir. Bu bağlamda da ASPB’nin ilk önceliği bütün çocukların aile ortamı ile desteklenmesi ilkesidir. Yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bir çocuğun koruma altına alınmasındaki temel nedenin ekonomik yoksulluğa dayandığı durumlarda o ailelere ekonomik ve sosyal destek vererek çocuğun ailesi yanında bakılmasını sağlamaktadır. Diğer yandan öz ailesi ile yaşama fırsatı olmayan çocuklarsa ya koruyucu aile yanında desteklenmekte ya da evlat edindirme hizmetlerinden (şartlar uygunsa) yararlandırılmaktadır. Bu iki durumun gerçekleşmemesi halinde ise çocuklara aile ortamına en yakın ev tipi kuruluşlarda bakılmaktadır. Bu bağlamda da Haziran 2017’de toplu bakım sağlanan yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları kapatılarak az çocuğun kalabildiği ve aile ortamına benzeyen çocuk evleri ve siteleri sistemine geçilmiştir (ASPB, 2017).

3.7. Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalarda Dönüşüm

Çocuk bireylerle ilgili sosyal politika uygulamalarının ortaya çıkma nedeni, sanayileşmeyle beraber artan çocuk işçilerin yoğun olarak kullanılmasıyla çocuk

emeğinin koruma altına alınması gerekliliğidir. Bu çerçevede de 19. Yy süresince birden çok düzenleme geliştirilmiş ve kurumsallaşma sağlanmıştır. Daha sonra da refah devletinin gelişmesiyle devletler konuyla ilgili daha fazla sorumluluğun altına girmiştir. Üstelik sosyal politikalarının uygulama alanı genişletilmiş ve çocuk hakları birçok uluslararası belgeyle korumaya alınmıştır. Şöyle ki; Sosyal politikalar kapsamına terk edilmiş, suçlu ve yoksulların korunmasına ek olarak çocukların kültürel, fiziksel ve duygusal gelişiminin sağlanması da ilave edilmiştir.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere ülkemizdeki çocuk bakımı politikalarının kapsamı genişletilmiş ve yaklaşımda farklılaşmalar yaşanmıştır. Yine de GSMH' de çocuklar için ayrılan payın seviyesi çok düşüktür. Şöyle ki; 2015'de sosyal koruma harcamaları içerisinde aile ve çocuk yardımlarının GSYH payı yalnızca % 0,4 seviyesindedir (TÜİK, 2016). Yine de çocuklarla ilgili bakım politikaları dışındaki politikalar çerçevesinde birden fazla kurum faaliyette bulunmaktadır.

2017 yılında yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ülkemiz çocuklarıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülmekte olan önleyici ve koruyucu politikaların değerlendirilmesi ve kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğinin artırılması maksadıyla bir çalıştay gerçekleştirmiştir. Çalıştaydan elde edilen sonuca göre ise, ülkemizde çocuklarla ilgili uygulama ve politikalar koordinesiz, çok parçalı ve birbirinden kopuk yapıdadır. Bu durumda çocuklarla ilgili etkin sosyal politikaların uygulanmasındaki en büyük sorunu belirtmektedir. Yine rapordan elde edilen bir diğer sonuca göre, çocuk hizmetleri çerçevesinde güvenilir veri ve bilgiye ulaşmak oldukça güçtür ve kurumlar arası verilerin paylaşılabilceği bir ortak veri sistemi acilen oluşturulmalıdır. Bununla beraber yalnızca çocuğa yönelik çalışma yapılmasından ziyade aileye ve çevreye yönelik çalışmalarda yapılmalıdır ve çocukların korunmasıyla alakalı politikalarda aile temel alınmalıdır (ASPB, 2017).

3.8. Yerel Yönetimlerde Sosyal Politika Dönüşümü

Yerel yönetimlerin sorumluluğundaki bireylerin, ailelerin ve toplulukların sorunlarını çözüme ulaştırmak amacıyla politikalar belirlenmelidir. Toplumun yapısına zarar verecek suçlarla mücadele kapsamında önleyici politikalar, doğal afetlerin oluşturabileceği zararlara karşı destekleyici politikalar, yoksulluk ve göç gibi nüfusu ve çevresini etkileyen durumlara karşı koruyucu politikalar belirlenmesi gerekir (Aydın,

2008).

Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetler ve fayda gören gruplar şu şekildedir (Aydın, 2008).

- Çocuklara ilişkin; eğitim hizmetlerinin sağlanması, sokaklarda çalışan çocuklara rehberlik görevi, çocuk bakım evlerinin açılması, sağlık hizmetleri, kültürel hizmetler oluşturmak,
- Gençlere ilişkin; madde bağımlılığında erken tespit, mesleki kursların açılması, eğitim faaliyetlerinde öncü olmak, gençlerin kültürel ve sanatsal faaliyetleri yürütebileceği merkezlerin oluşturulması, spor faaliyetleri için alanlar tesis etmek,
- Yaşlılara ilişkin; sağlık hizmetleri sunulması, gıda, giyecek temini yapmak, ulaşım hizmetlerinde indirimler tanımak, yaşlı bakım evlerini açmak, destek kredileri vermek,
- Engellilere ilişkin; ulaşım araçlarında ergonomik değişimler oluşturmak, parkları yolları caddeleri engellilerin rahatlıkla kullanabileceği şekilde düzenlemek, fizik tedavi birimleri oluşturmak, meslek edindirme birimleri açmak, tüm meslek dallarına ait işletmelerde engelli personelin istihdam edilmesine yönelik zorunluluk oluşturmak, sosyal faaliyetlere aktif katılımını sağlamak adına ulaşılabilirlik ortamı oluşturmak,
- Yetişkinlere ve muhtaç ailelere ilişkin; erzak, giyecek, yakacak yardımı, destekleyici krediler vermek, nüfusu fazla olan ailelere sosyal yardımlar götürmek,
- Şehirleşmenin getirdiği sorunlar, kentsel dönüşümün planlamasını yapmak, konut alanları ve çevre düzenlemesi yapmak,
- İstihdama yönelik projeler yürütmek, meslek edindirme kursları açmak, meslek örgütleri ve sendikalarla ortak çözümler yaratmak, İş-Kur çatısı altında işsizlere yönelik kalkınma politikaları oluşturmak olarak sıralanabilir.

Kamu hizmetlerinin yerele indirgenmesi adına yerel yönetimler sosyal politika araçlarını oluşturup uygulamaya yönelik adım atarlar. Birçok devlette kamu alanındaki istihdamın yaratılması yerel yönetimlerin sorumluluğu altındadır. Kamu hizmetleri kapsamında iş koşullarını iyileştirmek adına, toplu pazarlık ve toplu iş sözleşmelerinde

düzenlemeleri yaparak istihdama katkı sağlayacak olan yerel yönetimlerdir (Ersöz, 2011: 66).

Yerel yönetimlerin başarısı halka hizmet edilebilirliği ölçüsünde hizmetin yerele yakınlaştırılmasıyla etkinleştirilebilir. İnsanların ihtiyaçlarının karşılanması toplumun devlete olan güvenini sağlarken, katılımcı bir yönetim tarzının da oluşturulmasına katkı sağlar (Çevikbaş, 2010: 26-27).

Yerel yönetimler halkın kararlara katılımcılığını başrol olarak ilke benimserse siyasi otoritenin kontrolünü ve idari mekanizmanın düzenli işlemlerini sağlar. Böyle düzenli işleyen sistemlerde toplumsal refah artar ve bireylerin hayat kalitesi yükselir (Çevikbaş, 2010: 27).

3.9. Sosyal Politika Dönüşümünde Bilişim Teknolojileri

Literatüre bakıldığında sosyal hizmetlerde bilişim teknolojilerinin kullanımına yönelik farklı bir kavram görülmemekle beraber sosyal hizmetin de önemli bir parçası olan insani hizmetlerde bilişim teknolojilerinin kullanımı şeklinde kavramlaştırıldığı görülmektedir. Kavrama öncülük eden Schoech, insani hizmetleri, birey, aile, grup ve toplulukların karşılaştıkları duygusal ve ruhsal travmalar, aile içi şiddet, boşanma, çocuk istismarı, işsizlik, suça yönelme gibi sorunlara yönelik olarak bireysel ve kolektif olarak verilen hizmetler şeklinde tanımlamaktadır (Schoech, 1999: 32).

İnsani hizmetlerin verilmesinde görev yapan psikiyatrist, psikolog, sosyal hizmet uzmanları gibi profesyoneller, alandaki görev ve sorumlulukları çerçevesinde gerek politika yapıcısı, gerek üst ve orta düzey yönetici ve gerekse doğrudan hizmet veren meslek elemanı olarak görev yapmaktadırlar (Schoech, 1999: 32). Söz konusu bu meslek çalışanları insani hizmetlerin verilmesinde nitelikli, etkin, çözüm odaklı ve sürdürülebilir olması için mesleki yetkinlikleri ve sorumlulukları nispetinde bilişim teknolojilerinden istifade etmektedirler.

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler neticesinde toplumlar bilgi toplumuna dönüşerek yaşamın her alanına nüfuz etmiştir. Bu bağlamda sosyal hizmet de bilgi toplumunun bir parçası olarak bu dönüşüme etkilenmiştir. Otuz yılı aşkın bir zamandan beri sosyal hizmet uygulamalarında bilişim teknolojileri giderek artan bir biçimde kullanılmaktadır. Bu bağlamda Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği

(NASW). Bu yükümlölük çerçevesinde, sosyal hizmet uzmanları, sosyal politika geliştiricileri, sosyal hizmet kuruluşlarının yönetim kademesinde çalışanlar ve sosyal hizmet öğrencileri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanıcılarına dönüşmektedirler. Bu gelişimi takiben 2005 yılında Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW) ve Sosyal Hizmet Odalar Birliği (ASWB) Teknoloji ve Sosyal Hizmet Uygulamalarında Standartlar yayınlamışlardır. Bu standartların belirlenmesindeki amaçlar şu şekilde belirtilmiştir:

- Sosyal hizmet uzmanları tarafından verilen teknoloji bağlantılı hizmetlerin kalitesini geliştirerek sürdürmek,
- Teknolojiyi daha etkin kullanabilmeleri için sosyal hizmet uzmanlarına rehberlik etmek,
- Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki çalışmalarında başvurdukları teknolojilerin kullanımını izleyebilmelerine ve değerlendirmelerine yardımcı olmak;
- Müracaatçıları, hükümetin düzenleyici kuruluşlarını ve diğer kişi ve kurumları sosyal hizmet sunumunda teknolojinin kullanımı üzerine mesleki standartlar hakkında bilgilendirmek.

Bilişim teknolojilerinin otuz yılı aşkın sürede gerçekleşen bu büyük gelişimi neticesinde sosyal hizmetin hemen hemen her alanında kendisine yer bulmuştur. Doğrudan hizmet sunumu düzeyinde yer alan ve sosyal hizmet uzmanlarının kullanımına sunulan bilişim teknolojileri, uzman ve müracaatçı arasındaki iletişimi zenginleştirerek, nitelikli bir müdahale gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Uzmanlar çalışmalarını bilgisayar üzerinde planlamakta, çalışmalarının niteliğini yine bilişim teknolojilerini kullanarak takip edebilmektedirler. Sosyal hizmet kuruluşları, verilen hizmete ait verilerin raporlaştırılması, insan kaynakları ve finansal işlemlerin yürütölmesi, sundukları hizmetin internet üzerinden tanıtılması, hizmet verilecek kişi, grup ve toplulukların ihtiyaçlarının belirlenmesi için yine bilişim teknolojilerinden faydalanmaktadır. Bunun yanı sıra, internet tabanlı destek grupları oluşturulmakta ve grup üyeleri internet üzerinden bir araya gelebilmektedirler.

Ayrıca, bilişim teknolojileri sunduğu sayısız imkânların yanında çeşitli sorunları, etik çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Bilginin güvenliğinin ve gizliliğinin

sağlanamaması, verilerin yitirilmesi, elektronik ortamın kendisinin barındırdığı teknik ve altyapısal problemler, sayısal uçurumun varlığı sosyal hizmet alanında bilişim teknolojilerine bağlı karşılaşılan yaygın sorunlardan birkaçıdır. Farklı coğrafi alanlarda farklı sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimdeki adaletsizlikle ortaya çıkan sayısal uçurumun (*digitalgap*) önlenmesinde, bilişim teknolojilerinin yaygın olarak kullanılmasının önündeki engellerin kaldırılmasında ve bilişim teknolojilerinin etkin ve sosyal hizmet etiğine uygun bir biçimde kullanılabilmesinin sağlanmasında, bilimsel çalışmalarla desteklenmiş politikalar önem taşımaktadır (Seferoğlu ve diğerleri, 2008: 17).

Gelişen teknoloji, sosyal hizmet alanındaki çalışmaları desteklemek ve iyileştirmekle sınırlı kalmamış, sosyal hizmet çalışmalarındaki bilginin yapısında da köklü değişimler yaratmıştır (Parton, 2008:258). Farklı kuruluşların ortaklığında, çoklu disiplinlerden gelen meslek elemanlarının bir arada çalışmasına olan gereksinim gittikçe artmıştır. Kişi, grup ve toplulukların ihtiyaç duydukları hizmetin saptanması ve bu hizmetlerin sunumunun farklı kuruluşlar nezdinde uyumlu hale getirilmesi, kıt olan kaynakların doğru bir biçimde paylaşılması uzmanların mesleki çalışmalarını şekillendirmiştir. Bu bağlamda sosyal hizmette ihtiyaç duyulan bilginin yapısı da değişime uğramıştır (Parton, 2008:259). Bu değişimin desteklenmesi için bilgisayar teknolojilerinin kullanımı en etkin çözüm olarak görülmüş ve sosyal hizmet uygulamalarında bilişim teknolojilerinin kullanımı gittikçe yaygınlaşmıştır. Fakat kuruluşlarda gittikçe artan bilişim teknolojileri kullanımı neticesinde, sosyal hizmet uzmanları bu teknolojik dönüşüme karşı direnç göstermeye başlamıştır. Bilişim teknolojilerinin mesleki çalışma süreçlerinde kullanımı konusunda uzmanların direnç göstermeleri sık karşılaşılan bir olgudur. Bu direncin muhtemel sebepleri (1) iş güvenliğine tehdit oluşturma, (2) baskı, otorite ve kontrol kaynağı olma, (3) uzmanlık becerilerini yitirme (4) yeni beceriler edinme zorunluluğu getirme ve (5) iş süreçlerindeki değişimdir. Sosyal hizmette, gizliliğin yitirilmesi, kişisizleştirme (depersonalization), ve mekanikleşme sosyal hizmet uzmanları tarafından bilişim teknolojilerinin kullanımına dair gündeme getirilen diğer eleştirilerdir (Rafferty, 1997: 963).

Sosyal hizmet uygulamalarında bilişim teknolojilerinin kullanımının gerekliliği, özellikle çocuk refahı alanında anlaşılmıştır. Gelişmiş ülkelerde, çocuk istismarının önüne geçebilmek için kuruluşlar arası bilgi paylaşımının hayati rol oynadığı

görülmüştür. Kuruluşlar arası bilgi paylaşımı eksikliği nedeniyle yaşanan ve sonu ölüme kadar giden çocuk istismarları, hükümetleri bütünsel bilgi sistemlerini hayata geçirmeye itmiştir. Çocuk istismarı gibi yüksek riskli durumları tespit edebilmek adına bütünsel bilgi sistemlerinin geliştirilmesi, bilgiyi hiç olmadığı kadar hayati öneme sahip kılmıştır. Bilginin kendisine verilen bu önem ve bilgisayar teknolojilerine artan bir biçimde bağımlı hale gelmesiyle birlikte sosyal hizmet uzmanları, çalışmalarının daha fazla bürokratik ve daha az müracaatçı odaklı bir hale geldiğinden yakınmaktadır.

Bu eleştirilerle birlikte, sosyal hizmet alanında, bilişim teknolojilerinin kullanılıp kullanılmaması artık bir tartışma konusu olmaktan çıkmıştır. Bilişim teknolojilerinin sosyal hizmet uygulamalarındaki gerekliliği yadsınmamaktadır. Buradaki tartışmanın odağı, sosyal hizmet alanında bilişim teknolojilerinin nasıl daha etkili kullanılacağı şeklindedir (Rafferty, 1997:963-964).

Rafferty, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sosyal hizmet alanındaki kullanımını iki başlık altında toplamaktadır (Rafferty, 1997:961).

- Sosyal hizmet kuruluşlarında yöneticiler, uzmanlar ve kullanıcıların çalışmalarını desteklemek amacıyla kullanım;
- Sosyal hizmet eğitimi ve sosyal hizmet kuruluşlarında hizmet içi eğitimi desteklemek amacıyla ‘öğrenim teknolojilerini’ kullanım.

Sosyal hizmet kuruluşlarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ise üç başlık altında toplanabilmektedir (Rafferty, 1997:962).

- Finansal ve personel yönetimi;
- Müracaatçı ve yönetim bilişim sistemleri

Sosyal hizmet alanında finansal ve personel yönetiminin bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak desteklenmesi konusunda çok fazla tartışma yaşanmasa da, müracaatçı ve yönetim bilişim sistemleri ile uzmanlar için karar destek sistemleri ve kuruluşlar arası bilgi paylaşımını sağlayan sistemler daha tartışmalıdır (Rafferty, 1997:962).

Sosyal hizmette, bilişim teknolojilerinin kullanılması ilk olarak 1980’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleşmiştir (Tuncay, 2010: 2). Bilişim teknolojileri başlangıçta, müracaatçıların kayıtlarının tutulmasında kullanılmıştır. Sosyal hizmeti de içine alan insani hizmetlerde bilişim teknolojilerinin kullanımı dört başlıkta ele alınmaktadır. Bu başlıklar sosyal politika oluşturma ve topluluk düzeyi, kuruluş yönetimi düzeyi, doğrudan hizmet sunumu düzeyi ve hizmet alanlar düzeyi şeklinde sıralanmaktadır (Schoech, 1999, s.113-138; Tuncay, 2010, s.2-6).

Bu tez çalışmasında, bilişim teknolojilerinin sosyal politika oluşturma ve topluluk düzeyi, kuruluş yönetimi düzeyi, doğrudan hizmet sunumu düzeyi ve hizmet alanlar düzeyindeki kullanımı, sosyal hizmet mesleği çerçevesinde ele alınmıştır.

3.10. Türkiye’de Sosyal Politika Alanındaki Temel Sorunlar

Türkiye’de sosyal politika alanında yaşanan köklü değişim, gelir dağılımı eşitsizliği, göreceli yoksulluk, eğitimsel eşitsizlikler gibi temel toplumsal sorunları tamamen ortadan kaldıramamıştır. 2010 yılına ait yıllık programda belirtildiği gibi Türkiye’de sosyal koruma harcamalarındaki önemli artışa rağmen, yoksulluk, sosyal dışlanmışlık ve gelir dağılımındaki eşitsizlik gibi sorunlar devam etmektedir. Sosyal yardım ve hizmetlere olan ihtiyaç, göç, kentleşme ve aile yapısındaki değişiklikler, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerden dolayı artmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2009).

Türkiye’deki sosyal politika uygulamalarının en önemli sorunlarından biride, her ne kadar son yıllarda önemli şekilde artsa da kamu sosyal harcamalarının GSYH’deki payının OECD ortalamasının halen oldukça altında olmasıdır (Taşçı, 2017). Diğer taraftan Türkiye’de ekonomik gelişmeden sorumlu olan hükümet kuruluşlarının sosyal hizmet kuruluşları ile etkili iletişiminin olmamasının, ekonomi, sosyal politika ve sosyal hizmet açısından gelişmiş düzenlemelerin önündeki en büyük engellerden biri olduğu ifade edilmektedir (Yolcuoğlu, 2012). Geniş toplumsal kesimlerin kurumsal sosyal politika taleplerinin oluşmamasının bu durumun temel nedenlerinden biri olduğu belirtilmektedir (Şişman, 2017).

Sosyal yardımların miktarlarında ve çeşidinde son yıllarda gerçekleşen ciddi artışlara rağmen, bu konuda bazı sorunlar söz konusudur. İlk olarak, yardımların önemli bir kısmının halen aynı yardımlardan oluştuğu belirtilmektedir. 2016 yılı itibari ile düzenli

yardımlardan yararlanan hane sayısı 2.342.946, geçici yardımlardan yararlanan hane sayısı ise 2.046.888'dir (ASPB, 2016). Düzenli yardım programlarının sayısı son yıllarda artmış olsa da, aynı yardımların hâlâ önemli oranda devam ettiği yardımların düzensiz, keyfi nitelikte olduğu, yardımlar için yapılan ihtiyaç tespitlerinin insan onuruna aykırı olduğu ve bu nedenlerle sosyal yardım sisteminin vatandaşlık haklarını temel alan bir sistem olmaktan uzaklaştığı yönünde eleştiriler söz konusudur (SPF, 2014).

Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kadınlar, engelliler, yaşlılar, çocuklar gibi yardıma ve korunmaya muhtaç olarak algılanan toplumsal kesimler için gerçekleştirilen işlemlerinin hayırseverlik ve aile odaklı politikalarla yürütüldüğü ve bu durumun yardımların hak temelli olması gerekliliğine aykırı olduğu belirtilmektedir (Kesgin, 2012). Ayrıca, yardım mekanizmalarının kişinin onurlu bir yaşam sürmesini sağlayacak bir gelir güvencesi sağlamaktan uzak olması ve yoksul nüfusu yoksulluk sınırının üzerine taşıyacak bir gelir artışı sağlamaması sosyal politika alanındaki bir diğer sorundur (Şeker, 2008).

Türkiye'de kayıt dışı ekonominin hâlâ önemli boyutlarda olması, muhtaçlık tespitini zorlaştırmakta ve kişilerin gelirlerinin daha gerçekçi tespiti için, devletin sahip olduğu veri altyapısı yanında hane ziyaretlerini zorunlu kılmaktadır. Ancak ihtiyaç durumunu tespit etmekle görevli memurların tavır ve davranışlarının rencide edici ve onur kırıcı olma ihtimali de bulunmaktadır. Dahası, yardımlardan yararlananların kendilerini "hakları olan yurttaşlar" olarak değil, "muhtaç durumlarını gözler önüne sererek elde etmek zorunda oldukları bir sadakanın alıcıları" olarak görmektedirler (UNICEF, 2011). Yararlanıcıların "damgalanması" ve "küçük düşürülmesi" riski de Türkiye'deki sosyal politika uygulamalarının eleştirilen bir başka yönünü oluşturmaktadır. Sosyal politikalardan istifade edebilmek için başvuru sürecinde bazı sorunlar ortaya çıkabilmekte, "bir yerlere başvurma", "sıra bekleme" ya da "uzun ya da karışık bürokratik işlemler" söz konusu olabilmektedir (Taşçı, 2017). Bürokratik işlemlerin karmaşıklığının ayrıca, ilgili personelin kafa karışıklığına sebep olması yanında ihtiyaç sahiplerinin sosyal yardım mekanizmalarına erişimini de zorlaştırmaktadır (UNICEF, 2011; Yakut, Çakar ve Yılmaz, 2009). Her ne kadar kamuoyunda genellikle "hak etmediği halde yardım alanlar" tartışılsa da aslında hak ettiği halde yardım alamayanların da önemli boyutlarda olduğu ifade edilmektedir (Dodurga, 2014).

Sosyal yardımların hak temelli olmadığı eleştirilerine rağmen, son yıllarda hayata geçen, emeklilik sistemindeki değişikliklerden öğrenci burslarına, üniversite harçlarının kaldırılmasından işsizlik ödeneğine, doğum yardımından engelli bakım ücretine kadar pek çok uygulamanın vatandaşlık temelli olduğu vurgulanmaktadır (Esen, 2017). Vatandaşlık temelli ve evrensel nitelikli sosyal politika uygulamalarının en önemli örneklerinden birisini de öğrencilerin maddi imkânlarından bağımsız olarak, tüm ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine ders kitaplarının ücretsiz verilmesi uygulaması oluşturmaktadır.

SONUÇ

Bireylerle alakalı problemleri inceleyen ve problemleri çözüme kavuşturmaya uğraşan sistemli uygulamaların tamamına sosyal politika denilmektedir. Amacı ise, bireyin mutluluğunu geliştirilmesi ile bu gelişme adına gerekli olan gereksinimlerin karşılanmasında yararlanılan araçların sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Sosyal sorunlar, birey topluluklarına özgündür ve bütün insan toplulukları çözüm yolunun bulunması ve uygulanması açısından kendi sistemini kendisi yaratmaktadır. Bu bağlamda da devamlı şekilde değişen şartlar çerçevesinde sosyal politika yaklaşımları oluşturulmaktadır. Zira genellikle merkezi otoriteler tarafından yürütülen bu uygulamaların günümüzde yerel yönetimler tarafından uygulanmaya başladığı gözlemlenmektedir.

Sosyal politikanın bir diğer tanımı, modern topluluklarda uygulanmakta olan ekonomik sistemin neden olduğu tahribatın onarılması adına ve merkezi devletinde içinde bulunduğu sosyal problemlerin çözülmesi adına gösterilen çabaların tamamıdır. Hedefleri ise dayanışma, eşitlik ve korumadır. Bunların gerçekleşmesi adına da araç olarak uluslararası örgütler, kamu müdahalesi ve sendikalardan yararlanılmıştır. Bu bağlamda da ilk olarak kamu otoritesi; bahsi geçen üç aracın etkili şekilde kullanımıyla müdahaleler yapılmıştır. Zira sosyal politikalar esasen kamusal merkezli yapıya sahiptir. Üstelik yine merkezi yönetimler dünden bugüne bahsi geçen politikanın sistemini ve uygulayıcı aracı olan organizasyonlarını da meydana getirmektedir.

Günümüzde ülkelerin çoğunda merkezi yönetimler sosyal politikaların hukuki çerçevesini belirlemiştir. Üstelik görevlerin yürütülmesinde ve organizasyonların yürütülmesinde de yetkili merci yine merkezi yönetimdir. Ancak merkezi yönetimler bazı zamanlarda görevlerini kendisi dışında ve onun denetlediği yönetimlere devretmiştir. Ki bu yönetimler genellikle yerel yönetimler olmaktadır. Kısacası merkezi yönetimler her ne kadar sosyal politikaların temel sorumlusu ve yüklenicisi olsa da her bir toplumsal birime ulaşmaları mümkün değildir.

Sosyal politikalar ile ekonomi arasındaki değişim ne şekildedir?

Toplumlarda ekonomik ve sosyal politikaların oluşturduğu sorunları çözmek adına devletin öncelikli görev aldığı sistem olan sosyal politikada amaç; eşit, dayanışmacı ve korumacı bir anlayış yaratmaktır. Bu anlayışın yerleşmesi için devlet çoğu zaman sendika ve uzlaşmayı sağlayacak örgütlerle müdahalede bulunabilir. Sosyal politikanın insan merkezli yapısı insan ihtiyaçlarını karşılamak adına bir süreklilik arz etmektedir. Çağdaş devrin getirdiklerine uyum amacıyla yeni stratejiler de geliştirilmektedir. Bu bağlamda merkezi yönetimlerde olan bu görev zamanla yerel yönetimlere taşınmıştır.

Sosyal politikalarda bir diğer önemli husus ise bunların ekonomiye etki etmeleridir. Homojen bir yapıya sahip olmayan gençlik, yüksek hareket eğiliminden dolayı aslında genç işsizliği sorununu göründüğünden daha karmaşık bir hale getirmektedir. Bu yüzden problemin çözümü için genç istihdamına yönelik mesleki eğitim ve teknik önlemler alınmalıdır. Bu noktada genç işsizliği problemine ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle bakıldığında, disiplinler arası bir ortak yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Özellikle genç istihdamına yönelik teşviklerin arttırılması, toplumdaki genel işsizlik düzeyinin azalması için tek başına yeterli olmayacaktır. İşsizlik, toplumun kadın, engelli, yetişkin fark gözetmeksizin tüm grupları için önemli bir sorundur. Esas nokta işsizliği tüm toplumun sorunu olmaktan çıkarmak olmalıdır. Unutulmaması gereken bir gerçektir ki toplumun, toplumsal açıdan kendini tekrardan üretebilecek güce getirmesi özellikleri arttırılan genç nesil ile mümkün olacaktır. Aynı zamanda günümüz gençliğindeki işsizlik sorununu çözebilmekle büyük oranda geleceğin yetişkinlerinin de istihdam problemi çözülmüş olacaktır. İçinde bulunulan toplumsal yapı her gün geçtikçe değişmektedir. İhtiyaçlar çeşitlenme ve buna karşın çözüm teknikleri değişmektedir. Dünya her geçen gün hiç olmadığı kadar hızlı değişmekte ve toplumsal yapılar hızla değişmekte ve farklı noktalara gelmektedir. Sosyal çevrelerde, kişisel ve toplumsal davranışlarda ve ailevi ilişkilerde, istihdam şartlarında yaşanmakta olan önemli değişimler neticesinde gençlik kavramlarının kültürel, sosyolojik ve ekonomik boyutlarında da farklılaşmalar görülmektedir. Diğer taraftan değişmekte olan nüfus yapısıyla ve istihdam piyasasında devrim yaratabilecek olan makineleşme oranları neticesinde gençlerin yaşamlarının gittikçe daha da zorlu hale gelmesi durumu ortaya çıkmıştır. Kesinti yaşanan sosyal güvenlik sistemleri ve hızlı bir şekilde artış gösteren

işsizlik rakamları, gençler için kendilerini güvende hissedebilecekleri toplumları ortadan kaldırmaktadır.

Gençlere yönelik sosyal politikalar, gençlerin gelişimsel süreçlerini ve ihtiyaçlarını, değişen toplumsal koşulları göz önüne alarak hazırlanmalıdır.

1980’li yıllardan sonra bütün Dünyada ve Türkiye’de Neo-liberal politikaların da etkisiyle küresel rekabet ortamında işsizlik daha da önemli bir problem olarak ülkelerin karşısına çıkmıştır. Dünyada pasif istihdam politikalarının uygulanmasının işsizlikle mücadelede yetersiz oluşu sonucu aktif istihdam politikaları uygulamaya başlanmıştır.

Bu çıkarımlar doğrultusunda Türkiye’deki genç işsizliğine yönelik sosyal politikalarda çözüm önerileri şunlardır:

- Türkiye’nin genç işsizliğinde esas sorunlar, nitelikli istihdam yetersizliği, düşük eğitim düzeyi ve işverenlerin duyduğu kaygı, nitelikli iş gücüne duyulan gereksinim, eğitim ve iş gücü piyasası aralarındaki bağlantıların azlığı ve işsiz sayısının çokluğu ile kolay işten çıkarmalardır. Niteliksiz gençlerin ortadan kaldırılması için gençlere yönelik mesleki eğitim sosyal politikaları uygulanmalıdır.
- Genç işsizliği ve istihdamını arttırabilmeye yönelik politikalar belirlenmesi sürecinde, Türkiye’nin demografik yapısı, işgücü piyasasının kendine özgü problemleri, güçlü ve zayıf yönleri araştırılmalıdır.
- Genç işsizliği ile mücadelede hangi politikaların uygulanacağı konusunda, genç işsizliğinin nedenleri belirleyicidir. Genç işsizliğinin hem arz hem talep yönlü nedenleri olduğu göz önünde bulundurularak, genç işsizliğini önlemeye ve genç istihdamını arttırmaya yönelik politikalar ortaya konmalıdır.
- Ülkemizde genel bir Ulusal İstihdam Stratejisi ile buna bağlı özel bir Ulusal Genç İstihdamı Stratejisi’ nin olmaması büyük bir kayıptır. Bu hem AB katılım sürecinde AİS’ne uyum bakımından, hem de YEN’in belirlediği çerçeve doğrultusunda atılması gereken önemli bir adımdır. Gençliğin istihdam sorunları ulusal bir eylem planı kapsamında, ayrıntılı, çok boyutlu ve sonuç odaklı bir biçimde ele alınmalıdır.

- Türkiye’de genç işgücü piyasasının temel sorunları; işgücünün eğitim düzeyi açısından yetersizliği, genç kadınların işgücüne ve istihdama katılımlarının düşük olması, genç işsizliğin artması, tarım sektöründe yüksek istihdam oranı ve kayıtdışı istihdamın yayılmasıdır. Hızlı nüfus artışı ve kırsal kesimden kent merkezlerine göç, gençlerde kayıtdışı istihdamın artmasında etkili olmaktadır.
- Kırsal kesimden göç eden gençler vasıfsız olmalarından ötürü sosyal güvencesiz ve düşük ücretlerle çalışmayı kabul etmektedirler. Tarım sektöründeki düşük verimlilik sorununa çözüm bulunmalı ve sektörün dünya pazarlarındaki rekabet gücü artırılmalıdır. Bu, kırsal kesimden kent merkezlerine yapılan genç göçünün önlenmesine yardımcı olacaktır. Modern hayvancılık, su ürünleri yetiştiriciliği, dört mevsim sebze üretimi, meyve bahçeciliği, taze çiçekçilik gibi daha yüksek katma değerli üretim faaliyetleri ile kırsal kesim gençlerine yeni iş fırsatları yaratılmalıdır.
- Türkiye için “demografik fırsat penceresi”ni açan gençlerin sayıları 2020 yılında kapanmaya başlayacaktır. Türkiye genç nüfus hala bir fırsatten, gençleri işgücü piyasasına entegre edecek önlemleri almalıdır.
-
- Türkiye’nin köklü bir eğitim ve işgücü reformuna ihtiyacı vardır. Türkiye’de, eğitimden iş piyasasına geçiş süreci olan 15-24 yaşları arasındaki performans gençlerin istihdamı için çok önemlidir. İşgücü piyasasının taleplerini karşılayan bir mesleki eğitim modeli, bu açıdan kritik bir öneme sahiptir.
- Üniversiteler, kamu ve özel sektör arasındaki işbirliği artırılmalı, genç araştırmacılara gelişmiş ülkelerdeki araştırmacılara sağlanan benzer fırsatlar sağlanmalı, beyin göçünü engelleyecek etkin politika önlemleri alınmalıdır.
- Girişimciliğin desteklenmesi, gençlere iş yaratılması açısından önemli bir araçtır. Gençlerin yöneticilik vasıflarını geliştirmek amacıyla, yöneticilik ve girişimcilik eğitimleri verilmelidir. Bölgesel rekabet üstünlükleri belirlenerek, organize sanayi bölgeleri ile ticaret ve sanayi odalarının destek ve iş birliğiyle genç işsizlere özel projeler geliştirilebilir.

- Genç çalışanların sosyal güvenlik primlerinin düşürülmesi yönündeki teşvikler genç istihdamını artırmada etkili olabilir. Fakat yeni işler yaratılmadıkça, bu tür bir yaklaşım bu insiyatifin çıkarlarından maksimum fayda sağlamak amacıyla istihdamdaki yaş gruplarının değişimine sebebiyet verecektir. Bu insiyatifler toplam istihdama sağladığı katkı oranına göre değerlendirilmelidir.
- Toplumda işsizlik konusunda en dezavantajlı gruplardan biri olan gençleri hedefleyen aktif işgücü piyasası politikaları uygulanmalıdır. İşçi ve işverenler arasında genç işsizlikle mücadele alanında ortak çalışma kültürü geliştirilmeli, aktif işgücü piyasası politikalarının yürütülmesinden sorumlu olan İŞKUR'un kurumsal kapasitesi güçlendirilmelidir.

Gelişen sosyal politikalar dezavantajlı grupların çalışma hayatına katılımını arttırmış mıdır?

Günümüz Türkiye'sinde dezavantajlı gruplar arasında sayılan kadınların engellilerin ve gençlerin iş hayatına katılımının sağlanması için önemli projeler hayata geçirilmiştir. Bu projeler kapsamında engellilerin gerek kamuda ve gerekse özel sektörde istihdamı artmıştır. Yine kadın ve gençlere yönelik iş ve meslek eğitimleri, meslek edindirme kurslarıyla beraber ucuz ve bir kısmı geri ödemesiz krediler verilmektedir. Fakat bu projelerin hala istenilen sonucu vermediği açıktır. Bu bakımdan dezavantajlı grupların çalışma yaşamına yeterli oranda katılamadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Dezavantajlı gruplar içerisinde oldukça önemli bir yer tutan zihinsel engellilere ayrıca bir parantez açmak gerekir. Öncelikle engelli istihdam politikaları oluşturulurken zihinsel engellilerin istihdamına da eşit derece ağırlık verilmesi gerekmektedir. Engelliler yasasında zihinsel engelli istihdamı için ön görülen korumalı işyerlerinin çoğaltılması için şu an uygulanan korumalı işyeri geliştirme ve yaygınlaştırma projesi politikasının yeniden gözden geçirilmesi adına şunlar yapılabilir:

- Devletin kendi kurumları aracılığıyla açacağı korumalı işyerlerinin gönüllü işletme veya kuruluşlar tarafından da açılabilmesine yönelik ek düzenlemeler getirilebilir.
- Üst düzey politika yapıcılarının (Bakan, Genel Müdür, Daire Başkanı)

zihinsel engelli istihdamına yönelik bakış açılarını araştıran çalışmalar yapılabilir. Zihinsel engellilerin aileleri hedef alınarak çalışmayan zihinsel engelli birey sahibi olmalarının kendileri üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar yapılabilir.

Yoksulluğa yönelik olarak yapılan sosyal politikalar yoksullukla mücadelede başarılı mıdır?

Sosyal politikaların yoksulluğa olan etkilerini ele aldığımız zaman bu politikaların yoksulluğu azaltmaya yönelik olduğunu görmekteyiz. Yoksulluğu yansıtan verilerden birisi gelir dağılımıdır. Gelir dağılımı ülkelerdeki yoksulluğu yansıtan en önemli verilerdendir. Ülke içindeki gelir dağılımı adaletsizliği ne kadar çok ise yoksullukta bir o kadar yoğunur. 2000’li yıllardan sonra Türkiye’deki gelir dağılımı incelendiğinde; Gelir dağılımını yansıtan verilerden biri olan eşdeğer hanehalkı kullanılabilir % 20’lik fert gruplarına bakıldığında 2000’li yıllardan günümüze kadar olan süreçte ilk % 20’lik gruba girenlerin oranında zaman içinde artma ve azalma yaşansa da genel olarak baktığımız da ilk % 20’lik gruba girenlerin oranında artış olduğu son % 20’lik gruba girenlerin oranında ise azalma olduğu görülmektedir. Yine gelir dağılımındaki eşitsizliği yansıtan ölçütlerden bir diğeri olan gini katsayısına baktığımız zaman da 2000 yılından günümüze gelindiğinde gini katsayısında bir azalma olduğu görülmektedir. Veriler neticesinde 2000’li yıllardan günümüze kadar olan süreçte gelir dağılımı konusunda ülkemizde olumlu bir gelişmenin yaşandığı söylenebilir.

TÜİK verilerinde; satın alma paritesine göre hesaplanan yoksul sayısı, yoksulluk oranı, yoksulluk açığı verilerinde 2006-2015 yılları arasında artış ve azalış söz konusu olsa da genel olarak baktığımızda 2006 yılından 2015 yılına gelindiğinde bu verilerde olumlu bir azalmanın olduğu görülmektedir. Yoksulluk sınırında ise sürekli bir artış yaşanmıştır. Yoksulluk sınırı kişi başına günlük 2,15 doların altı olan fert yoksulluk oranı 2007 yılında % 0,52 iken 2015 yılında % 0,06’ya düşmüş ve yoksulluk sınırı kişi başına günlük 4,3 doların altı olan fert yoksulluk oranı 2007 yılında % 8,41 iken 2015 yılında % 1,58’e düşmüştür. Fert yoksulluk oranı hem kişi başına günlük 2,15 doların altı hem de kişi başına günlük 4,3 doların altı verileri 2007 ve 2015 yılları karşılaştırıldığında ciddi bir azalmanın olduğu görülmektedir.

Sosyal koruma verilerine baktığımızda ise sosyal korumanın hastalık/sağlık bakımı, engelli/malül, emekli/yaşlı, dul/yetim, aile/çocuk, işsizlik ve sosyal dışlanma verilerini

kapsadığı görülmektedir. Sosyal koruma için yapılan harcamalarında 2000 ve 2015 yılları arasında sürekli bir artış yaşanmıştır. Sosyal koruma harcamalarında en büyük payın ise emekli/yaşlılara yapılan harcamalar olduğu görülmektedir. Bu harcamaları hastalık/sağlık bakımı harcamaları ve dul/yetim harcamaları takip etmiştir. Sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranı 2015 yılında % 12'dir. Sosyal koruma gelirlerinde ise en büyük pay devlet katkılarına aittir. Ayrıca sosyal koruma kapsamında maaş alan kişi sayısında da artış yaşanmıştır. Sosyal koruma kapsamında olan kişilerin çoğalması yoksulluğun önlenmesi ve yoksullukla mücadele açısından çok önemlidir.

Gelir dağılımını yansıtan verileri, sosyal koruma verilerini ve yoksullukla ilgili verileri 2000 yılı ve sonrası için genel olarak değerlendirdiğimizde, olumlu gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. Bu gelişmenin yaşanmasında ise ekonomik büyüme ve yoksullukla mücadele politikalarının etkili olmuştur. Fakat yaşanan bu gelişmeler yoksulluk sorununu ortadan kaldırmaya yetecek düzeyde değildir. Bu nedenle yoksulluğu kalıcı bir şekilde azaltacak yoksullukla mücadele politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yoksullukla mücadelede genel olarak dünyada iki farklı uygulama görülmektedir. Bunlar geniş kapsamlı güvenlik ağı öngören doğrudan yoksullukla mücadele politikaları ve ekonomik büyümeyi sağlayarak, işsizliği azaltarak dolaylı olarak yoksullukla mücadele politikalarıdır. Ülkemizde 1990'lı yıllara kadaryoksullukla mücadele gündemde fazlaca yer alan bir konu olmamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yoksulluk ülkenin genel durumunu yansıtmıştır. Bu nedenle yoksullukla mücadele daha çok kalkınmanın gerçekleşmesi olarak görülmüştür. Türkiye'de muhtaç engelli ve yaşlılara yönelik yoksullukla ilgili düzenleme 1976 yılında 2022 sayılı kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu düzenlemeyi sosyal yardımlaşma ve dayanışma teşvik fonu kurulması ve yeşil kart uygulaması takip etmiştir.

Türkiye'de yoksullukla mücadele konusuna kalkınma planlarında da önem verilmiştir. 2000 yılı sonrası için Sekizinci, Dokuzuncu ve Onuncu Kalkınma Planlarına bakıldığında yoksullukla ilgili durum analizlerinin yapıldığı, bu alandaki amaçların ve hedeflerin belirlendiği görülmektedir. Genel olarak bakıldığında ise yoksulluk kalkınma planlarında, gelir dağılımıyla bağlantılı olarak ele alınmıştır. Yoksullukla mücadelede sosyal içermeye ve sosyal korumaya önem verilmiştir. Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve ekonomik büyümenin yoksulların lehine olması amaçlanmıştır. Bu amaç

doğrultusunda yoksullukla mücadele kapsamında yapılan uygulamaların ise son dönemlerde gelir dağılımının iyileşmesine katkı sağladığı belirtilmiştir.

Yerel yönetimlerin sosyal politikaların gelişimindeki rolü ne olmuştur?

Devlet tüzel karakteri ve yerel yönetimlerdeki uygulamaları ile sosyal, siyasal ve ekonomik yapılanmalarda yasal düzenlemeleri yerine getirebilme yetkileri ile donatılmış en büyük kurumdur. Bu yetkilerin bir kısmı da sosyal politikaların yerelde uygulanabilir özellikleridir. Günümüz koşullarında küreselleşmenin de etkileriyle beraber değişmekte olan sosyal ve ekonomik alanlarda belediyelere düşen sosyal politika görevleri artmaktadır. Değişim gösteren koşullara göre devlet, bu yerel yönetimlerin işlevlerini yerine getirmelerinde kapsamlı, esnek ve doğru kaynaklar ile siyasi rantlara müsaade etmeden doğru işleyişleri sağlamalıdır.

Belediyelerin sosyal politikalara yönelik uygulamalarında ekonomik ve mali imkanlara bağlı olarak gereken nakit yardımı yoksulluğun toplumca benimsenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu tarz yardımların sürekliliğinden ziyade sosyal yardım ve hizmetlere ağırlık verilmelidir. İşsiz bireyler iş sahibi edindirilerek topluma kazandırılmalı ve hizmet eden hale getirilmeli, meslek edindirilmeli ve işgücüne dahil edilmelidir. Özellikle dezavantajlı grupların ekonomiye katılmaları desteklenmeli ve belediyeler tarafından kurulacak olan çeşitli düzenlemeler ile sosyal hizmetler bireyleri topluma kazandırmalıdır.

Gelişen teknoloji ile beraber sosyal politikalar ne şekilde etkilenmiştir?

Gelişen teknoloji ile beraber her alanda olduğu gibi sosyal politikaların uygulanmasında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle veri toplama ve toplanan verilerin sağlıklı bir biçimde işlenebilmesi, sosyal hizmet ve yardımların sunulmasını kolaylaştırması, kurumların birbirleriyle düzenli ve etkin bir şekilde veri paylaşabilmesi ve daha hızlı koordine olabilmelerine zemin oluşturmuştur. Bu bağlamda gelişen teknolojinin sosyal hizmetlerin sunumunda kullanılması ve sürekli geliştirilmesi zorunluluk arz etmektedir.

Aynı zamanda bilişim teknolojilerinin etkin kullanımı neticesinde yasal prosedürler hızlı ve kolay bir şekilde aşılmakta, sosyal hizmetler zamanında verilebilmekte ve suçun oluşmasına yönelik erken müdahale edilebilmektedir. Bu bakımdan sosyal hizmetlerde görev yapan tüm çalışanlara bilişim teknolojilerini etkin kullanmaları için gerekli eğitim

ve rehberlik faaliyetlerinin verilmesi gereklidir.

Türkiye'nin sosyal politikalar bakımından eksik yönleri nelerdir?

Özellikle son dönemde eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlarda oldukça önemli adımlar atılmış olmasına rağmen gerek fırsat eşitliğinin sağlanamaması ve gerekse uygulamada bir takım keyfilikler günümüzde de sosyal politikanın eksik yönleri arasında gösterilebilmektedir. Devletin üretilen zenginliği eşit ve adil bir biçimde dağıtamaması halen önemli bir sorun olarak yerinde durmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin sosyal politikalar bakımından eksik yönleri olarak şunlar söylenebilir:

- Devlet bir yandan tüm sosyal politika aktörlerinin sosyal politikalarını uygulamalarında teminat ve denetim işlevi görmeli öte yandan da bizzat sosyal politikaları diğer aktörler ile koordineli bir biçimde uygulayan “katalizör aktör” olmalıdır.
- Sosyal politikaların uygulanmasında sivil toplum örgütleri ve özel sektörün daha fazla görev üstlenmeleri gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerde belediyeler ve kamu kurumları daha iyi koordine edilmeli ve sivil toplum kuruluşlarıyla daha fazla iş birliği sağlanmalıdır.
- Sosyal desteğe ihtiyacı olanlara yönelik pansuman görevi görecektir uygulamaların yerine başta istihdam edilmeleri olmak üzere eğitim ve rehabilitasyon süreçlerinin geliştirilmesi gereklidir.
- Bireylerin sosyal politikalara muhtaç olmasını engelleyecek koruyucu ve önleyici adımların atılması gerekmektedir.
- Sosyal politika ile ilgili birimlerde hizmetleri bilimsel ve disiplinli bir zemine oturtabilmek için sosyal politika ve hizmet uzmanları görevlendirilebilir.
- Engellilere yönelik farkındalık projelerinin sayısının artırılması, ilk ve ortaokullarda düzenli olarak her yıl çeşitli etkinliklerin yapılması sağlanmalıdır.
- Özellikle fiziksel ve görme engellilerin ulaşma yönelik sorunlarının çözümünü hızlandırılmalı, başta şehir içi ulaşım araçlarının modernizasyonu olmak üzere kamu binaları ve özel sektöre ait binaların ve sosyal alanların altyapısının uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber Belediyeler tarafından yapılan yol ve kaldırım hizmetleri yasal düzenlemelere rağmen istenilen

hassasiyet gösterilmemekte olup denetimlerin sıkılaştırması ve belirli standartların getirilmesi gerekmektedir.

- Kadın istihdamının artırılmasına yönelik geliştirilen projelerin özellikle sosyal ve ekonomik yönden zayıf olan kadınların istifade edeceği bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1983 tarih ve 2828 sayılı SHÇEK Kanunu, Resmi Gazete, 27.05.1983, Sayı: 18059

1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Resmi Gazete, 27.05.1983, Sayı: 18059

1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Resmi Gazete, 27.05.1983, Sayı: 18059

29656 Sayılı Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 17.03.2016, Sayı: 29656

5318 Kamu Mali Kontrol Kanunu, Mart 22, 2019 tarihinde <https://goe.gl/s2y9S> adresinden alındı

5378 Özürlüler Kanunu m. 14, Mart 16, 2019 tarihinde <https://goe.gl/81nU3> adresinden alındı

5378 Özürlüler Kanunu m. 14; Tüzük, 2008, Şubat 21, 2019 tarihinde <https://goe.gl/ZxUk7> adresinden alındı

Açıkgöz, R. (2013). “Yoksullukla Mücadele Etmek Kim(ler)in Görevidir?”, Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, (Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan), Birleşik Yayınevi, Ankara.

Akman, E. ve Akman Ç. (2012). Yerel Yönetimlerde Sosyal Sorumluluk Anlayışı: Eleştirel Bir Değerlendirme. Farklı Bakış Açılılarıyla Sosyal Sorumluluk. K. Ören, H. B. Eser, E. Akman (Editörler), Pelikan Yayıncılık, Ankara.

Aldemir, A. (2000). Açıklamalı İşsizlik Sigortası Kanunu. Tes-İş Yayınları, Ankara.

Alkan, M. F. (2006). Engellilerin Bir İstihdam Seçeneği Olarak Tele Çalışma Modellenmesi ve Modelin Kent Planlama Açısından irdelenmesi, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Altan, Ö. Z. (2005). Uluslararası Çalışma Normlarının Hukuki Niteliği ve Yaşadığımız Dönemde Taşıdığı Önem. İktisat Fakültesi Mecmuası,55(1), s. 633 – 647

- Altunok, H. (2014). “İstihdam Politikalarında Aktör Olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı”, Bilgi Yönetimi, s.89-107.
- Alvar, B. (2014). Isparta’da Engelli İstihdamı Ve Sorunları, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı). (2016). 2016 Yılı Faaliyet Raporu, 8 Nisan, 2019 tarihinde <https://goe.gl/6zz6k> adresinden alındı.
- ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı). (2017). Türkiye ’de ÇocuklaraYönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştay Raporu.
- Aydın, M. (2008). “Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler”. Yedirenk Yayınları, İstanbul.
- Aydoğdu, C. (2012). Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlenmesi.
- Bahar, G. vd. (2009), “Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler”, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt: 4, Sayı:2, s.85-98.
- Basmacı, G. S. (2011), GençİşsizliğiveTürkiye' de Genç İşsizliğine Yönelik Çözüm Arayışları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Bedir, E. (2012). Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları. A. İ. Oral, ve Y. Şişman. (Eds.), Sosyal Politika, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Buğra A. (2015). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika. İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Buğra, A. (2008). Kapitalim, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2006). Turkish Welfareregime in Transformation. Journal of European Social Policy, Cilt:16, Sayı:3, s.211-228.
- Buğra, A. ve Keyder Ç. (2013). Sosyal Politika Yazıları, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.

- Buz, S. (2015), “Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:14, Sayı: 53, s.268-278.
- Cılga, I. (2004). Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Ankara.
- Coşkun, S. ve Tireli, M. 2008. Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Çengelci, E. (1996). Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi. Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Çetinkaya, E. (2008). Türkiye’de Genç İşsizliği İle Mücadelede Aktif işgücü Piyasası Politikaları Doktora Tezi Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevikbaş, R. (2010). ”Sosyal Hizmetler Etkinliklerinde Belediyeler”, Yerel Siyaset Dergisi, Sayı: 36, s.26-33.
- Çiçek, E. (2013). Türkiye’de Belediyelerin Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Politikaları: Batı Akdeniz Örneği, (doktora tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çiçek, H. (2012). Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi, (yüksek lisans tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çokgezen, M. (2010). Türkiye’de Devlet, Girişimcilik ve Yerel Kalkınma, İTO Yayınları, İstanbul.
- Çolak, M. ve Özer, Y. E. (2015), “Sosyal Politika Anlamında Aktif Yaşlanma Politikalarının Ulusal ve Yerel Düzeyde Analizi”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (55), 115-124.
- Çorakçı, B. (1997). Nüfus ve Hayat Kalitesi Bağımsız Komisyonu: Geleceğe Özen, TÇV Yayınları, Ankara.

- Dalbay, R. S. (2009). Özürlü Yakınlarının Özürlülere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Bilgi Beklenti ve Memnuniyet Dereceleri: Isparta Örneği, (Yüksek Lisans Tez), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Dodurga, B. Z. (2014). Türkiye 'de merkezi devlet eliyle yapılan sosyal yardımlar.
- Doğan, İ. (2013). Sivil Toplum Anlayışı ve Siyasal Sistemler. Astana Yayınları, Ankara.
- Doğan, M. S. (2006). Vakıf Medeniyetimize Sosyal Siyaset ve Sosyoloji Açısından Bir Yaklaşım. Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı: 34, s. 114.
- DPB (Devlet Personel Başkanlığı), (2018), Kamuda İstihdam Edilen Engelli Memur Oranları, Mart 21, 2019 tarihinde <https://goe.gl/LQF5t> adresinde alındı
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1963), Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), DPT Yayını, Ankara, Mayıs 14, 2019 tarihinde <https://goe.gl/fVqMn> adresinden alındı.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1968), İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), DPT Yayını, Ankara, Mayıs 18, 2019 tarihinde <https://goe.gl/h1aC8> adresinden alındı.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1973), Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1978), Ankara: DPT Yayını, Ocak 24, 2019 tarihinde <https://goe.gl/s22Qu> adresinden alındı.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1979), Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), Ankara: DPT Yayını, Şubat 8, 2019 tarihinde <https://goe.gl/13626> adresinden alındı.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1985), Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Ankara: DPT Yayını, Şubat 17, 2019 tarihinde <https://goe.gl/Z739d> adresinden alındı.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1990), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Ankara: DPT Yayını, Mart 11, 2019 tarihinde <https://goe.gl/09h0j> adresinden alındı

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1996), Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara: DPT Yayını, Mart 11, 2019 tarihinde <https://goe.gl/637r9> adresinden alındı

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara: DPT Yayını, Ocak 14, 2019 tarihinde <https://goe.gl/4NT1u> adresinden alındı

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2006), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013), DPT Yayını, Nisan 2, 2019 tarihinde <https://goe.gl/3tyB1> adresinden alındı

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2013-2018, Mart 18, 2019 <https://goe.gl/N89pj> tarihinde adresinden alındı

DPT Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Klavuzu, (2006). Resmi Gazete, 26.05.2006 Resmi Gazete, Sayı: 26179

Duruel, M. ve Kara, M. (2009), " Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırılması" Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:17, s. 53-76.

Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, sayı 2, s. 23-32.

Erdal, L. (2014). Türkiye’de Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli. Sosyo-ekonomi, sayı 22, s. 173-192

Eroğlu, Ö. (2002). Türkiye Ekonomisi, Bilim Kitabevi. Isparta.

Eroğlu, T. (2012). Sosyal Sorumluluğun Anlaşılmasında ve Yaygınlaşmasında Belediyelerin Rolü. Farklı Bakış Açılılarıyla Sosyal Sorumluluk. K. Ören, H. B. Eser, E. Akman (Editörler), Pelikan Yayıncılık, Ankara.

- Erol, S. I. (2013); "Gençlere Yönelik Aktif İstihdam Politikaları: Japonya, Kore, Çin ve Türkiye Örnekleri ", Tühis İş Hukuku ve İktisat Kongresi.
- Ersöz, H.Y. (2011). Sosyal Politikada Yerelleşme. İTOY Yayınları, İstanbul.
- Esen, B. (2017). Türkiye’de Sosyal Politikanın Dönüşümü. Lacivert Dergi, Sayı: 14
- Esping, ve Andersen, G. (2013). “Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri” Sosyal Politika Yazıları, Derleyenler: Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- Genç, Y. ve Vural, F. (2018). ‘İstihdam Politikalarının Çalışma Hayatına Etkisi ve Sosyal Hizmetler’ Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 72, s.47-60
- Genç, Y. ve Seyyar, A. (2010). Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü, Sakarya Yayınevi. Sakarya.
- Gökçe, O. (2006). İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Gurer, H. ve Korkmaz, A. (2011), İstihdamın Arttırılmasında Girişimciliğin Önemi: Girişimcilik Destekleme Modeli. Çalışma İlişkileri Dergisi, s.42-65.
- Gül, H. ve S. Sallan Gül, Memişoğlu, D. (2007). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikaları, Kentsel Yoksulluk ve Yerel Yönetişim, Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar II. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Gündüz, G. S. (2007). Sosyal İçerme Politikalarının Uygulanmasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü(Uzmanlık Tezi), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Ankara.
- Günsoy, G. ve Tekeli, S. (2015), “Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi” Türkiye Üzerine Bir Analiz. Amme İdaresi Dergisi, 48(1), s.35-87.
- Güven, S. (1995), Sosyal Politikanın Temelleri, Ezgi Kitabevi, Bursa
- İnan, A. (1972). Devletçilik İlkesi ve T.C. Birinci Sanayi Planı 1933, Ankara,

- İŞKUR (Türkiye İş Kurumu), (2019). İşkur' un Aktif İstihdam Politikaları ve Mesleki Eğitim Hizmetleri. Şubat 21, 2019 tarihinde <https://goe.gl/P8258> adresinden alındı
- İzgi, B. ve Kökocak, A. (2011). Kamunun İstihdam Artırıcı Rolü. Kamu Ekonomisi (Ed. A. Kökocak), Ekin Yayınevi, Bursa.
- Kapar, R. (2014). Uluslararası Sosyal Politika Bağlamında Uluslararası Çalışma Örgütünün Bildirgeleri. (Ed. P. A. Kaya), Uluslararası Sosyal Politika, Siyasal Kitabevi, Bursa.
- Karagöl, E.T. ve Dama, N. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar. Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Hizmette Uygulama Alanları, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Kaya, P. A. (2014). Uluslararası Sosyal Politikanın Kavramsal Çerçevesi ve Metodolojisi Üzerine Bir Not. (Ed. P. A. Kaya), Uluslararası Sosyal Politika, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Kayalı, G. S. (2015). Genç İşsizliği, Türk Metal Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R. (2006). Yerinden Yönetim ve Siyaset. Cem Yayınevi. Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul.
- Keleş, S. (2008). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE, Afyonkarahisar.
- Kesgin, B. (2012). Sosyal Politikanın En Önemli Kurumu: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. İnsan Hakları Yıllığı, sayı 30, s. 43-54
- Kocabaş, F. (2010). Sosyal Politika Aracı Olarak Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar. Nisan Kitabevi, İstanbul.
- Kocaoğlu, A. M. (1987). Sosyal Politika, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik, Sevinç matbaası, Ankara.

- Kocaoğlu, A. M. (1997). Sosyal Politika, (Dördüncü Baskı). TÜHİS Yayını, Ankara.
- Koçer, H. E. (1970). Türkiye 'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923). Talim ve Terbiye Dairesi Yayını, İstanbul.
- Kongar, E. (2003). 21.Yüzyılda Türkiye. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Koray, M. (2005). Sosyal Politika. 2. Baskı. İmge Kitapevi, Ankara.
- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. Çalışma ve Toplum Dergisi, sayı: 4, s.19-56
- Kordlar, M. A. (2013). Mesleki Eğitim Kurslarının Özürlülerin İstihdamındaki Rolü, (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kozak, İ. E. (1994). Bir Sosyal Siyaset Muessesesi Olarak Vakıf: (Tarihte Gördüğü ve Günümüzde Görebileceği İşlevler Açısından Bir Tahlil Denemesi) Sakarya Üniversitesi Matbaası, Sakarya.
- Marshall, T. H. (2013). “Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf” Sosyal Politika Yazıları, Derleyenler: Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- Murat, S. ve Şahin, L. (2011). AB' ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği. İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- Oğuzturk, B. B.(2005). İşçi Statüsünde Çalışan Özürlülerin Çalışma Ortam ve Materyallerinin Ergonomik Tasarımı Konusunda Bir Araştırma: Sivas İli Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Serdar, O (2013). Türkiye 'de Özürlü Dostu İstihdam Politikaları Durum Analizi ve Öneriler: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Ökçesiz, A. (1999). Üçüncü Sektör (Kooperatifler-Kooperatifçilik): İnkılap Matbaacılık, Trabzon.

- Öncü, A. S. ve Cevizliler, E. (2013). Avrupa Bütünleşmesi İçin Önemli Bir Adım: Avrupa Konseyi ve Türkiye'nin Konseye Üyeliği Meselesi. Gazi Akademik Bakış Dergisi, 7(13), s. 15-44
- Önder, H. ve F. Şenses (2005). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi ", İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar (Prof. Dr. Kemali Saybaşılı 'ya Armağan), Burak Ülman ve İsmet Akça (eds.), Bağlam. İstanbul.
- Öngen, T. (1995). "Kapitalizmin Yeniden Yapılandırılması" Marksizm ve Gelecek. Sayı 5, İstanbul.
- Ören, K. (2013). Sosyal Politika. Nobel Yayınları, Ankara.
- Özaydın, M. (2008).Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:1, s.73-91.
- Özaydın, M. M. (2003). Vakıfların Sosyal Politika İşlevleri ve Günümüz de Artan Önemi. Kamu İş Dergisi, 7(2).
- Özdemir, M. Ç. Dura, O. (2010). Sosyal Politika Aracı Olarak Dernek ve Vakıflarda Gıda Bankacılığı. İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 28, s.46- 48
- Özdemir, S. (2006). "Refah Devleti: Altın Çağ'dan Belirsiz Geleceğe", Sosyal Politikalar Dergisi, Sayı:1, Güz, s. 26-30.
- Özdemir, S. (2007). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2007-57, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.
- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). "Özürlüler Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi", İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, C. 1, S. 1, S.50-51, ss. 33-54
- Özkan, Y. E. ve Sıdal, S. (2008). "Kentın Dönüşümü ve Yoksulluk", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt 6, Sayı: 24.
- Parton, N. (2008). Changes in the Form of Knowledge in SocialWork: Fromthe 'Social' tothe 'Informational'? British Journal of SocialWork, 38, 253-269.

- Rafferty, J. (1997). Critical Commentaries. British Journal of SocialWork, 27, 959-974.
- Rafferty, J. ve Steyart, J. (2009). SocialWork in the Digital Age. British Journal of SocialWork, 39, 589-598.
- Sallan, G. S. (2001). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Sosyolojik Değerlendirmesi”, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara
- Schoech, D. (1999). Human Services Technology: Understanding, Designing and Implementing Computer and Internet Applications in the Social Services. The Haworth Press. New York.
- Seferoğlu, S.S. Avcı, Ü. ve Kalaycı, E. (2008). Sayısal Uçurum: Türkiye'deki Durum ve Mücadelede Uygulanabilecek Politikalar. 25. Ulusal Bilişim Kurultayı, Bilişim '08 Bildiriler Kitabı (BTIE-2008), Türkiye Bilişim Derneği, Ankara.
- Sengenberger, W. (2014). Uluslararası Çalışma Örgütü: Amaçları, İşlevleri, Politik Etkileri. (Çev. Osman Tezgel), Friedrich Ebert Vakfı, s.9
- Serdar, A. B. (2014). “Sosyal Politika Kavramı”, Sosyal Politika, Editörler: Aysen Tokol-Yusuf Alper, Dora Yayınları, 5. Baskı, Bursa.
- Seyyar, A. (2002).Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük), Beta Yayınları, İstanbul.
- Seyyar, A.(2015). Türkiye’de ve Dünyada Özürlü Dostu Sosyal Politikalar, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Seyyar, A. (2005).Teorik ve Pratik Boyutlarıyla Sosyal Bakım. Şefkatli Eller Yayınları, Ankara.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. R. (2006). Techniques and Guidelines for Social Work Practice. Allynand Bacon, Boston.
- Sosyal Politika Forumu (SPF). (2014). Türkiye’de Sosyal Politika: İlkeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.
- Sosyal Politika Forumu (SPF). (2016). Türkiye’de Sosyal Politika: İlkeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.

- Şeker, A. (2012). Sosyal Hizmete Giriş. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Şeker, S. D. (2008). Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri. Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Şenkal A. ve Sarıipek D. B. (2007) Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:14, s.146-175
- Şenkal, A. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Şişman, Y. (2017). Türkiye’de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması Mı? Gelişim Mi? Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4 (2), 1-22.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2006-2010) Nihai Değerlendirme Raporu. T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- Taşçı, F. (2017). Türkiye ’de Sosyal Politika ve Dönüşüm: Zihniyet, Aktörler, Uygulamalar. Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).
- Tekeli, M. (1996). Globalleşme Sürecinde Kooperatif Hareket ile Kadın ve Çevre Boyutlu Kalkınma. Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- TOBB, (1990) Planlı Dönemde Rakamlarla Türkiye Ekonomisi. TOBB, Ankara.
- Tokol, A. (2011). Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler (Üçüncü Baskı). Dora Yayınları, Bursa.
- Topçuoğlu, R. A. (2014). “Medikal Modelden Sosyal Modele Geçiş, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi: C:25, s:2, s.129.
- Tuncay, T. (2010). E-Sosyal Hizmetler: İnsani Hizmetlerde Bilişim Teknolojisi Uygulamaları. İzmir 3. İleri Yaş Sempozyumu:"Kırılgan Yaşlı"23-24 Mart 2010, (s.1-9), İzmir.

- TÜİK, (2010), TÜİK Engelli İstatistikleri, 2010, Mart 13, 2019 tarihinde <https://goe.gl/GqVgi> adresinden alındı
- TÜİK, (2013). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. Sayı: 13569.
- TÜİK, (2015). İstatistiklerle Çocuk, Statistics On Child, 2014. Yayın No: 4372. Mart 8, 2019 tarihinde <https://goe.gl/p753G> adresinden alındı
- TÜİK, (2016). Yoksulluk Çalışması, 2015. Haber Bülteni, Sayı: 21867, Ankara. Şubat 16, 2019 tarihinde <https://goe.gl/pYx65> adresinden alındı
- TÜİK, (2017). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2016. Nisan 4, 2019 tarihinde <https://goe.gl/8Oq19> adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık. (2017). 2018 Yılı Merkezi Bütçe Kanunu Tasarısı İle 2016 Yılı Merkezi Yönetim Kesin Hesap Kanunu Tasarısı'nın TBMM Genel Kurulu'nda Görüşülmesi Açılış Konuşması. Başbakanlık: Ankara.
- UNICEF (2011). Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu. Ocak 11, 2019 tarihinde <https://goe.gl/sdcEM> adresinden alındı
- UNICEF (2014). Dünya'da Çocukların Durumu Raporu. Ocak 9, 2019 tarihinde <https://goe.gl/9nZh2> adresinden alındı
- Ünal, C. (2011). Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Sosyal Güvenlik Hukukunda Özürlüler ve Yeni Yaklaşımlar: Türkiye Açısından Uygulanabilirliği, (Yüksek Lisans), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yakut, Ç. B. ve Yılmaz, V. (2009). Sınıf ve Vatandaşlık Ekseninde Türkiye'de Sosyal Yardımı Yeniden Düşünmek. Toplum ve Demokrasi, 3 (5), 27-38.
- Yavuziğit, M. H. (1995). Dernekler ve Demokrasi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 50(1), s. 415-439
- Yener, Z. (1998). Tartışma Toplantısında Yaptığı Konuşma', Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmetler. TBD, Ankara.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2012). Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 23 (2), 145-158.

Yüksel, H. (2014). Küreselleşme Sürecinin Sosyal Politika Dinamikleri Üzerinde Neden Olduğu Değişimin Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014/1 (19), s. 97-123

Zencirkıran, M. (2014). “Sanayi Devrimi ve Sosyal Politikanın Oluşumuna Etkileri”, Sosyal Politika, Editörler: Aysen Tokol-Yusuf Alper, Dora Yayınları, 5. Baskı, s. 7-25, Bursa.

ÖZGEÇMİŞ

Okuduğunuz bu tezin yazarı olan Ergün KARADAŞ, 05.07.1981 tarihinde Kocaeli'nin Gebze ilçesinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimi Kocaeli' ye bağlı Dilovası ilçesinde tamamlamış olup, 1996 tarihinde geçirmiş olduğu bir trafik kazası sonucu eğitim hayatına uzun bir süre ara vermek zorunda kalmıştır. 2008 yılında eğitim hayatına kaldığı yerden devam ederek önce Açık Öğretim Lisesini ve ardından Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji bölümünü tamamlamıştır. 2016 yılında Yıldız Teknik Üniversitesinde Pedagojik Formasyon eğitimini başarıyla tamamlayarak aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans yapmaya hak kazanmıştır.

2013 yılından bu yana Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı bir ilköğretim okulunda Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmenliği yapan KARADAŞ evli ve iki çocuk babasıdır.